LAUREA AMMATTIKORKEAKOULU Uuden edellä

Riihimäen vankilan päivittäisen tuen osastot vankien näkökulmasta

”Tässä se lusiminen katkee, se on se mikä motivoi”

Heino, Aino
Luoma-aho, Henna

2012 Tikkurila

Laurea-ammattikorkeakoulu
Tikkurila

Riihimäen vankilan päivittäisen tuen osastot vankien näkökulmasta ”Tässä se lusiminen katkee, se on se mikä motivoi”

Heino Aino
Luoma-aho Henna
Rikosseuraamusala
Opinnäytetyö
Syyskuu, 2012

Laurea-ammattikorkeakoulu
Tikkurila
Rikosseuraamusalan koulutusohjelma

Tiivistelmä

Heino Aino, Luoma-aho Henna

Riihimäen vankilan päivittäisen tuen osastot vankien näkökulmasta ”Tässä se lusiminen katkee, se on se mikä motivoi”

Vuosi 2012 Sivumäärä 75

Opinnäytetyömme tarkoituksena oli selvittää, mikä merkitys Riihimäen vankilan päivittäisen tuen osastojen kuntouttavalla toimintamallilla on osastoilla asuville vangeille. Osastot tarjoavat sosiaalista kuntoutusta erityistä tukea tarvitseville vangeille. Päivittäisen tuen osastot muodostavat oman, muusta vankiyhteisöstä erillisen kuntoutusyhteisönsä. Osastojen kuntouttavassa toimintamallissa yhdistyvät työhön ja itsenäiseen elämään valmentava opetus ja ohjaus, toiminnallinen kuntoutus sekä psykososiaalinen yksilötyö.

Opinnäytetyössä tarkasteltiin vankien kokemuksia osastojen viikko-ohjelman toiminnoista, yhteisöstä ja henkilökunnasta. Opinnäytetyömme on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Tutkimustamme varten haastattelimme kymmentä miesvankia Riihimäen vankilan päivittäisen tuen osastoilta. Haastattelut toteutettiin teemahaastattelumenetelmällä. Aineisto analysoitiin käyttäen aineistolähtöistä sisällönanalyysiä. Opinnäytetyömme teoreettinen viitekehys koostuu rikosseuraamusalan vankeinhoidon kuntoutukseen liittyvistä teorioista.

Haastatellut vangit vaikuttivat suhtautuvan osastojen kuntouttaviin toimintoihin ja osastolla asumiseen myönteisesti. Tutkimustuloksissa korostuivat osastojen viikko-ohjelman toiminnallisuus, sosiaalinen kanssakäyminen ja mahdollisuus uuden oppimiseen. Osastojen erityisohjaajat koettiin olennaisena ja tärkeänä osana osastojen toimintaa. Osastoilla pystyivät asumaan myös ne vangit, jotka eivät syystä tai toisesta kokeneet kuuluvansa muille vankiosastoille. Osastot kuntoutusympäristönä koettiin myönteiseksi, rauhalliseksi ja ilmapiiriltään rennoksi. Tutkimustulostemme mukaan vankien kuntoutustyössä tarvitaan myös sosiaalista kuntoutusta, ohjelmatyön ohella. Vankien kokemukset toivat esiin osastojen tämänhetkisen kuntoutustoiminnan vahvuuksia ja mahdollisia kehittämisen alueita.

Vankien näkökulmia osastojen kuntoutusmallista voidaan hyödyntää suunniteltaessa kuntouttavia vankilaosastoja ja rikosseuraamusalalla suunniteltaessa ja kehitettäessä rikosseuraamusalan asiakkaiden kuntoutustyötä.

Asiasanat: vankeinhoito, sosiaalinen kuntoutus, yhteisökuntoutus

Laurea University of Applied Sciences
Tikkurila
Degree programme in correctional services

Abstract

Heino Aino, Luoma-aho Henna

Daily support wards in Riihimäki prison from the prisoners' point on view "This ward provides tools for a change"

Year 2012 Pages 75

The purpose of our thesis was to find out prisoners' experiences of the rehabilitative action model in the daily support wards of Riihimäki prison. The daily support wards arrange social rehabilitation to inmates with special needs. The rehabilitation model of the wards combines work with teaching and counseling preparing for independent living, social and functional rehabilitation and psychosocial work. The departments comprise their own rehabilitation community, separate from the rest of the prisoner communities.

This thesis examined the experiences of prisoners' rehabilitative activities, community and personnel. This qualitative research was based on empirical data that was collected using themed interviews. The research was conducted by interviewing ten male inmates, sentenced at the time of interviews on daily support wards. The data is analyzed using data-driven content analysis method. The theoretical framework of the thesis consists of the rehabilitation theories in prison administration.

The study revealed that the set of rehabilitative activities of daily support wards are needed in a closed prison. The interviewed inmates seemed to have a positive attitude towards the wards' rehabilitative model. The results of the research revealed that the wards' weekly program and regular activities were considered to help keep on the daily rhythm. Inmates were given opportunities to rehabilitative activities, social interaction and learning. According to the study the environment of daily support wards was substantial for rehabilitative atmosphere. Social instructors had an essential role in the wards. According to the results, more social rehabilitation is needed to respond to the inmates' diverse rehabilitation needs.

The elements of the wards' rehabilitation model can be used when planning rehabilitative prison wards. Inmates' perspectives of the wards' rehabilitation model can be taken advantage of in the planning and developing of prison and probation services customers' rehabilitation work.

Keywords: prison administration, social rehabilitation, community rehabilitation

Sisällys

1 Johdanto

Opinnäytetyössämme tarkastelun kohteena on Riihimäen vankilan päivittäisen tuen osastojen (PTO) kuntouttava toimintamalli. Opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää, mikä merkitys osastojen kuntouttavalla toimintamallilla on osastoilla asuville vangeille.

Päivittäisen tuen osastot pyrkivät vastaamaan vankien moninaisiin kuntoutustarpeisiin toteuttamalla kuntouttavien toimintojen kokonaisuutta, jossa yhdistyvät työhön ja itsenäiseen elämään valmentava opetus ja ohjaus, toiminnallinen kuntoutus sekä psykososiaalinen yksilötyö. Osastojen viikko-ohjelmaan on mahdollista sisällyttää vankikohtaisesti myös ohjelmatyötä ja muuta vankilan tarjoamaa kurssi- ja ryhmämuotoista kuntoutustoimintaa. Opinnäytetyössä tarkastellaan osastojen toimintaa myös yhteisöllisen kuntoutuksen näkökulmasta.

Tutkimuksemme teoreettinen viitekehys koostuu rikosseuraamusalan vankeinhoidon kuntoutukseen liittyvistä teorioista. Kuntoutukseksi määrittelemme opinnäytetyössämme kaikki ne toiminnot, joista päivittäisen tuen osastojen vankien viikko-ohjelma koostuu. Teoreettinen viitekehys liittyy tiiviisti päivittäisen tuen osastojen toimintaan ja osastoilla toteutettavaan kuntoutukseen.

Opinnäytetyömme on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Aineistoa tutkimustamme varten keräsimme haastattelemalla kymmentä Riihimäen vankilan päivittäisen tuen osastoilla asuvaa miesvankia. Haastattelut toteutimme teemahaastattelumenetelmällä. Aineisto on analysoitu käyttäen aineistolähtöistä sisällönanalyysiä.

Ajatus opinnäytetyön tekemisestä syntyi, kun olimme rikosseuraamusalan opintoihin liittyvällä vierailukäynnillä Riihimäen vankilassa. Vankeinhoidossa toteutettavaan kuntoutustoimintaan tutustuminen kiinnosti meitä molempia, joten päädyimme tiedustelemaan opinnäytetyön tekemisen tarvetta ja mahdollisuuksia Riihimäen vankilassa.

Päivittäisen tuen osastojen kaltaista osastoa ei ole muissa Suomen vankiloissa. Riihimäen vankilassa osastojen nykyinen toimintamalli on ollut käytössä elokuusta 2007 lähtien. Vankilan apulaisjohtaja Heikki Suontausta ja osastojen toiminnasta vastaava erityisohjaaja Erja Voutilainen pitivät opinnäytetyön tekemistä osastojen toiminnasta tarpeellisena, koska osastoista ei ole aiemmin tehty tutkimusta.

Opinnäytetyön tavoitetta ja tutkimusnäkökulmaa pohdimme yhteyshenkilöidemme, osastojen erityisohjaajien kanssa. Näiden keskustelujen pohjalta laadimme alustavan opinnäytetyön suunnitelman. Vankien näkökulmien selvittäminen osastojen toimintamallista muodostui tutkimuksen keskeiseksi tavoitteeksi. Opinnäytetyötä tehdessämme pidimme tärkeänä antaa

vangeille mahdollisuuden tuoda omia mielipiteitään ja näkemyksiään esille. Kirjallisen sopimuksen opinnäytetyön tekemisestä allekirjoitimme yhteistyötahon kanssa 7.4.2011. Varsinaisen opinnäytetyösuunnitelman esittelimme seminaarissa 23.5.2011. Rikosseuraamuslaitokselta saimme tutkimusluvan 14.6.2011 (Liite 1).

Rikosseuraamusalan vankeinhoidon kuntoutustoimintaa koskevissa tutkimuksissa vankien näkökulmat toiminnoista eivät aina tule kovin kattavasti esille. Rikosseuraamusalalla toteutettavaa kuntoutustoimintaa suunniteltaessa ja kehitettäessä tarvitaan tutkimusnäyttöön ja asiantuntijatietoon perustuvan tutkimuksen lisäksi myös vankien kokemustietoon ja näkökulmiin perustuvaa tutkimusta. (Kts. esimerkiksi Rantanen 2009, Ranta-Nilkku 2010.)

Koimme vankien kokemuksien tarkastelun osastojen toiminnasta tärkeäksi, koska opinnäytetyön avulla saadaan tietoa siitä, miten päivittäisen tuen osastojen kuntoutuskokonaisuus näyttäytyy vangeille. Tutkimuksemme avulla on mahdollista huomioida vankien näkökulmat ja kokemustieto vankilaosastoja ja niiden kuntoutustoimintoja suunniteltaessa. Vankien näkökulmia osastojen kuntoutusmallista voidaan hyödyntää myös suunniteltaessa ja kehitettäessä muiden rikosseuraamusalan asiakkaiden kuntoutustyötä.

2 Tutkimuksen toteuttamisympäristö

Riihimäen vankilan päivittäisen tuen osastot muodostavat tutkimuksen toteuttamisympäristön. Luvun alussa kuvaillaan rikosseuraamusalan viranomaisorganisaatiota, rikosseuraamuslaitosta. Vankeinhoidossa järjestettävää kuntoutustoimintaa määrittelee vankeuslaki, jonka tutkimuksemme kannalta keskeisimpiä sisältöjä tuomme esille. Riihimäen vankilaa ja päivittäisen tuen osastoja sekä osastojen viikko-ohjelmaan kuuluvia toimintoja olemme kuvanneet omissa alaluvuissaan.

2.1 Rikosseuraamuslaitos ja vankeuslaki

Rikosseuraamusalan viranomainen, rikosseuraamuslaitos, toimii oikeusministeriön alaisuudessa. Rikosseuraamuslaitoksen tavoitteena on huolehtia yhteiskunnan turvallisuudesta pitämällä yllä lainmukaista ja turvallista seuraamusten täytäntöönpanojärjestelmää. Tavoitteena on myös vähentää uusintarikollisuutta sekä ehkäistä rikoksiin syyllistyneiden syrjäytyminen. (Rikosseuraamuslaitos 2011.)

Rikosseuraamusasiakkaiden terveydentila, sosiaalinen asema, koulutus- ja ammattitausta ovat usein muuta väestöä heikommat. Rikosseuraamusasiakkaiden erityiset kuntoutustarpeet on olennaista ottaa huomioon kuntouttavia toimintoja suunniteltaessa. Rangaistusten täytäntöönpanossa rikosseuraamusasiakkaiden kuntoutustarpeisiin pyritään vastaamaan kehittämällä

seuraamusten sisältöjä ja vaikuttavuutta. (Rikosseuraamusalan strategia 2011-2020.) Rangaistusaikana oikein kohdennetuilla ja toteutetuilla kuntoutustoiminnoilla pyritään vaikuttamaan uusintarikollisuuteen ja lisäämään rikoksentekijän valmiuksia integroitua takaisin yhteiskuntaan (Rikosseuraamuslaitos 2011).

Vankeuslain uudistumisen myötä vuonna 2006 vankeusrangaistuksen täytäntöönpanossa korostuu suunnitelmallisuus ja tavoitteellisuus. Vankeus on prosessi joka muodostuu tulo- ja sijoitteluvaiheesta, toiminta- eli suorittamisvaiheesta ja vapauttamisvaiheesta. Vankeusrangaistuksen täytäntöönpanon tavoitteena on lisätä vangin valmiuksia rikoksettomaan elämäntapaan ylläpitämällä ja edistämällä vangin elämänhallintaa ja sijoittamista takaisin yhteiskuntaan sekä estää rikosten tekeminen vankilassa olon aikana. (Vankeuslaki 2005.)

Rikostentekijöiden kuntouttamisesta vankilassa säädetään vankeuslaissa. Vankeuslain 8 luvun ensimmäisessä pykälässä säädetään, että vankilassa tapahtuvan toiminnan tarkoituksena on vahvistaa tuomittujen valmiuksia rikoksettomaan elämäntapaan, ylläpitää ja parantaa vangin ammattitaitoa sekä työ- ja toimintakykyä ja tukea vangin päihteetöntä elämäntapaa. (Vankeuslaki 2005.) Rikoksentekijän kuntoutukseen katsotaan kuuluvan kaikki toiminnat, joiden voidaan katsoa edistävän vangin rikoksetonta elämäntapaa ja selviämistä yhteiskunnassa (Granfelt 2007, Laine 2007: 264). Toiminta vankilassa voi olla työtä, opiskelua tai muita vangin yhteiskuntaan sijoittumisen valmiuksia edistävää toimintaa. Vangilla on velvollisuus osallistua vankilan järjestämään tai hyväksymään toimintaan vahvistettuna työ- ja toiminta-aikana. (Rikosseuraamuslaitos 2011.)

Toimintaa järjestämällä pyritään ylläpitämään vankien toimintakykyä. Toiminnan sisältö voi olla esimerkiksi työpaja- ja askartelutoimintaa sekä puu- ja metallityötä. Tämänkaltaiset toiminnot on tarkoitettu vangeille, joiden on vaikeaa sijoittua muihin vankilatoimintoihin, esimerkiksi työtoimintaan. Vankien kuntoutustoiminnan järjestäminen ja arkielämän taitojen kehittyminen suljetuissa vankiloissa edellyttääkin toimivaa laitosturvallisuutta, tarkoituksenmukaisia tilaratkaisuja ja toimintamalleja. (Rikosseuraamuslaitos 2011.)

Seuraamusten täytäntöönpanon ja kuntoutustoimintojen sisältöjen vaikuttavuusvaatimukset korostuvat rikosseuraamusalalla tehtävässä kuntoutustyössä. (Rikosseuraamusalan strategia 2011-2020). Vankeinhoidossa vaikuttavuuden katsotaan monesti tapahtuneen vasta, kun rikoksentekijä ei syyllisty enää uusiin rikoksiin. (Karsikas 2005: 29.) Vankeinhoidossa tehtävässä kuntoutustyössä hyödynnetään yhä useammin vaikuttavaksi todettua, kognitiivis-behavioraaliseen teoriaan pohjautuvaa ohjelmatyötä. Ohjelmatyöstä eli strukturoiduista työskentelymuodoista käytetään yleisesti nimitystä ohjelma. (Rikosseuraamuslaitos 2011.) Vankeinhoidossa ohjelmatyötä toteutetaan tavallisesti kursseina, joihin voi osallistua vankeja eri osastoilta (Richter 2002: 88).

Strukturoitujen työskentelymuotojen ohella rikoksentekijöiden kuntoutustyössä käytetään väljemmin määriteltyä sosiaalista kuntoutusta. Uusintarikollisuuteen vaikuttamista ei sosiaalisessa kuntoutustoiminnassa nähdä ensisijaisena tavoitteena. Sosiaalisen kuntoutuksen menetelmin pyritään kehittämään vangin sosiaalista toimintakykyä ja arkielämässä tarvittavia taitoja, kehittämään työssä tai ammatillisessa opiskelussa tarvittavia valmiuksia sekä yleisesti antaa vangille edellytyksiä vankilasta vapautumisen jälkeiseen elämään. (Rikosseuraamuslaitos 2011.)

Vankiloissa järjestetään myös psykososiaalista kuntoutusta. Psykososiaalista yksilötyötä vankiloissa toteuttavat erityistyöntekijät ja – ohjaajat, psykologit ja vankilapapit. Psykososiaalisen työn keinoin pyritään edistämään yksilön selviytymistä, lieventämään psyykkistä pahoinvointia ja sosiaalisia ongelmia sekä muuttamaan ajattelu- ja käyttäytymismalleja. (Rikosseuraamuslaitos 2011.)

Vankilassa tehtävä sosiaalityö perustuu sekä vankeuslakiin että sosiaalihuoltolakiin. Vankeuslain (2005/767) luvun kymmenen pykälässä kuusi säädetään sosiaalisesta kuntoutuksesta vankilassa. Lain mukaan vankia tulee tukea sosiaalisessa kuntoutumisessa muun muassa tukemalla vangin läheissuhteiden ylläpitoa. Vankeja tulee lisäksi tukea asumiseen, työntekoon ja toimeentuloon sekä sosiaalietuuksien ja – palveluihin liittyvissä asioissa. (Vankeuslaki 2005.) Sosiaalisen kuntoutuksen järjestämistä vankilassa ohjaa myös laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (Sosiaalihuoltolaki 2000). Sosiaalihuoltolaissa (812/2000) määritellään muun muassa asiakkaan oikeutta hyvään palveluun ja kohteluun, asiakassuhteen luottamuksellisuutta ja asiakaslähtöisyyttä.

2.2 Riihimäen vankila

Etelä-Suomen rikosseuraamusalueeseen kuuluva Riihimäen vankila on suljettu laitos, jossa on yhteensä 223 vankipaikkaa. Riihimäen vankilaan sijoitetaan vankeja Etelä-Suomen läänin alueelta. Vangit ovat yli kahden vuoden vankeustuomion saaneita miesvankeja. Vuoden 2011 keskivankiluku Riihimäen vankilassa oli 222 vankia. (Rikosseuraamuslaitos 2011.)

Riihimäen vankila tarjoaa vangeille monipuolisesti työ-, opiskelu- ja kuntoutusmahdollisuuksia. Riihimäen vankilassa on valmentavaa työtoimintaa; metalli- tai puusepänteollisuudessa, kiinteistöhuoltotöissä, keittiö- ja puhdistustöissä. Vankilassa tehdään myös alihankintatyönä toteutettavaa pakkaustyötä. Riihimäen vankilassa on mahdollista myös opiskella. Vaihtoehtoina ovat peruskouluopintojen lisäksi ammatillinen ja yleissivistävä koulutus (lukio). Ammattikoulussa on mahdollisuus suorittaa kone- ja metallialan sekä autoalan perustutkinto. (Rikosseuraamuslaitos 2011.)

Vangeille järjestetään Riihimäen vankilassa monipuolista kuntoutustoimintaa. Vankilassa on päivittäisen tuen osastot sekä kaksi erillistä päihdekuntoutusosastoa. Riihimäen vankilassa vankien kuntoutuksessa on käytössä toimintaohjelmia muun muassa Kalterit Taakse–päihde-ohjelma, ongelmanratkaisutaitoja kehittävä Cognitive Skills -ohjelma, väkivaltaisille vangeille suunnattu Omaehtoisen muutoksen-ohjelma (OMA) ja Suuttumuksen hallinta–kurssi sekä seksuaalirikoksesta tuomituille STOP–ohjelma. (Rikosseuraamuslaitos 2011.)

2.3 Päivittäisen tuen osastot

Riihimäen vankilan päivittäisen tuen osastot A2 ja F2 tarjoavat sosiaalista kuntoutusta päivittäisen tuen tarpeessa oleville vangeille. Osastot muodostavat oman, muusta vankiyhteisöstä erillisen kuntoutusyhteisönsä. Asuinosastot ovat suhteellisen pienikokoisia verrattuna normaaleihin vankilaosastoihin. Osastolla A2 on 14 vankipaikkaa ja F2 -osastolla 12 vankipaikkaa. Osastojen vangeilla on omat asuinsellinsä. Osastoille valikoituu erityistä tukea tarvitsevia vankeja, joilla on moninaisia kuntoutustarpeita, kuten mielenterveys- ja päihdeongelmia. Mielenterveysongelmista tavallisimmat ovat sosiaalisiin tilanteisiin liittyvät vaikeudet ja paniikkihäiriöt. (Kirjallinen tiedoksianto 2012b.)

Osastoille ei haeta vaan henkilökunta esittää omiin havaintoihinsa perustuen vangit osastojen erityisohjaajalle, vartijoille tai rikosseuraamusesimiehille. Vangit sijoitetaan päivittäisen tuen osastoille toistaiseksi. Kesto määräytyy jokaisen vangin kohdalla yksilöllisesti. (Riihimäen vankilan aineistoa 2011.) Vankiyhteisön kuntoutusympäristön toimivuuden ja vankien yksilöllisen kuntoutumisen kannalta on olennaista, että vangit valitaan huolellisesti ja vangit sopivat yhteisön kokonaisuuteen (Granfelt 2008: 43).

Osastojen vangit tarvitsevat tukea ja valvontaa heikon psyykkisen kuntonsa vuoksi. Tuen ja ohjauksen avulla vankien arkielämän taitoja pyritään vahvistamaan. Osaston vankeja ohjataan huolehtimaan arjen perusasioista, kuten hygieniaan liittyvistä asioista, ruokailusta, liikunnasta ja ulkoilusta. Kuntoutusmallin olennainen tavoite on normaalin päivärytmin löytäminen ja ylläpitäminen. (Riihimäen vankilan aineistoa 2011.)

Päivittäisen tuen osastoilla työskentelee erityisohjaajia, jotka toteuttavat psykososiaalista yksilötyötä vankien kanssa. Erityisohjaajat pyrkivät tukemaan ja ohjaamaan vangin kuntoutusprosessia ottamalla huomioon kunkin vangin yksilölliset kuntoutustarpeet. Erityisohjaajat pyrkivät käymään osastoilla jokaisena arkipäivänä. Vankilan yhteiset erityistyöntekijät ovat päivittäisen tuen osastojen vankien käytettävissä. Osastojen vangeilla on mahdollisuus keskustella halutessaan esimerkiksi vankilan psykologin kanssa. Osastoilla työskentelee omat var-

tijansa, jotka huolehtivat osastojen päiväjärjestykseen liittyvistä tehtävistä. (Kirjallinen tiedoksianto 2012a.)

2.3.1 Viikko-ohjelman toiminnot

Päivittäisen tuen osastojen vankien viikko-ohjelma koostuu erilaisista kuntouttavista toiminnoista. Päivittäisen tuen osastojen toimintojen kokonaisuuden on tarkoitus yhdessä edistää vankien kuntoutumista. Kaikkien vankien viikko-ohjelmaan sisältyy toiminnallista kuntoutusta, työhön ja itsenäiseen elämään valmentavaa opetusta ja ohjausta sekä liikunnallisia toimintoja. Osastoilta on mahdollista käydä töissä vankilan vaatehuollossa. Jokaisella vangilla, lukuun ottamatta töissä käyviä vankeja, on omat vastuutehtävänsä osastojen arjen tehtävissä ja siivouksessa. (Kirjallinen tiedoksianto 2012b.)

Päivittäisen tuen osastojen vangeilla on yhteinen ulkoilupiha, joka on erillinen muiden vankilaosastojen ulkoilualueesta. Ulkoiluun on mahdollisuus päivittäin tunnin ajan. Kuntosali on osastojen vankien käytettävissä kerran viikossa. Osastojen vankien viikko-ohjelmaan sisältyy liikuntahallin käyttömahdollisuus viikoittain reilun tunnin ajan. Liikuntahalli on tuolloin päivittäisen tuen osastojen vankien yhteisessä käytössä. Osastojen viikko-ohjelmat ovat liitteessä 2. Viikko-ohjelman sisältö suunnitellaan vankikohtaisesti ja siihen on mahdollista saada yksilöllisesti vaihtelua ja muutoksia. (Kirjallinen tiedoksianto 2012b.)

2.3.2 Työhön ja itsenäiseen elämään valmentava opetus ja ohjaus

Päivittäisen tuen osastojen vankien viikko-ohjelmaan sisältyy työhön ja itsenäiseen elämään valmentavaa ja kuntouttavaa opetusta ja ohjausta (Valmentava II). Päivittäisen tuen osaston A2 viikko-ohjelmaan sisältyy valmentavaa opetusta ja ohjausta kolme ja puoli päivää viikossa ja F2 osaston ohjelmaan kolme päivää viikossa. Koulutusta toteuttaa Invalidiliiton Järvenpään koulutuskeskuksen opettajat ja opetus toteutuu yhteistyössä Riihimäen vankilan ohjaus- ja kuntoutusalan ammattilaisten kanssa. (RIVA: Valmentava II.)

Vankiloissa järjestettävää koulutusta toteuttavat tavallisesti vankilan ulkopuoliset oppilaitokset. Opetushallitus toimii pääsääntöisesti vankilaopetuksen rahoittajana ja opetuksen toteuttamisessa noudatetaan valtakunnallisten opetussuunnitelmien pohjalta laadittuja paikallisia suunnitelmia. Vuonna 2009 vankilassa opiskelleista vangeista 26 % osallistui valmentavaan ja kuntouttavaan opetukseen. (Rikosseuraamuslaitos 2011.)

Valmentavan opetuksen ja ohjauksen tavoitteena on vahvistaa opiskelijan itsetuntoa ja itseluottamusta sekä antaa valmiuksia oman elämän hallintaan ja itsenäiseen elämään. Koulutuksen menetelmin pyritään kasvattamaan opiskelijan edellytyksiä toimia toiminnallisessa ja so-

siaalisessa ympäristössään. Tavoitteena voidaan myös nähdä osallistuminen työelämään joko itsenäisesti tai tuettuna. Koulutuksen laajuus on 40–120 opintoviikkoa. (Opetushallitus 2000.)

Opiskelijoiden osallistuminen henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskevan suunnitelman laatimiseen on olennaista. Koulutuksen laajuus, sisältö ja tavoitteet muotoutuvat opiskelijan yksilölliset tarpeet, lähtökohdat ja kehittymisedellytykset huomioon ottaen. Suunnitelman on tarkoitus tukea opiskelijan kuntoutumista, opinnoista suoriutumista sekä yksilöllisten tavoitteiden saavuttamista. Valmentavan koulutuksen toteuttamisen olennaisessa roolissa ovat opiskelijoiden opintojen yksilöllinen ohjaaminen, kuntoutumisen ja yhteisöllisyyden tukeminen sekä ammattihenkilöiden opiskelijoiden edistymistä tukeva yhteistoiminta. Opetuksessa käytetään monipuolisia opetusmenetelmiä, toiminnallisuutta mahdollisuuksien mukaan hyödyntäen. (RIVA: Valmentava II.) Valmentavat opinnot tulee sisällyttää osaksi opiskelijan psyykkistä, sosiaalista ja toiminnallista kokonaiskuntoutusta. (Opetushallitus 2000.)

Valmentavan koulutuksen Riihimäen vankilaopetuksen toteuttamissuunnitelmaan sisältyy muun muassa viestinnän, vuorovaikutustaitojen ja sosiaalisten taitojen vahvistamista, yhteiskuntavalmiuksien ja työelämässä toimimisen taitojen opettelemista. Valmentavaan koulukseen sisältyy myös tietotekniikkaa, taidetta ja kulttuuria, matematiikkaa ja toisen vieraan kielen opetusta. Opetukseen sisältyy myös vapaasti valittavia opintoja. (RIVA: Valmentava II.) Ruuan valmistamista opetellaan arkielämän taitojen ja itsenäisen asumisen valmiuksien yhteydessä. Ruuan valmistaminen toteutuu päivittäisen tuen osastoilla kerran viikossa. Invalidisäätiön opettajien lisäksi läsnä on myös osastojen erityisohjaaja. (Kirjallinen tiedoksianto 2012a.)

2.3.3 Toiminnallinen kuntoutus

Päivittäisen tuen osaston F2 vangit osallistuvat kerran viikossa toiminnalliseen kuntoutukseen. Toiminnalla on oma ohjaajansa. Osastojen vangit käyvät kuntoutustoiminnassa 6-7 vangin ryhmissä. Toiminta kestää kerrallaan vajaa kolme tuntia. Toiminnallisen kuntoutustoiminnan tavoitteena on vahvistaa vangin arkielämäntaitoja sekä kehittää sosiaalisia – ja ryhmätyötaitoja. Toiminnallisen kuntoutuksen työmenetelmin pyritään ohjaamaan vankia suunnitelmalliseen, pitkäjänteiseen ja itsenäiseen työskentelyyn. (Toiminnallinen kuntoutus.)

Tavoitteena on toiminnan ja päivärytmin avulla lisätä vankien valmiuksia ja motivaatiota esimerkiksi työhön tai opiskeluun. Vangeille pyritään löytämään kuntoutuksellisia ja koulutuksellisia tarpeita vastaavia toimintoja, huomioiden vangin yksilölliset ja sosiaaliset valmiudet. Ohjauksessa otetaan huomioon vangin nykyinen osaaminen ja omat tavoitteet sekä hyödynnetään erityisopetuksen menetelmiä. (Toiminnallinen kuntoutus.) Päivittäisen tuen A2 osaston

kädentaitoihin liittyvä toiminta toteutuu valmentavan opetuksen yhteydessä (Kirjallinen tiedoksianto 2012a).

2.3.4 Strukturoidut työskentelymuodot

Päivittäisen tuen osastojen viikko-ohjelmaan on mahdollista sisällyttää vankikohtaisesti ohjelmatyötä ja muuta vankilan tarjoamaa kurssi- ja ryhmämuotoista kuntoutustoimintaa. Viikko-ohjelmaan on mahdollista sisällyttää myös strukturoituja toimintaohjelmia, kuten suuttumuksen hallinta-kurssin tai väkivaltarikoksista tuomituille tarkoitetun OMA- ohjelman. Edellytyksenä esimerkiksi OMA- ohjelmaan osallistumiseen on riittävän hyvä psyykkinen kunto, jotta kykenee suoriutumaan seitsemästä kahdeksaan kuukautta kestävästä ohjelmasta ja siihen sisältyvistä ryhmäistunnoista. (Kirjallinen tiedoksianto 2012b.)

Osastoilla järjestetään myös kurssi- ja ryhmämuotoista toimintaa. Opinnäytetyön toteuttamishetkellä osastoilla oli käynnissä strukturoitu antiriippuvuudet – ryhmätoimintaohjelma, johon sisältyy kahdeksan puolitoista tuntia kestävää ryhmäkertaa. Kurssin sisältö on informatiivinen ja motivoiva. Ohjelma toteutetaan ohjelmakäsikirjan mukaisesti. (Kirjallinen tiedoksianto 2012b.)

3 Kuntoutus rikosseuraamusalan vankeinhoidossa

Opinnäytetyömme teoreettinen viitekehys koostuu rikosseuraamusalan vankeinhoidon kuntoutukseen liittyvistä teorioista. Luvun alussa olemme käsitelleet kuntoutusta yleisesti. Kuntoutukseksi katsomme kuuluvan kaikki ne toiminnot, joista päivittäisen tuen osastojen vankien viikoittainen ohjelma koostuu. Osastojen kuntoutustoiminnassa voidaan nähdä ammatillisen ja sosiaalisen kuntoutuksen elementtejä, joten olemme tutkimuksemme viitekehyksessä tarkastelleet näitä kuntoutuksen osa-alueita.

Toisessa alaluvussa olemme eritelleet vankien kuntoutustarpeita ja -toimintoja, joilla näihin tarpeisiin pyritään vastaamaan. Tuomme myös esiin kuntoutustoiminnan järjestämisen haasteita ja mahdollisuuksia vankilaympäristössä. Luvun lopussa käsitellään, millä tekijöillä on todettu olevan merkitystä vankien kuntoutumisen kannalta.

3.1 Kuntoutus laaja-alaisena käsitteenä

Järvikosken & Härkäpään (2011) mukaan kuntoutuksella tarkoitetaan toimintaa, jonka avulla pyritään parantamaan ihmisten toimintakykyisyyttä ja sosiaalista selviytymistä sekä edistetään työkykyä. Kuntoutuksen avulla pyritään tukemaan ihmisten hyvinvointia arkielämässä ja elämän eri vaiheissa. Kuntoutus on erilaisten toimenpiteiden suunnitelmallinen kokonaisuus.

(Järvikoski & Härkäpää 2011: 8.) Kuntoutusprosessia ei voida erottaa siitä ympäristöstä, jossa kuntoutusta toteutetaan, sillä ihminen peilaa omia toimintamahdollisuuksiaan jatkuvasti suhteessa toimintaympäristöönsä (Romakkaniemi & Väyrynen 2011: 137, Ward & Maruna 2007: 118, 141).

Kuntoutus voidaan nähdä yksilön henkilökohtaisena oppimis- ja kasvuprosessina, jonka päämääränä voi olla uusien selviytymiskeinojen ja hallintastrategioiden oppiminen, elämäntilanteen uudelleen määrittely tai voimavarojen käyttöönotto tavoitteisiin pääsemiseksi. Käytännössä selviytymisstrategioiden ja ihmisen omien elämänhallinnallisten resurssien vahvistaminen tapahtuu tarjoamalla kuntoutujalle mahdollisuuksia onnistumisen kokemuksiin toiminnan kautta. (Järvikoski & Härkäpää 2004.)

Kuntoutus on perinteisesti jaoteltu lääkinnällisen, ammatillisen, kasvatuksellisen ja sosiaalisen kuntoutuksen osa-alueisiin. Aikuisten parissa toteutettava sosiaalityö sijoittuu ammatillisen ja sosiaalisen kuntoutuksen alueille. (Liukko 2006: 18.) Ammatillisen kuntoutuksen keinoin pyritään antamaan asiakkaalle ammatillisia valmiuksia ja mahdollisuuksia sijoittua työelämään vajaakuntoisuudesta tai osatyökykyisyydestä huolimatta (Karjalainen 2011: 89–101). Sosiaalinen kuntoutuksen keinoin puolestaan vahvistetaan yksilön sosiaalista toimintakykyä. Sosiaalinen toimintakyky voidaan määritellä yksilön kykynä selviytyä arjessa ja valmiutena toimia osallisena yhteiskunnassa. (Romakkaniemi & Väyrynen 2011:146.)

Ammatillisen ja sosiaalisen kuntoutuksen välistä rajanvetoa on toisinaan vaikea tehdä. Työttömyyden taustalla vaikuttavat ongelmat liittyvät usein sekä sosiaalisiin selviytymisongelmiin, että psykososiaaliseen huonovointisuuteen, jolloin sosiaalisella ja ammatillisella kuntoutuksella on oma sijansa kuntoutusprosessissa. Työelämästä syrjäytyneet tarvitsevatkin usein sosiaalista kuntoutusta hyötyäkseen ammatillisesta kuntoutuksesta. Ammatillisen kuntoutuksen olisi tarpeen vaikeasti työllistyvien kohdalla laajentua käsittämään myös työvalmennustyyppiset menetelmät, kuten työllistymisvalmiuksia kehittävät koulutukset. (Karjalainen 2011: 89–101.)

Kuntoutuksen määrittelyn yhteydessä usein myös rajataan kohderyhmä, jolle kuntoutus on tarkoitettu. Tavallisesti lakisääteinen kuntoutus perustuu todettuun sairauteen, oireeseen, vajaakuntoisuuteen tai vammaan. Nykyään kuntoutuksen perusteeksi katsotaan myös työttömyyteen liittyvät ongelmat, vakava sosiaalisen syrjäytymisen uhka tai elämänhallinnalliset ongelmat. (Kuntoutusselonteko 2002.) Kuntoutus käsitteenä on laajentunut ja saanut aiempaa enemmän myös psykososiaalista ja sosiaalista näkökulmaa (Järvikoski & Härkäpää 2011:11).

Kuntoutuslainsäädäntöä ja päihdehuoltolakia ei kuitenkaan sovelleta vankeinhoidossa, koska vankeinhoitolaitos ei ole kuntoutuslainsäädännön mukainen kuntoutusorganisaatio. Yhteiskun-

nan valtaväestölle tarkoitetut kuntoutustoimet tavoittavatkin vain harvoin rikoksentekijöiden marginaaliryhmän. Näin ollen rikoksentekijöille on tarvetta suunnitella ja toteuttaa omia kuntoutusmenetelmiä. (Karsikas 2005: 20–21.)

3.2 Vankien kuntoutustarpeet ja niihin vastaaminen

Moniongelmaisten vankien määrä on viimeisen kahdenkymmenen vuoden aikana lisääntynyt, joka rajoittaa vankeinhoidon mahdollisuuksia järjestää riittävästi kuntoutus toimintaa (Karsikas 2006: 9, Konttila 2008: 400, 404). Vankilatuomion saaneet ovat usein parhaassa työiässä olevia miehiä, jolla ei ole ammatillista koulututusta tai työtaustaa ja joilla usein on myös päihdeongelma. Vangeista vain noin puolella on riittävä työkyky vankilassa järjestettävään työhön. Vankien vähäistä työkykyä selittää se, että noin viidesosalla vangeista on vaikeita mielenterveysongelmia ja yli 70 prosentilla vangeista on vaikea päihdeongelma. Vankilaterveydenhuollon vastaanotolla käyneistä vangeista melkein puolet on diagnostisoitu huumeriippuvaisiksi ja kolmannes alkoholiriippuvaisiksi. Useat vangit ovat ajautuneet elämässään niin sosiaalisesti kuin terveydellisestikin sivuraiteelle ja heidän syrjäytymiskierteensä on saattanut lähteä liikkeelle jo lapsuudesta lähtien. (Karsikas 2006: 9-10.)

Vankeudella voi olla erityisen haitallisia vaikutuksia psyykkisesti vajaakuntoisille vangeille. Mielenterveysongelmista kärsivät vangit joutuvat herkemmin eristysosastolle, koska eivät välttämättä kykene selviytymään vankiyhteisössä ja kuntouttavien osastojen toiminnoissa. Esimerkiksi yhteisöhoitoon perustuvien kuntoutus- ja päihdeosastojen vuorovaikutuksellisuus saattaa synnyttää mielenterveysongelmaisille vangeille pelkoa ja ahdistuneisuutta. (Granfelt 2008:41.)

Ruckensteinin & Tepon (2005) mukaan mielenterveysongelmista, kuten erilaisista pelkotiloista tai sosiaaliseen kanssakäymiseen liittyvistä ongelmista kärsivät vangit ovat vaarassa eristäytyä tai erakoitua. Vanki, joka kokee sosiaaliset tilanteet hankaliksi, saattaa kokea tarvetta päästä mahdollisimman suljetulle osastolle, jossa saa olla omissa oloissaan sellissä. Eristäytyminen toisista vangeista ja henkilökunnasta saattaa kuitenkin heikentää yksilön sosiaalisia taitoja entisestään ja lisätä sulkeutuneisuutta ja epäluuloisuutta toisia ihmisiä kohtaan. (Ruckenstein & Teppo 2005: 90–93.) Psyykkisesti vajaakuntoisille vangeille on haasteellista löytää heidän tarpeisiinsa vastaavaa osastoa vankilaympäristöstä ja vaihtoehtoa tuomion suorittamiseen vankisairaalassa. (Granfelt 2008: 41–43.) Erilaisista syistä eristäytymisvaarassa olevat vangit tarvitsevatkin Ruckensteinin & Tepon (2005) mukaan heidän erityiset tarpeensa huomioivia osastoja, kuntoutustoimintoja ja työpaikkoja.

Riittävän monipuolista kuntoutustoimintaa järjestämällä luodaan edellytyksiä vastata vankien moninaisiin ja yksilöllisiin kuntoutustarpeisiin. Karsikkaan (2005) mukaan ohjelmatyön ja

päihdekuntoutuksen lisäksi vangit tarvitsevat sosiaalista kuntoutusta sekä yksilötyön menetelmiä. Sosiaalisten ja arkielämän taitojen opettelun ohella vangit tarvitsevat usein myös ammatillista kuntoutusta ja valmiuksia toimia työelämässä. (Karsikas 2005:15.) Vankien on tarkoitus oppia käyttämään vankilan kuntoutusmahdollisuuksia kuntoutus- ja muutosprosessinsa välineenä itselleen sopivalla tavalla (Granfelt 2008: 31–33).

Ward & Maruna (2007) esittelevät rikoksentekijöiden kuntoutusta käsittelevässä teoksessaan ”Good Lives Model” – kuntoutusteoriamallia. Kuntoutusmallissa ihminen nähdään pohjimmiltaan aktiivisena ja sosiaalisena olentona, joka peilaa sosiaalisen vuorovaikutuksen ja yksilöllisten saavutustensa kautta elämänsä merkityksellisyyttä ja mielekkyyttä. Kuntoutustoiminnassa on syytä huomioida rikoksentekijöiden yksilölliset tavoitteet, vahvistaa heidän pyrkimyksiään toimia sosiaalisesti hyväksyttävällä tavalla ja lisätä heidän edellytyksiään hyvään elämään. (Ward & Maruna 2007: 141–143, Ward & Brown 2010: 263–266.)

3.3 Kuntoutuksen sosiaalinen näkökulma

Sosiaalisesta näkökulmasta tarkasteltuna kuntoutus ymmärretään laajana kokonaisuutena, joka nähdään liittyvän ihmisten välisiin suhteisiin, yhteistoimintaan ja läsnä olemiseen. Sosiaaliseen kuntoutukseen liittyy sosiaalinen tukeminen; välittävä ja paneutuva sosiaalityön orientaatio. Sosiaalinen ulottuvuus kuntoutuksessa ottaa huomioon yksilöt osana heidän sosiaalista elämänpiiriään. Vaikeammin määriteltävissä oleva kuntoutuksen sosiaalinen näkökulma eroaa kognitiivis-behavioralistiseen teoriaan pohjautuvasta, tarkasti määritellystä ohjelmatyöstä. (Rantanen 2009: 110–112.)

Sosiaalisen kuntoutuksen voidaan ajatella olevan kuntoutuksen osa-alueen ohella myös kuntoutusta yleisesti kuvaava ”kattokäsite”. Sosiaalista kuntoutusta on esimerkiksi kuntoutujan sosiaalisen osallisuuden edistäminen, sosiaalisten verkostojen luominen ja tukeminen sekä arkipäivän toiminnoista selviytymisen tukeminen. Sosiaalisen kuntoutuksen keinoin pyritään tukemaan ja vahvistamaan kuntoutujan edellytyksiä toimia ympäristössään sekä kannustetaan vuorovaikutukselliseen kanssakäymiseen. Tarkoitus on saada yksilöt toimimaan myös enemmän yhdessä, kuin yrittämään itsekseen. Sosiaalisen kuntoutuksen keinoin pyritään katkaisemaan yksilön syrjäytymiskierre. (Vilkkumaa 2004: 27–39.)

Kuntoutuksen sosiaalista ulottuvuutta tarkasteltaessa, on tarpeen määritellä myös sosiaalisen toimintakyvyn käsite. Koukkarin (2010) tutkimukseen osallistuneet kuntoutujat kokivat sosiaalisen toimintakyvyn normaaliin elämään osallistumisena, asiantuntijan tukena liittyen selviytymiseen arjessa sekä sosiaalisen verkoston ja vertaisryhmän tukena. Kuntoutuksen sosiaalinen osa-alue nähtiin rinnakkaisena, olennaisena osana kuntoutusta ja kuntoutumista, fyysi-

sen ja psyykkisen toimintakyvyn ohella. Koukkari (2010) pohtiikin väitöskirjansa johtopäätöksissä, tapahtuuko kuntoutusta lainkaan ilman sosiaalista ulottuvuutta? (Koukkari 2010: 195.)

Etenkin mielenterveys- ja päihdeongelmaisten kohdalla sosiaalisiin tekijöihin vaikuttaminen sosiaalisen kuntoutuksen keinoin on olennaista (Romakkaniemi & Väyrynen 2011:146). Sosiaalinen kuntoutus on toisaalta yksilön sovittamista ympäristöönsä, mutta myös ympäristön on mukauduttava vastaamaan ja huomioimaan yksilöiden erilaiset tarpeet (Wiman 2004: 81–90). Kuntoutusympäristön tulee mahdollistaa ja tukea sosiaalista osallisuutta, vahvistaa yksilön itsenäistä selviytymistä ja edistää sekä fyysistä, psyykkistä että sosiaalista toimintakykyisyyttä (Koukkari 2010: 201). Dayn, Caseyn, Vessin ja Huisyn (2012) tutkimuksessa havainnointiin kahden vankilan sosiaalista ilmapiiriä sekä vankien että henkilökunnan näkökulmista. Tutkimuksen mukaan sosiaalisella ympäristöllä on kuntoutumista edistävä vaikutus. (Day, ym. 2012: 156.)

Leena Kurki (2010) käyttää sosiokulttuurisen innostamisen käsitettä vankilassa toteutettavan kuntoutuksen yhteydessä. Hän määrittelee sosiokulttuurisen innostamisen vankilassa olevan vangin tukemista muutokseen ja itsensä kehittämiseen. Sosiokulttuurinen innostaminen vankilassa on monimuotoista ja se voi sisältää vankien tarpeen mukaisesti työtä ja opiskelua tai ohjelmatyötä. Vankilassa toteutettavan toiminnan sisältöjen tulisi edesauttaa vangin kykyä suunnitella ja järjestää omaa elämäänsä sekä antaa valmiuksia vankilan jälkeiseen elämään. Kurjen (2010) mukaan kuntoutustoiminnan on olennaista suuntautua vahvasti työhön ja työn tekemiseen tarvittavien taitojen kehittämiseen. Opetuksellisen toiminnan keinoin voidaan edistää sosiaalista vuorovaikutusta ja tukea yksilöiden omaa toimintakykyisyyttä. (Kurki 2010: 181–186.)

3.4 Kuntoutustoiminnan reunaehdot ja mahdollisuudet vankilaympäristössä

Vankilaympäristössä toteutettavan kuntoutuksen mahdollisuudesta ja vaikuttavuudesta on esitetty eriäviä näkemyksiä. Siirryttäessä 2000- luvulle, on palattu jälleen pohtimaan, minkälaisilla toiminnoilla ja ohjelmilla voidaan tuloksellisesti vaikuttaa uusintarikollisuuteen. (Tourunen 2000: 23.) Vaikuttavuuden tutkimuksessa on omat haasteensa. Vangin kuntoutumisen taustalla voi vaikuttaa monia eri mekanismeja. Tutkimuksellisin keinoin on vaikeaa eritellä, johtuvatko kuntoutuksen tulokset itse toiminnan sisällöstä, asiakas-työntekijä suhteesta vai toiminnan toteuttamisympäristöstä. Esimerkiksi erityisohjaajan ja asiakkaan vastavuoroista vuorovaikutussuhdetta on mahdotonta täysin standardoida. Kaikessa kuntoutustyössä ei ole aina mahdollista tai tarkoituksenmukaistakaan edetä ohjelmatyölle tyypillisen tarkan struktuurin mukaisesti. (Rantanen 2009: 116-117, Järvinen 2007: 144-148.)

Vankilaympäristö asettaa reunaehtoja ja rajoituksia kuntoutusmyönteisen osaston toiminnalle ja toisaalta myös vankien kuntoutustavoitteisiin sitoutumiselle (Granfelt 2008: 32–37). Tourunen (2000) toteaa vankilassa olevan olemassa jatkuvasti jännitteitä rangaistusnäkemyksen ja kuntoutusnäkemyksen välillä. Vankilainstituution tulisi toimia rikollisuutta ennalta ehkäisevänä laitoksena pelotusvaikutuksen kautta ja toisaalta tarjota vangeille apua ja tukea sekä vastata vankien kuntoutustarpeisiin. (Tourunen & Perälä 2004.) Lisäksi vankilan sosiaaliseen rakenteeseen liittyvät ominaispiirteet sekä sen organisaatioon ja rakenteisiin liittyvät seikat aiheuttavat haasteita kuntoutustoiminnan järjestämiseen. (Tourunen 2000: 7, 2002: 26–33.)

Vankilan fyysisten tilojen ahtaus ja epätarkoituksenmukaisuus voivat osaltaan vaikeuttaa kuntouttavan ilmapiirin muodostumista. Asuintilat eivät aina mahdollista vangeille riittävää omaa rauhaa. (Ruckenstein & Teppo 2005.) Omalla ajalla ja rauhallisella ilmapiirillä on kuitenkin olennaista merkitystä vankien kuntoutumisen kannalta (Karsikas 2005: 151). Pitkä vankeustuomio saattaa usein romahduttaa vangin psyykkistä ja fyysistä hyvinvointia ja näin ollen heikentää vangin kykyä selviytyä vankilan ulkopuolisessa elämässä. Lisäksi vankeus itsessään rajoittaa ihmissuhteiden solmimista ja saattaa katkaista jo olemassa olevia suhteita. (Haapasalo 2008: 239.)

Suljettu vankila on muusta yhteiskunnasta eristetty ympäristö, joka leimaa sinne joutuvia ja voi tuottaa laitostumista. Laitostumisen seurauksena ihminen tulee riippuvaiseksi laitoksen päivärutiineista. Laitostuminen vähentää aloitekykyä ja murentaa yksilöllisyyttä. (Haapasalo 2008: 239.) Laineen (2007) mukaan muun muassa vankien halukkuus osallistua vankilan kuntoutustoimintoihin sekä vankilan ulkopuoliset kontaktit vankeusaikana kuitenkin heikentävät vankilaan laitostumista. Vangin omalla aktiivisuudella, osallisuudella ja kuntoutusvalmiuden kehittymisellä on merkitystä kuntoutumisen onnistumisessa (Granfelt 2008: 31–33).

Vankeusaika voi toisaalta myös tarjota mahdollisuuden psykososiaaliseen kuntoutumiseen sekä antaa valmiuksia hankkia uusia selviytymiskeinoja vapautumisen jälkeistä elämää varten (Haapasalo 2008: 239). Myös Järvisen (2007) mukaan rangaistuksen velvoittava ja pysähdyttävä luonne voi toimia myös motivoivana ja mahdollistavana elementtinä yksilön muutokselle. Kuntouttavaan toimintaan osallistumisen tarvitse välttämättä olla vapaaehtoista ollakseen tuloksellista. (Karsikas 2005: 147.) Kuntoutusohjelman toteuttaminen vankilassa on Tourusen (2000) mukaan mahdollista, mikäli huomioidaan vankilan sosiaalinen järjestelmä ja vangeille sekä kuntoutusohjelmaa toteuttaville työntekijöille löytyy sopivat roolit. (Tourunen 2000: 7, 2002: 26–33.)

3.5 Kuntoutuksen monipuolisuus

Sosiaalinen kuntoutus, toiminnalliset kuntoutusmenetelmät ja -ohjelmat tukevat vankeinhoidon tavoitteiden saavuttamista. Yksilön sosiaalisia olosuhteita tukemalla puolestaan luodaan samalla onnistumisedellytyksiä ohjelmatyölle. (Karsikas 2005: 22–28, 30.) Tuloksekkainta kuntoutuminen on vankilassa silloin, kun se kytketään muihin yhteiskunnassa selviytymistä tukeviin asioihin (Päihdevalvonnan opas 2008: 7). Tuloksellisiksi todettujen kuntouttavien menetelmien yhdistäminen vaikuttaa myös Tourusen & Perälän (2004) mukaan toimivalta ratkaisulta. Toimivan hoito- ja kuntoutusyhteisön vertaistuen voidaan olettaa lisäävän vaikuttavuutta. (Karsikas 2005: 32, 145–146.) Tourusen (2000) mukaan vankilan valtakulttuurista erillään olevat vaihtoehtoiset vankiyhteisöt näyttäisivät edistävän kuntoutuksen tavoitteiden saavuttamista.

Granfelt (2008) on tutkinut yksilö-, ryhmä- ja yhteisötasolla toteutuvaa vankien ja vapautuvien vankien kuntoutusprojektia. Hän toteaa tutkimuksensa johtopäätöksissä kuntoutusmyönteisen yhteisön, ryhmämuotoisen kuntoutuksen ja yksilötyön muodostavan toisiaan tukevan ohjelmakokonaisuuden, jossa vangit kohdataan heidän haastava elämäntilanteensa huomioiden. Tätä kokonaisuutta ja siihen kuuluvia osa-alueita Granfelt (2008: 95–98) kuvailee ”arvostavan tilan” käsitteellä. Kuntoutuskokonaisuuksien tarkoituksenmukaiseen toteuttamiseen tarvitaan Tourusen & Perälän (2004) mukaan riittävät toimintaedellytykset ja selkeä toiminnallinen rakenne.

Vankien kuntoutuksessa on olennaista siirtyä erilaisten kuntoutustoimintojen kehittämisestä, jo käytettävissä olevien toimintojen sisällölliseen kehittämiseen. Tärkeää olisi selvittää eri toimintojen vahvuuksia ja tarkastella, millaisista elementeistä hyviksi havaitut kuntoutustoiminnot koostuvat. (Tourunen 2000.) Kuntoutustoimintoja ei kuitenkaan tule tarkastella pelkästään tuloksellisuuden tai vaikuttavuuden näkökulmasta. Kuntoutusta järjestetään vangeille myös eettisistä ja perusoikeudellisista syistä. Rikoksentekijöiden kuntoutustoiminnassa yksilöt nähdään arvokkaana itsessään ja kykeneväisenä persoonalliseen kasvuun. (Cullen 2010: 288–289.)

4 Kuntouttavat elementit vankiosastolla

Päivittäisen tuen osastojen kuntouttavassa toimintamallissa korostuvat toiminnallinen kuntoutus, yhteisökuntoutukselle ominaiset piirteet sekä henkilökunnan merkitys. Luvun alussa käsitellään toiminnallisuuden merkitystä vankien kuntoutuksessa. Toisessa alaluvussa tarkastellaan kuntouttavan yhteisön periaatteita ja toiminnallista rakennetta. Päivittäisen tuen osastoilla vankien kuntoutuksessa yhteisöllisyys näkyy muun muassa yhteisökokouksien pitämisenä, jonka vuoksi olemme käsitelleet yhteisökokousta omassa alaluvussaan.

Kolmannessa alaluvussa kuvaillaan henkilökunnan merkitystä vankeinhoidon kuntoutuksessa. Tässä yhteydessä tarkastelemme myös vankilan erityistyöntekijöiden työorientaatiota, psykososiaalista työskentelyä sekä yksilötyön toteuttamista vankilaympäristössä. Omassa alaluvussa käsittelemme vankilakulttuurille ominaista vartijahenkilökunnan ja vankien välistä vastakkainasettelua, joka vaikuttaa vartijoiden ja vankien väliseen vuorovaikutussuhteeseen.

4.1 Toiminnallisuus vankien kuntoutuksessa

Etenkin suljetuissa oloissa vankien tarve kuluttaa aikaa mahdollisimman nopealla ja mielekkäällä tavalla korostuu (Ranta-Nilkku 2010: 51). Vanki voi arvioida vankilan toimintoja ajan kulumisen näkökulmasta: mitä nopeammin ajan saa kulutettua, sen parempi. Vangit puhuvatkin usein ”lusimisesta” keskusteltaessa vankilassaoloajasta. Lusiminen voidaan ymmärtää tavaksi kuluttaa aikaa. Toimintoihin osallistuminen tarjoaa mahdollisuuden saada päiviinsä sisältöä, ja toisaalta osallistumisen motiivina voi olla vankilassaoloajan kuluttaminen mahdollisimman nopeasti. Vankilan tiukka päivärytmi ja osallistumisvelvollisuus voivat nopeuttaa ajan kulumista. (Hemilä 2007: 54–55, Kääriäinen 1994: 136–141.)

Mielenterveys- ja päihdeongelmista kärsiville toiminnallisuuden ja liikkeellä olon lisääntyminen edustaa merkkiä omasta kuntoutumisesta ja pystyvyydestä. Romakkaniemi ja Väyrynen (2011) ovat tarkastelleet päihde- ja mielenterveyskuntoutujien kuntoutusprosessia kuntoutujien omien kokemusten pohjalta. Heidän mukaansa konkreettisen tekemisen ja toiminnan avulla kuntoutujat kokivat voivansa murtaa kuntoutumista haittaavia psyykkisiä ja sosiaalisia esteitä. (Romakkaniemi & Väyrynen 2011: 147.) Myös Särkelän (2001) mukaan kuntoutuksessa on olennaista kiinnittää huomiota tekemiseen, toimintaan ja liikkeelle innostamiseen, passivoivan ”ei-tekemisen” sijaan (Särkelä 2001: 90–91).

Karsikkaan (2005) tutkimuksen mukaan vangit kaipaavat päiväohjelmaansa tekemistä ja toimintaa, jonka avulla voi unohtaa päihdekeskeiset ajatukset. Työ ja toiminta voivat toimia mahdollisuutena purkaa ahdistuneisuutta. (Karsikas 2005: 125–127.) Juha Kääriäisen (1994) tutkimuksen mukaan vankien tärkein aktiivinen toiminnallinen ”lusimistapa” suuntautui vapaa-ajan toimintoihin, vankilan virallisen toiminnallisen sisällön, työtoiminnan, sijaan. Vankilan työtoimintaan osallistuminen merkitsi useimmille vangeille lähinnä passiivista ajan kuluttamista. Monille vangeille vapaaehtoinen ja omaehtoinen osallistuminen vapaa-ajan toimintoihin oli merkityksellistä. (Kääriäinen 1994: 140–142, 277.)

Toiminnalliset vapaa-ajan kuntoutukselliset toiminnot kuten liikunta, ruuan valmistus ja musiikki tuovat vaihtelevuutta vankilan arkeen. Liikunnalliset toiminnot ja toiminnalliset ryhmät täydentävät yksilö- ja ryhmäkeskustelupainotteista kuntoutusta. (Granfelt 2008.) Vapaaehtoi-

set tai järjestetyt vapaa-ajan toiminnot voivat tuoda elämään merkityksellisyyttä ja tarjota luontevan tavan kuluttaa aikaa, etenkin jos tuomiota oli jäljellä vielä vuosia (Kääriäinen 1994: 142).

Helena Keskitalo (1998) on tutkinut vankien kokemuksia käsityön mielekkyydestä. Keskitalon (1998) tutkimuksen mukaan vankien intressit käsillä tekemistä kohtaan liittyivät muun muassa ajan kulumiseen, vaihteluun, sosiaaliseen vuorovaikutukseen ja tarpeeseen tehdä käsitöitä itselle tai lahjaksi. Käsityön tekemisen merkityksissä korostuivat oman työn tuloksen ja kädenjäljen näkeminen, osaaminen ja itselle tekeminen. Vangit kokivat käsityön motivoivana, terapeuttisena keinona unohtaa ja saada ajatuksensa muualle. Keskitalon (1998) mukaan käsillä tekeminen voi toimia mielen rakentamisena, keinona selviytyä vankilassaoloajasta. (Keskitalo 1998: 3-8, 73–76.)

4.2 Yhteisökuntoutus

Yhteiskunnassa selviytyminen edellyttää sosiaalisia taitoja ja ihmisten välistä yhteyttä. Yhteisöistä ihmisten on mahdollista saada sosiaalista tukea ja kokea osallisuutta. (Jauhiainen & Eskola 1994: 43–48, 137–140.) Kuntouttavien yhteisöjen toimintaa ohjaavana tavoitteena on tavallisesti pyrkimys, sen jäsenten elämäntavan muutokseen tai toimintaedellytysten kasvattamiseen. Kuntouttavan yhteisön jäseniä yhdistää jokin yhteisön toimintaa ohjaava tavoite. Yhteisöön kuuluvilla on lisäksi myös jokin yhdistävä tekijä tai kokemus. Yhteisöllisen kuntoutusmallin sisällä voidaan toteuttaa monenlaisia kuntoutusmenetelmiä ja lähestymistapoja. Yhteisö toimii toisaalta sekä kuntoutusympäristönä, että kuntoutusmenetelmänä. Yhteisöllisen kuntoutusmallin perustana on yhteisön tietoinen käyttäminen jäsentensä toipumisen tukena. (Ruisniemi 2006: 31–46, 244.)

Yhteisö voi toimia yksilön myönteisen sosiaalisen minäkuvan kasvualustana ja muutostyön välineenä. Yhteiselämä osana vertaisryhmää tarjoaa yksilölle mahdollisuuden tutustua itseensä ja tarkastella omia kehittymisenpaikkojaan sekä luoda uusia näkökulmia asioihin. (Ruisniemi 2006: 31–46.) Yhteisökuntoutus perustuu yhteisön jäsenten välisiin sosiaalisiin suhteisiin, vuorovaikutukseen ja keskinäiseen palautteenantoon. Yhteisö mahdollistaa vuorovaikutuksen ja sosiaalisten suhteiden avulla oppimisen. Toimiessaan yhdessä toisten yhteisön jäsenten kanssa, yksilöllä on mahdollisuus tutkia ja havainnoida oman toimintansa ja käyttäytymisensä vaikutusta muihin. Yhteisöllisessä kuntoutusmallissa korostuu vuorovaikutuksellisuus ja yhteisön jäsenten vastuu omasta käyttäytymisestään. (Ruisniemi 2006: 31, 146–147.)

Yhteisön jäsenten kokema turvallisuus ja toistensa hyväksyminen edistää ja ylläpitää kuntouttavaa ilmapiiriä. Yhteisössä jokaisella sen jäsenellä tulee olla yhtäläiset mahdollisuudet kuntoutua ja tulla huomioiduiksi. Yhteisön jäsenten tulee olla keskenään tasa-arvoisessa ase-

massa riippumatta heidän menneisyydestään. (Ruisniemi 2006: 31–46.) Yksilöllisyyttä tukevassa yhteisössä hyväksytään erilaisuutta ja mahdollistetaan jokaiselle yhteisön jäsenelle tasavertaiset edellytykset kehittyä. Toiminta yhteisössä ei saa olla yksilöllisyyttä tukahduttavaa. (Kaipio & Murto 1990: 139–142.)

4.2.1 Yhteisöllinen hoito- ja kuntoutusmallin hyödyntäminen

Mielenterveyden ongelmista kärsivien kuntoutuksessa on Järvikosken & Härkäpään (2004) mukaan olennaista huomioida yksilötyön rinnalla myös yhteisökuntoutuksellinen näkökulma. Olennaista heidän mukaansa on myös tarjota sosiaalisen vuorovaikutuksen mahdollisuuksia esimerkiksi vertaistuen keinoin. (Järvikoski & Härkäpää 2004: 208–218.) Myös Ruisniemi (2006) toteaa väitöskirjassaan etenkin päihteiden ongelmakäyttäjien sekä psyykkisesti vajaakuntoisten hyötyvän yhteisöllisestä hoitomuodosta.

Yhteisöllisen hoito- ja kuntoutusmallin avulla pyritään eheyttämään yksilön psyykettä, itseluottamusta ja tukemaan kasvua vastuulliseksi ja aktiiviseksi ihmiseksi. Liittyessään kuntoutusyhteisöön uusien jäsenten täytyy jättää vanhat roolinsa ja käyttäytymismallinsa pois. Yhteisöllinen toimintamalli antaa mahdollisuuden oppia rakentavampia tapoja toimia ihmisten kanssa vuorovaikutuksessa. (Ruisniemi 2006: 31–46.) Avoin ajatusten ja tunteiden ilmaisu, vanhoista rooleista irrottautuminen sekä uskallus toimia omana itsenään edellyttää kuitenkin Kaipion & Murron (1990) mukaan riittävän turvallista yhteisöä, joka tukee yksilön itseluottamuksen kasvua ja persoonallisuuden kehitystä. Murto (1997b) käyttää käsitettä ”sosiaalinen oppiminen” puhuttaessa yhteisön inhimillisessä vuorovaikutuksessa tapahtuvasta muutosprosessista. Sosiaalinen oppiminen yhteisössä edellyttää Murron (1997b) mukaan valmiutta tutkia omia ja toisten asenteita ja käyttäytymistä, kaksisuuntaista kommunikaatiota sekä tunteiden avointa ilmaisua.

Toimivan ja turvallisen yhteisön tuella Kaipion & Murron (1990) mukaan on merkitystä pyrittäessä vaikuttamaan yksilön kompensatoriseen toimintaan, joka voi ilmetä epäsosiaalisuutena ja hyökkäävänä käytöksenä, mutta myös ahdistuneisuutena, epävarmuutena ja vetäytyneisyytenä. Kompensatorisen toiminnan taustalla nähdään vaikuttavan yksilön heikko itsetunto. Yhteisössä itsetuntoa lisäävän toiminnan tarkoituksena on auttaa yksilöä voittamaan ahdistuneisuuden ja epävarmuuden sekä laajentamaan omaa aikaisempaa kokemusmaailmaansa. (Kaipio & Murto 1990: 20–23.) Yhteisölliset kuntoutusmuodot soveltuvat Taruvuoren (2010) mukaan hyvin, pyrittäessä tukemaan yksilön psyykkisiä voimavaroja, sosiaalisia suhteita tai elämänhallinnallisia taitoja. Yhteisökuntoutuksessa on ennen kaikkea kyse kuntoutusmyönteisen ilmapiirin luomisesta ja vertaistuen mahdollistamisesta. (Taruvuori 2010: 69–74.)

Taruvuoren (2010) mukaan moniongelmaisille vangeille suunnatun yhteisökuntoutuksen on todettu toimivan ja vaikuttavan myönteisesti muun muassa uusintarikollisuuteen ja päihteidenkäyttöön. Rikoksentekijöiden hoitoyhteisöissä kiinnitetään erityistä huomiota epäsosiaalista ja itsekeskeistä käyttäytymistä ylläpitäviin tekijöihin sekä pyritään muokkaamaan vääristynyttä minäkuvaa (Karsikas 2005: 102, Murto 1997a). Olosuhteet vankilassa eivät kuitenkaan ole otollisimmat terapeuttisen yhteisön rakentamiseen ja toteuttamiseen, koska vangit ovat vankilassa rangaistuksen, ei hoidon tai kuntoutuksen vuoksi (Cullen 1997: 75–76).

4.2.2 Yhteisöllisen kuntoutuksen toiminnallinen rakenne

Ruisniemen (2006) mukaan yhteisöllisen kuntoutustoiminnan ideologisina periaatteisiin kuuluvat tasa-arvo, avoimuus, rehellisyys, turvallisuus sekä vastuullisuus. Toiminnallisia yhteisökuntoutuksen periaatteita ovat työhön ja toimintaan osallistuminen, ryhmätoiminta, yhteisökokoukset, sekä yhteisön sosiaaliseen rakenteeseen liittyvät viralliset ja epäviralliset rakenteet, kuten vertaisryhmän merkitys ja hierarkkisuus. Myös yhteisön henkilökunnan rooli nähdään olennaisena osana yhteisöllistä hoito- ja kuntoutusmallia. (Ruisniemi 2006: 31–46.)

Työhön ja toimintaan osallistuminen kuuluvat olennaisena osana yhteisölliseen kuntoutusmalliin. Kaikkien yhteisön jäsenten osallistuminen toimintaan on olennaista. Toiminnallisessa yhteisössä yhteisöllisyyden tunne syntyy vuorovaikutuksellisesta yhteistoiminnasta. (Jauhiainen & Eskola 1994: 43–48, 137–140.) Yhteisön sisäiset työtehtävät opettavat vastuunottamista sekä mahdollistavat oppimisen ja onnistumisen kokemuksia. Yhteisön jäsenten keskinäiset työtehtävät ovat usein yhteisön muuta toimintaa tukevia, kuten siivous- ja keittiötöitä. Työtä ja toimintaa voidaan toteuttaa myös laitosyhteisön ulkopuolella, jolloin työnteon tavoitteena voidaan nähdä sosiaalisuuden lisääminen, työhön valmentautuminen ja takaisin yhteiskuntaan kiinnittyminen. (Ruisniemi 2006: 31–46.)

Yhteisön sisäiseen ryhmätoimintaan osallistuminen mahdollistaa omien kokemusten ja ajatusten jakamisen vertaisryhmässä. Omaa muutosprosessia on mahdollista ymmärtää paremmin, jos jakaa oman tarinansa vertaisryhmän kanssa. Henkilökohtaisten tarinoiden jakaminen yhteisössä antaa aineksia omaan muutostyöhön ja mahdollisuuden samaistua toisten tarinoihin. Elämän tarinoiden jakaminen edellyttää kuitenkin turvallista, luottamuksellista ja avointa vuorovaikutusympäristöä. (Ruisniemi 2006: 31–46.) Ryhmätoimintaan osallistumisen avulla yksilön on mahdollista kehittää sosiaalista toimintakykyään ja yhteistoiminnallisia taitojaan (Jauhiainen & Eskola 1994: 137–140). Karsikas (2005: 7,147.) kuitenkin muistuttaa, etteivät ryhmätyön muodot välttämättä sovellu mielenterveysongelmista ja sosiaalisten tilanteiden peloista kärsiville vangeille, vaan ryhmämuotoisen kuntoutuksen lisäksi vangeille tulee kehittää yksilötyön menetelmiä.

Yhteisöllisyyden toiminnallisena periaatteena voidaan nähdä myös yksilöiden käytöksen ulkoinen muuttuminen. Tämä tarkoittaa käytännössä yhteisössä muodostuneiden normien mukaista, yhdenmukaista käyttäytymistä, joka puolestaan rauhoittaa yhteisöä ja luo pohjaa yksilöiden sisäiselle muutokselle. Ymmärrys omaa muutosprosessia kohtaan seuraakin usein vasta yksilön muutettua käyttäytymistään sellaiseksi, jollainen ihminen hän haluaa olla. (Ruisniemi 2006: 31–46.) Sosiaalinen organisaatio voi joko edistää tai tukahduttaa yksilön kasvu- ja muutospotentiaalia. Ranta-Nilkku (2010) toteaa tutkimuksessaan vankiyhteisöllä olevan vahvuuksia ja valtaa vaikuttaa myönteisellä tavalla vankilan sosiaaliseen rakenteeseen (Ranta-Nilkku 2010: 114).

4.2.3 Yhteisökokoukset

Kalevi Kaipio (1999: 235–239) näkee erilaisten säännöllisten ja tarkoituksenmukaisten kokouskäytäntöjen olevan kaikenlaisia yhteisöllisiä kuntoutusmalleja yhdistävä tekijä sekä yhteisön kehittymisen edellytys. Myös Murto (1997a) painottaa yhteisöllisen hoito- ja kuntoutusmallin eheyden edellyttävän säännöllisiä ja riittävän usein pidettyjä kokouksia, joihin kaikki yhteisön jäsenet osallistuvat.

Yhteisökokoukset ylläpitävät yhteisön keskinäistä ymmärrystä ja toimivuutta. Niiden tehtävänä on myös mahdollistaa avointa vuorovaikutusta yhteisön jäsenten kesken. Yhteisökokouksissa yhteisön jäsenet voivat keskenään sopia säännöistä, tehdä päätöksiä sekä selvittää mahdollisia ristiriitoja. Yhteisökokousten tavoitteena on tukea yhteisön hyvinvointia ja edistää ryhmähenkeä. Yhteisökokouksissa on myös hyvä ottaa puheeksi yhteisön arkielämän sujuminen. (Ruisniemi 2006: 31–46.)

Pelkkä kokouksiin osallistumisen mahdollisuus ei Kaipion (1999) mukaan yksinään riitä, vaan osallistujien on oltava vuoropuhelussa aktiivisia, tuottaa omia näkemyksiä sekä vastaanottaa rakentavasti muiden mielipiteitä. Vuoropuhelu luo parhaimmillaan yhteistä ymmärrystä sekä aineksia päätöksentekoon ja yhteistoimintaan. (Kaipio 1999.) Kuntoutusta tukeva toimintaympäristö ja asenneilmapiiri edellyttävät myös Granfeltin (2008) mukaan vankien välisiä riittävän avoimia sosiaalisia vertaissuhteita ja vuorovaikutuksellista kokemusten jakamista. (Granfelt 2008: 32–37.)

Yhteisökokoukset turvaavat yhteisön sisäisen vuorovaikutuksen ja estävät yhteisön jäsenten etääntymistä toisistaan. Yhteisöhoidon määritelmä ei täyty, jos toimivia yhteisökokouksia ei pidetä. (Murto 1997a.) Toisaalta sosiaalista oppimista ja yhteisön kehittymistä ei tapahdu pelkästään yhteisökokouksia lisäämällä, vaan niitä täytyy myös osata hyödyntää oikealla tavalla yhteisön hyväksi (Murto 1997b). Yhteisöllisen kuntoutusmallin käytäntöjä ja sääntöjä ei

tulisikaan toteuttaa liian joustamattomasti, vaan yhteisön tulee olla yksilöitä varten (Kaipio & Murto 1990).

Tourusen & Perälän (2004) Helsingin vankilan päihdekuntoutusosastolla tekemän tutkimuksen mukaan, osaston yhteisökokouksen rooli ja sen sisältö eivät vastanneet yhteisöhoidollisen kuntoutuksen periaatteiden mukaista kokouskäytäntöä, jossa yhteisökokous on keskeisessä osassa kuntoutusmallia. Päihdekuntoutusosaston yhteisökokousta ei pidetty viikon tärkeänä tapahtumana, eivätkä kokouskäytännöt olleet selviä. Tutkijat esittävätkin kysymyksen siitä, kuinka pitkälle yhteisöllisyyttä ja sitä vahvistavia toimintoja on vankilan olosuhteissa mahdollista rakentaa? (Tourunen & Perälä 2004: 76.)

4.3 Henkilökunnan merkitys

Ruisniemi (2006) pitää yhteisökuntoutusta toteuttavan työntekijän ja asiakkaan välistä myönteistä vuorovaikutussuhdetta yhtä olennaisena kuntoutumisen kannalta kuin yhteisön jäsenten keskinäisiä suhteita. Särkelä (1993) toteaa hyvän asiakastyön koostuvan ennen kaikkea empaattisesta välittämisestä, kunnioituksesta ja arvostuksesta ihmistä kohtaan, luottamuksen kasvattamisesta sekä asiakkaan hyväksymisestä muuttumaan pyrkivänä ihmisenä. Asiakkaan epäeettisiä tekoja ei kuitenkaan pidä hyväksyä, mutta niitä voidaan pyrkiä ymmärtämään. (Särkelä 1993: 75–76.)

Uusintarikollisuuteen vaikuttamisessa on olennaista valita työhön oikeanlaiset työntekijät. Työntekijän tulee olla jämäkkä mutta reilu ja kohdella tuomittuja johdonmukaisesti ja kannustavasti. Työntekijän tulee mallintaa rikollisuudenvastaisia asenteita ja käyttäytymistä vuorovaikutuksessa. Hänen tulee vahvistaa tuomitun itseohjautuvuutta, auttamalla tuomittua pohtimaan tilannettaan ja käyttämään ongelmanratkaisutaitojaan. Andrews & Dowden (2006: 24, Motiuk 2003: 23-24.) Vankien moniongelmaisuus edellyttää vankilan sosiaalityötä toteuttavilta erityistyöntekijöiltä yksilöllistä lähestymistapaa (Ranta-Nilkku 2010:116).

Vankilatyöntekijöiden hyväksyvällä ja kannustavalla suhtautumisella sekä työntekijöiden persoonalla on olennaista merkitystä kuntouttavan ja arvostavan ilmapiirin syntymisessä. Kunnioittavan suhtautumisen lisäksi auttamistyön vaikuttavuutta tutkimusten mukaan lisää työntekijän empatia, aitous ja konkreettisuus. Karsikkaan (2005) tutkimuksen mukaan vangit odottivat työntekijältä ymmärtäväistä ja inhimillistä suhtautumista. Olennaisena pidettiin, että työntekijöiltä sai tarvittaessa tukea haastavassa elämäntilanteessaan. (Karsikas 2005: 120.) Työntekijän tavoite on Särkelän (1993) mukaan luoda asiakkaalle riittäviä toimintaedellytyksiä ja liittoutua yhdessä asiakkaan kanssa tämän ongelmia vastaan. Asiakkaan projektiksi jää itse kuntoutustyön ja tulosten tekeminen. (Särkelä 1993: 56–60.)

Asiakkaan ja työntekijän välisen muutosta tuottavan yhteistyösuhteen keskeisiä elementtejä ovat muun muassa lähityöskentely, pysyvyys ja vastavuoroisuus. Asiakkaan ja työntekijän välinen vuorovaikutus toimii kuntoutustyöskentelyn lähtökohtana ja menetelmänä. Järvisen (2007) mukaan asiakkaan ja työntekijän välinen vuorovaikutus tulisi nähdä myös kuntoutuksen tuloksena. Vuorovaikutussuhteen laadun on useissa tutkimuksissa todettu vaikuttavan kuntoutuksen tuloksellisuuteen työntekijän käyttämää menetelmää enemmän. (Järvinen 2007: 142–143.)

4.3.1 Psykososiaalinen työ

Psykososiaalista työtä tarvitaan pyrittäessä vaikuttamaan kriisissä tai ongelmallisessa tilanteessa olevan kuntoutujan psyykkisiin rakenteisiin ja edistämään yksilön toimintamahdollisuuksia. Psykososiaalisen työn kohteena nähdään sekä yksilön koko elämäntilanne, että hänen psyykkinen ja sosiaalinen tilansa. (Granfelt 1999: 195–200.) Psykososiaalisesti syrjäytyneiltä puuttuu usein yhteiskunnassa tarvittavia selviytymisresursseja, monialaisten sosiaalisten ongelmien lisäksi. Psykososiaalinen asiakastyö on olennainen osa kuntoutusta vankilassa, esimerkiksi vangin mielenterveys- ja päihdeongelmien vaikuttaessa yksilön monille elämän eri alueille. (Granfelt 2007.)

Reetta Kettunen, ym. (2009) ovat käsitelleet psykososiaalista toimintakykyä ja sen tukemista teoksessaan kuntoutumisen mahdollisuudet. Psykososiaalisessa asiakastyössä huomioidaan vankien psykososiaalinen toimintakyky, jota pyritään yksilötyön ja kuntoutuksen keinoin edistämään. Psykososiaalisella toimintakyvyllä tarkoitetaan yksilön kykyä tulla toimeen tavanomaiseen yhteisöelämään kuuluvissa tilanteissa, omakohtaista kokemusta elämän hallinnasta ja kykyä selvitä arjen haasteista. (Kettunen, ym. 2009: 47–58.)

Kuntoutujan ja työntekijän vuorovaikutteinen suhde nähdään psykososiaalisen työn lähtökohtana (Kettunen, Kähäri-Wiik, Vuori-Kemilä & Ihalainen 2009: 59–85). Eeva Liukko (2006) kuvailee psykososiaalista työtä yhdeksi sosiaalityön lähestymistavaksi, jossa työtä tehdään asiakkaan kanssa kasvotusten, huomioiden asiakas osana hänen sosiaalista elämänpiiriään. (Liukko 2006: 14, 104.)

Romakkaniemi & Väyrynen (2011) näkevät psykososiaalisen työn keskeisimpänä elementtinä yksilön toimijuuksien vahvistamisen suhteessa yksilöön itseen, yhteisöön ja yhteiskuntaan. Toimijuus voidaan määritellä ihmisen käsityksenä siitä, mitä toimintamahdollisuuksia hänellä on yhteisöllisillä ja yhteiskunnallisilla toiminta-areenoilla. (Romakkaniemi & Väyrynen 2011: 148–149, 136., Särkelä 1993: 16–19, 77–79.)

4.3.2 Yksilötyön toteuttamisesta vankilassa

Granfeltin (2008) tutkimukseen osallistuneet vangit korostivat yksilökeskustelujen tarpeellisuutta itselleen. Ohjaajan kanssa kahdenkeskisissä keskusteluissa vangit kokivat voivansa ottaa esille myös omakohtaisempia asioita, joita ei ryhmäkeskusteluissa viitsitä tuoda esille. Vaikeiden ja sensitiivisten aiheiden käsittely ja jakaminen edellyttääkin luottamuksellista ja turvallista vuorovaikutussuhdetta erityisohjaajan kanssa. (Granfelt 2008: 43–57.) Konttila (2008) toteaa vangin kanssa tehtävän yksilötyön olevan kuitenkin hyvin haasteellista suljetun vankilan varauksellisen ilmapiirin takia. Vankien voi olla vaikeaa puhua omista asioistaan, koska he eivät ole siihen tottuneet. (Konttila 2008: 400.)

Erityistyöntekijöiden tulisi omata taitoa toteuttaa yksilötyössä vankien kanssa riittävää ammatillista etäisyyttä, mutta tarvittaessa myös irtaantua virkamiesroolista ja olla aidosti läsnä ja saatavilla. (Granfelt 2008: 56–59.) Granfeltin (2008) tutkimukseen osallistuneet vangit kuvailivat erityistyöntekijöiden rennon olemuksen edesauttavan myös rennon ilmapiirin muodostumista vankilaosastolle. Ohjaajien ja vankien välinen vankiosastolla tapahtuva vuorovaikutus toimi asiakas- työntekijä suhdetta parantavana tekijänä. Kuntoutusmyönteisen yhteisön rakentuminen edellyttääkin erityisohjaajien riittävää läsnäoloa osastolla. (Granfelt 2008: 44, Tourunen & Perälä 2004: 55.) Myös Ranta-Nilkun (2010) tutkimuksen mukaan vangit pitivät kasvokkain tapahtuvaa vuorovaikutusta sosiaalityöntekijöiden kanssa merkityksellisenä.

Karsikkaan (2005) tutkimuksen mukaan vangit odottivat työntekijältä henkisen tuen ja paneutuvan työotteen lisäksi konkreettista apua vangin asioiden hoitamisessa. Myös Ranta-Nilkku (2010) toteaa tutkimuksessaan yksilöllisen sosiaalityön olevan tärkeää keskittyä vapautumiseen liittyvien asioiden, kuten asunnon järjestämiseen tai virastoasioiden hoitamiseen. Toisaalta hän lisää, ettei vankilassa toteutettavaa sosiaalityötä voida strukturoida tietynlaiseksi, vaan työskentelyn sisältö määrittyy yksilöllisen asiakassuhteen mukaan. (Ranta-Nilkku 2010: 98, 115.)

Kiire ja työntekijöiden vaihtuvuus koettiin Karsikkaan (2005) tutkimuksessa haittaavan yksilöllisten keskustelujen tarkoituksenmukaista toteutumista (Karsikas 2005: 119). Granfelt (2008: 25) toteaa vankien vaikean elämäntilanteen ja vaille jäämisen kokemuksien aiheuttavat suurta tarvitsevuutta ja monitahoisia tarpeita. Vankilaympäristön luonne, resurssien niukkuus ja asiakaskunnan erityistarpeet asettavat reunaehtoja vankiloissa työskentelevien erityistyöntekijöiden työlle ja vaikuttavat myös heidän omaan jaksamiseensa (Ranta-Nilkku 2010: 111).

4.3.3 Vankien ja vartijoiden välinen vastakkainasettelu

Valvontahenkilökunnan työtehtävät koostuvat vankilaosastojen arjen toimintojen huolehtimisesta. Vankilamaailman arjessa vartijoiden ja vankien vastakkainasettelu näkyy selvästi. Vankien ja vartijoiden välistä suhdetta ja kanssakäymistä määrittelee pitkälti vankilakulttuuri ja sen normit. Vartijoiden kanssa ollaan tekemisissä lähinnä vain hoidettaessa pakollisia asioita. Vangeille on kuitenkin merkityksellistä, millä tavoin valvontahenkilöstö heihin suhtautuu ja millä tavalla asiat tuodaan esille. (Granfelt 2008: 38–40.)

Vankien ja vankilahenkilökunnan välille on mahdollista muodostua luottamukseen ja keskinäiseen arvostukseen perustuva suhde, jossa toimitaan yhteistoiminnassa vangin kuntoutumistavoitteen suuntaisesti. Kuntoutusmyönteisen kulttuurin ja vertaistuen avulla luodaan edellytyksiä luottamukselliselle vuorovaikutukselle sekä vankien ja vankilahenkilökunnan välisen vastakkainasettelun murtumiselle. (Granfelt 2008: 32–37.) Kuntoutusosaston myönteinen, innostava ilmapiiri sekä vankien ja henkilökunnan sekä vankien keskinäinen kannustava vuorovaikutus edesauttavat puolestaan kuntoutuksen tavoitteiden saavuttamista (Tourunen & Perälä 2004: 20).

Hemilän (2007) tutkimukseen osallistuneet nuoret vangit totesivat vangin ja vartijan välisen suhteen voivan olla asiallinen. Hemilän (2007) tutkimuksessa vangit kuvailivat vartijoiden asenteen vankeja kohtaan välittyvän arjen vuorovaikutuksen kautta. Vartijoiden toivottiin kohtelevan vankia ihmisenä, eikä ainoastaan vankina. Keskusteleva ja avoin vuorovaikutuskulttuuri vankien ja vankilan henkilökunnan välillä saattaisi kaventaa vartijoiden ja vankien välistä kuilua. (Hemilä 2007: 66–67.)

Perälän & Tourusen (2004) tutkimuksen mukaan erityistyöntekijöiden henkilöstövajeen paikkaamiseksi vartijoiden toimenkuvaa voisi monipuolistaa kouluttamalla vartijoita vankien lähityöntekijöiksi. Tutkimuksen mukaan vangit eivät kuitenkaan mieltäneet vartijaa lähityöntekijäkseen tai auttajakseen, eivätkä vartijatkaan olleet lisäkoulutukseen valmiita (Perälä & Tourunen 2004: 55–56). Granfeltin (2008: 39) tutkimukseen osallistuneet kuntouttavan WOP-osaston vangit sen sijaan pitivät vartijoiden suhtautumistapaa ja lähityön tekemistä myönteisenä kokemuksena. Vartijoiden lähityön tekemistä ja vuorovaikutusta vankien kanssa Granfelt (2008) pitää merkityksellisenä kuntoutusmyönteisen osaston rakentumisen kannalta.

Hemilän (2007) mukaan vankien suhtautuminen vankilan muuhun henkilökuntaan, kuin vartijoihin, saattoi sisältää vähemmän vastakkainasettelua. Vartijoiden ja muun henkilökunnan erot koettiin johtuvan heidän erilaisesta työnkuvastaan ja suhtautumisestaan työhön. Vangit kokivat muun henkilökunnan työskentelevän auttaakseen vankeja. Vaikka vangit erottelivat muun henkilökunnan vartijoista, totesivat he muun henkilökunnan edustavan kuitenkin vasta-

puolta. Tietyistä asioista ei keskusteltu edes muun henkilökunnan kanssa. (Hemilä 2007: 66–67.)

5 Tutkimusasetelma

Luvun alussa esittelemme tutkimuksen tarkoituksen, keskeiset tutkimuskysymykset ja kuvailemme aineistonkeruumenetelmää. Tutkimuksen kohderyhmää olemme kuvanneet lyhyesti kolmannessa alaluvussa. Haastattelujen toteutusta sekä aineiston analyysiä olemme kuvailleet laajasti, jotta lukija saisi mahdollisimman kattavan kuvan aineiston käsittelyprosessista. Luvun lopussa olemme pohtineet tutkimuksen etiikkaa ja luotettavuutta.

5.1 Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimuskysymykset

Opinnäytetyömme perustuu kokonaisuudessaan vankien kertomuksiin ja kokemuksiin päivittäisen tuen osastojen toiminnasta. Tarkastelemme osaston kuntouttavaa toimintamallia kokonaisuutena, jossa eri toimintamahdollisuudet täydentävät toisiaan. Opinnäytetyömme tavoitteena on tutkia: Mikä merkitys päivittäisen tuen osastojen kuntouttavalla toimintamallilla on osastoilla asuville vangeille?

Tarkoituksenamme oli selvittää vankien kokemustietoa ja näkemyksiä seuraavista alueista:

a) Osastojen viikko-ohjelmasta ja toiminnoista
b) Osastojen vankiyhteisöstä
c) Osastojen henkilökunnasta

Kvalitatiivisen eli laadullisen tutkimuksen kohteena ovat ihminen ja ihmisen käyttäytyminen. Tutkimusasetelmaa koskevat rajaukset ovat välttämättömiä, jotta tutkimusongelma säilyy mielekkäänä. Kaikkea laadullisen tutkimuksen aineistosta nousevaa ei ole tarpeen sisällyttää tutkimusraporttiin ja tutkimuskysymykset voivat tarkentua tutkimusprosessin aikana. (Kiviniemi 2007.)

5.2 Aineiston keruu

Tutkimuksemme pääaineiston muodostavat päivittäisen tuen osastoilla asuvien vankien haastattelut. Tarkoituksenamme oli valita tutkimusmenetelmä, jonka avulla saisimme vankien kokemustietoa päivittäisen tuen osastosta näkyväksi. Päivittäisen tuen osastojen toimintojen tarkoituksenmukaisen toteuttamisen kannalta vankien näkemykset siitä ovat olennaisia. Laadullisen tutkimusmenetelmän keinoin voidaan tarkastella ihmisten kuvauksia merkityksellisiksi kokemistaan asioista. Tutkimuksen kohteena olevien ihmisten kokemustiedon kuvaaminen

ja merkityssuhteiden tulkinta mahdollistavat ymmärryksen muodostumisen tutkittavasta kohteesta. Koska merkitykset ja kokemukset ovat aina subjektiivisia, tutkijan on mahdotonta ymmärtää täysin tutkimuskohdettaan tai löytää vain yhtä totuutta. Tutkijan tuleekin huomioida ihmisten käsitysten ja kokemusten olevan muuttuvia ja tilannekohtaisia. (Vilkka 2005: 97–100.)

Aineistonkeruumenetelmänä olemme käyttäneet tutkimushaastattelua. Haastattelumenetelmällä tutkija pyrkii vuorovaikutuksellisin keinoin saamaan haastateltavalta vastauksia tutkimuskysymyksiinsä. Tutkimushaastatteluun osallistuminen antaa puolestaan haastateltavalle tilaisuuden tuoda esille mielipiteensä ja kertoa omakohtaisista kokemuksistaan. (Eskola & Vastamäki 2010: 26–44.) Kohderyhmä huomioon ottaen päädyimme käyttämään teemahaastattelua, joka mahdollistaisi keskustelunomaisen haastattelutilanteen ja vapaamman haastattelutyylin.

Haastattelukysymyksinä käytetäänkin tavallisesti avoimia kysymyksiä. Haastattelun teemoiksi valikoidaan tutkimusongelman kannalta keskeisimmät aiheet. Tutkimushaastattelut toteutetaan tavallisesti yksilöhaastatteluina. (Vilkka 2005: 100–114.) Pyrimme sisällyttämään haastattelurunkoon tutkimuksemme tavoitteen kannalta olennaisimmat kysymykset ja pitämään kokonaisuuden johdonmukaisesti etenevänä ja selkeänä. Haastattelurungon teemat muodostuivat päivittäisen tuen osastojen kuntouttavan toimintamallin sisältöjen pohjalta. Osastojen erityisohjaajilta saadut tiedot osastojen vangeista ja toiminnasta auttoivat haastattelukysymysten laadinnassa.

Haastatteluihin valmistauduimme myös perehtymällä teoreettiseen tietoon vankilan toiminnoista ja vankilaympäristössä toteutettavasta kuntoutuksesta. Vilkka (2005) toteaakin tutkijan olevan olennaista tuntea riittävän hyvin tutkimuksensa kohderyhmä sekä tutkittavien toimintaympäristö, jotta hän pystyy tulkitsemaan ja ymmärtämään ihmisten kokemuksia.

Esittelimme teemahaastattelurungon luonnoksen päivittäisen tuen osaston erityisohjaajille sekä opinnäytetyömme ohjaavalle opettajalle. Heiltä saamamme palautteen pohjalta viimeistelimme luonnoksen. Valmis teemahaastattelurunko käsitti taustatietojen kartoittamisen lisäksi kolme laajempaa aihe-aluetta. Teemahaastattelurunko on liitteessä 3.

Haastatteluteemat olivat:

1) Osastojen viikko-ohjelmaan ja toimintoihin liittyvät näkökulmat
2) Osastojen yhteisöön ja osastoilla asumiseen liittyvät näkökulmat
3) Osastojen henkilökuntaan liittyvät näkökulmat

Keskeisiin haastattelu teemoihin liitimme lisäksi tarkentavia kysymyksiä. Teemahaastattelurunko jätti mielestämme hyvin tilaa myös vapaammalle kerronnalle. Haastattelurunko auttoi aiheessa pysymisessä ja toisaalta varmistimme sen avulla myös haastattelujen riittävän samankaltaisuuden. Teemahaastattelussa voidaan pitäytyä ennalta määritellyissä, tutkimuksen viitekehykseen perustuvissa kysymyksissä tai antaa tutkittavalle tilaisuus kertoa vapaasti aiheisiin liittyvistä kokemuksistaan (Tuomi & Sarajärvi 2009: 75). Tutkimushaastattelussa on mahdollista keskustella joistakin teema-alueista myös syvällisemmin ja laajemmin kuin toisista (Eskola & Vastamäki 2010: 26–44.)

5.3 Tutkimusryhmä

Ennen varsinaisen aineiston keräämistä kävimme tutustumiskäynneillä päivittäisen tuen osastoilla. Esittäydyimme osastojen vangeille ja kerroimme heille suunnitteilla olevasta opinnäytetyöstä. Esitimme toiveen mahdollisimman monen vangin osallistumisesta haastatteluihin, mutta painotimme myös osallistumisen vapaaehtoisuutta. Kerroimme olevamme kiinnostuneita juuri heidän mielipiteistään ja näkemyksistään päivittäisen tuen osastojen kuntouttavasta toimintamallista.

Opinnäytetyötämme varten haastattelimme yhteensä kymmentä miesvankia päivittäisen tuen A2- ja F2 -osastoilta. Tutkimuksemme aineisto kerättiin syys- ja lokakuun aikana vuonna 2011. Haastattelukäyntejä kertyi yhteensä neljä. Yhden käyntikerran aikana haastattelimme yhdestä neljään vankia. Toteutimme haastattelut sitä mukaan, kuin osastojen erityisohjaaja ilmoitti meille tutkimukseen halukkaista osallistujista.

Haastattelutilanteen aluksi tiedustelimme vangeilta lyhyesti joitakin taustatietoja, kuten ikää, vankilakertaisuutta ja tuomion pituutta, saadaksemme yleiskuvan haastateltavista. Tutkimuksen tarkoituksen kannalta yksityiskohtaisempien taustatietojen kartoitus ei ollut tarpeellista. Emme myöskään tarkistaneet taustatietoja mistään dokumenteista.

Haastateltavista vangeista nuorin oli alle 25-vuotias ja vanhin yli 50- vuotta. Vankilakertaisuutta tiedustelimme saadaksemme käsityksen kuinka paljon haastateltavilla on aiempaa kokemusta vankilassaolosta eli kuinka monennetta kertaa vanki on suorittamassa vankilatuomiota. Haastateltavista neljä oli ensikertalaisia. Muilla oli useampia tuomioita takanaan. Vangeista seitsemällä nykyisen tuomion pituus oli yli viisi vuotta. Vangeista kuusi oli asunut osastoilla vuoden tai pidempään.

5.4 Haastattelujen toteutus

Päivittäisen tuen osastojen erityisohjaajat tiedustelivat vankien suostumusta haastateltaviksi etukäteen. Haastattelut toteutettiin yksilöhaastatteluna. Haastattelutiloina toimivat Riihimäen vankilan päivittäisen tuen osastojen yhteydessä olevat toimistotilat. Haastattelutilanteen aluksi annoimme jokaiselle vangille luettavaksi laatimamme tutkimusta koskevan informaatiolomakkeen (liite 4).

Haastattelutilanteen alussa kerroimme myös suullisesti tutkimuksen aiheesta, sen tarkoituksesta sekä tutkimusaineiston käytöstä. Kerroimme haastatteluun osallistumisen olevan vapaaehtoista ja tutkimuksen perustuvan luottamuksellisuuteen. Kerroimme myös mahdollisuudesta koska tahansa keskeyttää osallistuminen haastatteluun tai jättää vastaamatta kysymyksiin. Ennen varsinaisen haastattelun aloittamista, pyysimme jokaiselta haastateltavalta kirjallisen suostumuksen haastatteluun ja haastatteluaineiston käyttämiseen opinnäytetyössä (liite 4).

Tallensimme haastattelut ääninauhurilla haastateltavien suostumuksella. Haastattelujen toteuttaminen sujui teknisesti hyvin. Nauhuri toimi moitteettomasti ja haastateltavien puhe erottui litterointivaiheessa selkeästi. Kaikki haastateltavat suhtautuivat myönteisesti haastatteluun sekä nauhurin käyttöön. Haastattelujen kesto oli hyvin samanmittainen. Miltei kaikki haastattelut kestivät puolisen tuntia. Haastatteluaikaa olisi ollut tarvittaessa käytettävissä enemmänkin.

Haastattelutilanteeseen pyrimme luomaan rennon, rauhallisen ja luottamuksellisen haastatteluilmapiirin. Kaikissa haastattelutilanteissa läsnä olivat vain tutkijat ja haastateltava. Haastattelutilana toimivat toimistotilat olivat hieman ahtaat ja vankilaympäristön ääniä kuului joidenkin haastattelujen aikana tilan ulkopuolelta. Muutama haastattelu keskeytyi hetkeksi vartijan käydessä tilassa. Satunnaiset tilan ulkopuolelta kuuluneet äänet ja lyhyet keskeytykset eivät kuitenkaan vaikuttaneet haittaavan haastattelujen kulkua.

Meillä ei ollut aiempaa kokemusta haastattelujen tekemisestä vankilaympäristössä, joten haastattelutilanteet jännittivät aluksi molempia. Haastattelun edetessä vuorovaikutus oli kaikissa haastattelutilanteissa mielestämme toimiva ja avoin. Haastattelutilanteen myönteiseen ilmapiiriin vaikutti luultavasti myös aiempi vierailumme osastolla ja se, ettemme edustaneet vankilahenkilökuntaa. Muutamat haastateltavat kertoivatkin kokevansa meille olevan helppoa puhua, koska emme edustaneet vankilan omaa henkilökuntaa.

Käytimme kaikissa haastatteluissa samaa haastattelurunkoa. Kysymykset olivat avoimia. Jokaiselle haastateltavalle annettiin mahdollisuus puhua haastattelurungon aiheista vapaasti. Haastattelutilanteessa kysymysten esittämisjärjestys vaihteli jonkin verran, mutta huoleh-

dimme, että kaikki teema-alueet tulivat käsitellyiksi. Pyrimme olemaan antamatta valmiita vastauksia tai vaikuttamatta haastateltavan vastauksiin. Kannustimme haastateltavia kertomaan vapaasti näkemyksistään sekä tuomaan esille positiivisia, että negatiivisia näkökulmia aiheista. Haastattelun lopuksi varmistimme oliko haastateltavalla vielä jotain lisättävää tai kerrottavaa aiheista.

Vaikka toiset haastateltavat puhuivat vähemmän kuin toiset, jokainen haastattelu antoi kiitettävästi aineistoa työhömme. Kaikkien haastateltavien kerronta lisäsi ymmärrystämme päivittäisen tuen osaston toiminnasta. Haastateltavat vaikuttivat jakavan mielellään kokemustietoaan osaston toiminnasta kanssamme ja onnistuimme mielestämme kattavasti tavoittamaan vankien näkökulmia tutkimusaiheesta. Haastateltavia ei tarvinnut juurikaan motivoida kertomaan aiheista, vaan kaikki kertoivat omista näkemyksistään avoimen tuntuisesti.

Tavoitteenamme oli kerätä riittävän kattava aineisto, jotta saisimme mahdollisimman kokonaisvaltaisen kuvan tutkimuskohteestamme. Laadullisessa tutkimuksessa tutkimusaineiston laadulla on sen määrää keskeisempi merkitys. Aineiston on tarkoitus edesauttaa tutkimuskohteen ymmärtämistä sekä tulkinnan muodostumista ilmiöstä. Tutkittaessa ihmisten omakohtaisia merkityksenantoja ja kokemuksia, aineiston riittävän kattavuuden määrittäminen voi olla hankalaa. (Vilkka 2005.) Haastatteluaineistoa läpikäydessä, havaitsimme tutkimusaineiston sisältävän tutkimuksemme tavoitteen kannalta riittävästi kuvauksia tutkimuskohteesta.

5.5 Aineiston analyysi

Laadullisen tutkimuksen tavoitteena on tutkimusaineiston analyysin avulla mahdollistaa uusia näkökulmia tutkittavasta kohteesta (Vilkka 2005:126). Etenimme haastatteluaineiston analyysissä soveltamalla aineiston ehdoilla Tuomen & Sarajärven (2009) kuvaamaa aineistolähtöisen sisällönanalyysin kolmivaiheista prosessimenetelmää. Olemme myös soveltaneet Metsämuurosen (2009) kuvausta sisällönanalyysin etenemisestä. Laadullisen aineiston sisällönanalyysin tarkoituksena on jäsentää ja tiivistää aineiston informaatiota niin, että tutkija kykenee tekemään kuvauksen ja luotettavat johtopäätökset tutkimuksen kohteena olevasta ilmiöstä. Aineistolähtöisessä sisällönanalyysin prosessissa aineistoa pelkistetään, ryhmitellään ja yhdistellään sekä käsitteellistetään. (Tuomi & Sarajärvi 2009.) Olennaista on, että analyysi toteutetaan aineiston ehdoilla ja luokista pyritään muodostamaan keskeisiä kokonaisuuksia (Metsämuuronen 2009: 256–260).

Ennen analyysin aloittamista tallennettu laadullinen aineisto muutetaan tekstimuotoon eli litteroidaan joko valikoiden, esimerkiksi teemoittain tai kokonaisuudessaan (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009). Kuuntelimme aluksi haastatteluaineiston useaan kertaan saadaksemme

kokonaiskuvan aineistosta. Tämän jälkeen litteroimme tallenteet kokonaisuudessaan, jotta emme kadottaisi mitään olennaista informaatiota.

Litteroidun haastatteluaineiston kokonaispituus on Trebuchet 10 fonttikoolla ja rivivälillä 1 kirjoitettuna yhteensä 53 sivua. Haastatteluaineiston analyysi alkoi tavallaan jo litterointivaiheesta, keskittyessämme kuuntelemaan, mitä haastateltavat pyrkivät kerronnallaan tuomaan esille. Luimme tulostettua haastatteluaineistoa läpi, keskustelimme aineiston herättämistä ajatuksista ja havainnoistamme sekä teimme alustavia muistiinpanoja.

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa aineiston analyysin ei välttämättä tarvitse edetä suoraviivaisesti, vaan analyysia voidaan toteuttaa kaikissa tutkimusprosessin vaiheissa (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009: 221–230). Varsinaista aineiston analyysia edesauttoi aineiston sisäistäminen jo kuuntelu- ja litterointivaiheessa. Huolellisesti litteroitu haastatteluaineisto palautti haastattelutilanteet mieleen, joka helpotti puolestaan aineiston analysointia. Tuomen & Sarajärven (2009) mukaan olennaista onkin perehtyä tutkimushaastattelujen sisältöön huolellisesti jo ennen aineiston redusointia eli pelkistämistä.

Sisällönanalyysin avulla pyritään etsimään aineiston sanallisista tulkinnoista merkityskokonaisuuksia ja -suhteita. Merkitysten antaminen ja tuottaminen ovat olennainen osa inhimillistä toimintaa ja tarkoituksenmukaisen toiminnan edellytys. (Vilkka 2005: 133.) Auki kirjoitetusta haastatteluaineistosta pyrimme etsimään keskeisiä, usein toistuvia aihekokonaisuuksia ja toisaalta myös eroavaisuuksia.

Tuomi & Sarajärvi (2009) toteavat puhtaasti aineistolähtöisen sisällönanalyysin olevan tutkijalle haasteellista. Omat ennakko-oletukset tulee voida jättää analyysin ulkopuolelle ja tiedostaa niiden mahdollinen vaikutus analyysiin. Analyysivaiheessa pyrimme olemaan avoimia aineistosta nouseville aiheille, mutta tiedostimme myös ennakko-oletuksemme ja keskustelimme niistä avoimesti.

Päädyimme käsittelemään haastatteluaineistoa tietotekniikan sijasta käsityönä, muodostamalla eräänlaisia käsitekarttoja. Aineiston redusointivaiheen toteutimme koodaamalla eriväri-sillä yliviivauskynillä tutkimuksemme tavoitteen kannalta olennaisia ilmaisuja. Jätimme analyysin ulkopuolelle koodaamatta jääneet kohdat. Tutkimuskysymysten kannalta epäolennaisten ilmaisujen karsiminen selkiyttää aineistoa (Tuomi & Sarajärvi 2009: 108–112). Säilytimme koodattujen ilmaisujen ulkopuolelle jääneitä aineiston osia analyysin edetessä varmistaaksemme, ettei mitään olennaista jäisi analysoimatta. Tämä osoittautui kuitenkin turhaksi, koska poisjätetyt ilmaisut eivät antaneet tutkimuksen tavoitteen kannalta mitään uutta informaatiota.

Kokosimme omalle kartongilleen kuhunkin isompaan aihekokonaisuuteen liittyvät, erivärein koodatut alkuperäisilmaisut. Sijoitimme samankaltaiset alkuperäisilmaisut allekkain ja annoimme ilmaisujen joukolle niiden sisältöä kuvaavan otsikon. Tämä työtapa vastaa Tuomen & Sarajärven (2009) kuvausta pelkistettyjen ilmausten etsimisestä ja listaamisesta.

Aineiston ryhmittelyssä eli klusteroinnissa muodostetaan alustavia kuvauksia tutkimuskohteena olevasta ilmiöstä. Alkuperäisilmaisuja kuvaavia käsitteitä pyritään ryhmittelemään niitä yhdistäviksi luokiksi. Pääluokkiin sisältyvistä ilmaisuista muodostimme alaluokkia, jotka merkitsimme kirjaimin ja numeroin sivun marginaaliin. Aineistoa läpikäydessä teimme muistiinpanoja alaluokkien alle kartongille usein toistuvista asioista ja pelkistetyistä alkuperäisilmaisuista. Aineiston abstrahointi eli käsitteellistäminen etenee yhdistelemällä luokituksia ja etenemällä kielellisistä ilmaisuista kohti käsitteellisempää näkemystä tutkimuskohteesta. Empiirisestä aineistosta muodostuu sisällönanalyysin prosessin vaiheiden myötä aineistoa kuvaavia asiakokonaisuuksia. (Tuomi & Sarajärvi 2009: 110–113.)

Aineiston keruun toteuttaminen teemahaastattelumenetelmällä muodosti aineistoon haastattelurungon teemojen kanssa samansuuntaisia, keskeisiä pääluokkia. Tutkimusaineistosta nousi esiin sisällönanalyysin myötä myös merkityksiä, joita emme aineistonkeruu ja litterointivaiheissa olleet havainneet. Aineiston ryhmittelyä ja käsitteellistämistä edesauttoi teemahaastattelulla toteutettu aineistonkeruutapa. Eskolan & Vastamäen (2010: 26–44) mukaan aineistoa voidaan uudelleen järjestellä haastattelurungon mukaisten teemojen pohjalta. Halusimme kuitenkin toteuttaa analyysiä mahdollisimman aineistolähtöisesti. Tutkimusaineistosta nousikin esiin merkityksiä, joita emme haastatteluteemojen sisällä olleet osanneet kysyä.

Osa listaamistamme alkuperäisilmaisuja kuvaavista otsikoista yhdistyi samaa tarkoittavien kokonaisuuksien kanssa muodostaen yhteisen alaluokkansa. Luokitteluja yhdistelemällä muodostui neljä pääluokkaa. Seuraavaan taulukkoon olemme koonneet aineiston sisällönanalyysiprosessin myötä hahmottuneet pääluokat sekä alaluokat.

PÄÄLUOKAT	ALALUOKAT
Näkökulmat viikko-ohjelman toiminnoista	• Valmentava opetus ja ohjaus • Toiminnallinen kuntoutus • Strukturoidut menetelmät • Liikunnalliset toiminnot
Näkökulmat henkilökunnasta	• Erityisohjaajien merkitys • Yksilötyön toteutuminen • Erityistyöntekijät ja vartijat

Näkökulmat yhteisöstä	• Yhteisökokoukset • Vankien väliset suhteet • Osastojen ilmapiiri
Näkökulmat päivittäisen tuen osastoista yleisesti	• Toiminnallisuus, sosiaalisuus ja uuden oppiminen • Kehittämisnäkökulmia • Tarpeellisuusnäkökulmia

Taulukko 1. Pääluokat ja alaluokat

Analyysiä tehdessämme pyrimme seuraamaan haastateltavien kerrontaa aiheista ja olemaan hävittämättä yhteyksiä eri asioiden välillä. Tämän vuoksi kaikkia samaa tarkoittavia ilmaisuja emme voineet erottaa ajatuskokonaisuudestaan, jonka vuoksi joidenkin alaluokkien sisällöissä on samankaltaisuutta. Metsämuurosen (2009) kuvaaman sisällönanalyysin mukaan aineiston alustavaa luokittelua voidaan analyysin edetessä ja tutkimustehtävän täsmentyessä tarkentaa ja korjailla. Käsitekartan muodostaminen auttaa tutkijaa hahmottamaan aineiston ja sen osien väliset suhteet kokonaisuudessaan. (Metsämuuronen 2009: 256-260.) Aineiston analyysin toteuttaminen käsityönä helpotti aineistoon paneutumista ja keskeisten luokkien ja alaluokkien muodostumista.

Jokaisesta litteroiduista haastatteluista nousi esille tutkimuksen kannalta olennaisia asioita, joita nostimme esiin opinnäytetyössämme. Haastattelujen kirjain-numerot (H1-H10) annoimme täysin satunnaisessa järjestyksessä tunnistettavuuden takia. Numerointi eroaa vankien haastattelujärjestyksestä.

Pyrimme valitsemaan haastatteluaineistosta sitaatteja monipuolisesti ja harkitusti. Sitaattien valitseminen oli hankalaa, koska hyvin moni haastateltava oli kertonut kokemuksistaan osuvasti. Valitsimme sitaatteja mahdollisimman kattavasti kaikista analyysiluokista. Merkitsimme tulostetun aineiston sivun marginaaliin sitaattia kuvaavan merkin ilmaisun kohtiin, jotka halusimme poimia opinnäytetyöhömme. Tutkimustulosten raportoinnissa suorat lainaukset on tutkimus tekstissä sisennettynä. Lainauksista poistetut, asiayhteyden kannalta epäolennaiset kohdat on merkitty sulkumerkkien sisällä olevilla kolmella pisteellä. Suorista sitaateista on poistettu täytesanoja ja tunnistettavuuteen liittyviä nimityksiä.

5.6 Tutkimuksen etiikka ja luotettavuus

Tutkijan eettiset tutkimusmenetelmät ovat olennaisia, varsinkin jos aineistoa kerätään avoimilla menetelmillä, kuten teemahaastattelulla (Tuomi & Sarajärvi 2009). Granfelt (2008) määrittelee sensitiivisten tutkimusaiheiden olevan ihmisten vaikeisiin elämäntilanteisiin ja

omakohtaisiin kokemuksiin sekä muihin arkaluontoisiin aiheisiin kohdistuvaa tutkimusta. Sensitiivisten aiheiden tutkimukseen liittyy erityisiä eettisiä vaatimuksia, jotka tulee ottaa tutkimusta toteutettaessa huomioon. (Granfelt 2008: 20–22.)

Vain tutkimuksen tekijät kuuntelivat ja lukivat haastatteluaineistoja. Tutkimuksen luotettavuutta lisäsi haastatteluaineiston litteroimisen tarkkuus ja aineiston muuttaminen tekstimuotoon kokonaisuudessaan. Huolehdimme opinnäytetyön tekemisen aikana aineiston säilyvyydestä tallentamalla tutkimukseen liittyvät dokumentit salasanoin suojattuna tietokoneillemme sekä ulkoiselle kovalevylle. Opinnäytetyön valmistuttua hävitämme tutkimusaineiston asianmukaisesti.

Tutkimukseen osallistuneiden vankien anonymiteetistä on huolehdittu koko opinnäytetyöprosessin ajan. Olemme häivyttäneet tunnistettavuutta myös suorista lainauksista. Haastattelut on numeroitu (H1-H10) täysin satunnaisessa järjestyksessä. Valmiissa opinnäytetyötekstissä pyrimme välttämään myös henkilökunnan identifioitumista. Haastatteluaineistosta poimituissa sitaateissa vangit kuvaavat erityistyöntekijöiden merkitystä kuntoutusprosessilleen. Vankilassa työskentelee kuitenkin erityisammattihenkilöstöä vähän, joten emme ole voineet täysin häivyttää tunnistettavuutta kaikilta osin.

Vankien haastatteluaineistot sisältävät haastateltavien subjektiivisia näkemyksiä ja mielipiteitä. Jokainen haastateltava kuvasi päivittäisen tuen osastojen toimintaa omakohtaisen kokemusmaailmansa kautta. Näin ollen tutkimuksen myötä esiin nousseet vankien näkökulmat osastojen toimintamallista ovat tapauskohtaisia ja kuvaavat tutkimukseen osallistuneiden vankien kokemustietoa ja ajatuksia haastatteluhetkellä.

Haastateltavat kertoivat kokemuksistaan ja näkemyksistään avoimen ja aidon tuntuisesti, eikä kokemustiedon totuudenmukaisuutta ole mielestämme tarvetta kyseenalaistaa. Tuloksia ei voi yleistää kattamaan kaikkien osastojen vankien näkemyksiä, mutta niiden pohjalta voi luoda käsityksen, millä asioilla päivittäisen tuen osastoilla on vankien näkökulmasta merkitystä. Vilkan (2005: 157) mukaan laadullisen tutkimuksen tavoitteena voidaan pitää tilastollisen yleistettävyyden sijaan tutkimuskohteen kuvaaminen siten, että se mahdollistaa uudenlaisten ajattelumallien syntymisen.

Olemme pyrkineet välttämään ylitulkintaa ja käyttäneet raportissamme runsaasti kuvailua ja lainauksia tuodaksemme vankien näkökulmaa esille. Olemme pyrkineet kuuntelemaan vankien kokemustiedon kerrontaa ja tekemään siitä tulkintoja siten, että vankien näkemykset välittyisivät eteenpäin rikosseuraamusalan kuntoutustoimintaa toteuttaville ja kehittäville tahoille ja työntekijöille. Opinnäytetyössämme olemme pyrkineet kuvaamaan koko tutkimusprosessia

mahdollisimman yksityiskohtaisesti, totuudenmukaisesti ja tarkasti. Johtopäätöksissä olemme yhdistäneet keskeisimmät havaintomme aiheeseen liittyvään teoreettiseen viitekehykseen.

Tuomen & Sarajärven (2009) mukaan tutkijalla tulee olla riittävästi aikaa laadullisen tutkimuksen toteuttamiseen. Laadimme jo opinnäytetyön suunnitelmavaiheessa riittävän joustavan toteuttamisaikataulun tutkimuksellemme. Esimerkiksi aineiston keräämiseen olimme varanneet runsaasti aikaa sekä varautuneet mahdollisiin vastoinkäymisiin.

Tutkimuksen luotettavuutta voidaan parantaa myös käyttämällä tutkimustulosten ja -johtopäätösten arvioinnissa apuna tutkittavan ilmiön asiantuntijoita tai henkilöitä, joita tutkimustulokset koskevat. Tutkimusprosessimme aikana hyödynsimme Riihimäen vankilan päivittäisen tuen osastojen erityisohjaajien ammattitietämystä esimerkiksi laatiessamme tutkimushaastattelurunkoa. Raportoimme tutkimusprosessin aikana opinnäytetyön etenemisestä ohjaavalle opettajallemme ja kävimme säännöllisesti ohjaus- ja arviointikeskusteluja. Annoimme työmme luettavaksi tutkimuskohteen yhdyshenkilöille, joilta saimme kirjallista palautetta ennen opinnäytetyön julkaisua.

Opinnäytetyöprosessin aikana vaihdoimme keskenämme näkemyksiä ja annoimme toisillemme palautetta työstämme. Arvioimme toistemme työtä rakentavasti ja pyrimme näin havaitsemaan myös mahdollisia satunnaisvirheitä. Toisaalta olemme tutkimuksen tekemisessä kokemattomia, joten kaikkia satunnaisvirheitä emme välttämättä ole havainneet.

Omakohtaiset kokemuksemme suljetussa vankilassa tehtävästä kuntoutustyöstä ja vankilasta kuntoutusympäristönä ovat vähäiset ja tietomme painottuvat teoriaan. Tutkimuksemme luotettavuuden ja yleistettävyyden kannalta pidempikestoinen perehtyminen vankilaympäristöön ja sen ominaispiirteisiin olisi ollut tarpeellista. Jotta olisimme saaneet monipuolisemman kuvan osastojen toiminnasta, olisimme voineet täydentää aineistoamme osastojen kuntouttavia toimintoja toteuttavien työntekijöiden haastatteluilla ja havainnoimalla osastojen toimintaa. Tämän opinnäytetyön puitteissa laajempi, etnografinen tutkimusote, ei kuitenkaan olisi ollut mahdollista.

6 Tutkimustulokset

Tässä luvussa esittelemme keskeisimmät tutkimustuloksemme aineiston analyysin pohjalta muodostuneiden pääluokkien ja alaluokkien mukaisesti (Taulukko 1).

6.1 Näkökulmat viikko-ohjelman toiminnoista

Jokaisen haastattelun aluksi pyysimme vankeja kuvailemaan heidän viikko-ohjelmansa kulkua ja sisältöä vankilassa. Toiset haastatelluista vangeista luettelivat tarkasti kaikki viikon tapahtumat ja kuvailivat vankilan jokapäiväiseen arkeen kuuluvia toimintoja, kuten ruokailua tai oleskelua osastolla. Joistakin toiminnoista vangit kertoivat huomattavasti enemmän kuin toisista. Toiset haastatelluista vangeista mainitsivat vain keskeisempiä viikko-ohjelmaan sisältyviä toimintoja.

6.1.1 Työhön ja itsenäiseen elämään valmentava opetus ja ohjaus

Vankien kuvaukset valmentavasta opetuksesta muodostivat aineiston analyysissä alaluokan osaston viikko-ohjelman toimintoja kuvaavalle pääluokalle. Suurin osa haastatteluun osallistuneista vangeista piti koulutusta positiivisena osana osaston viikko-ohjelmaa. Osa vangeista näki uuden oppimisen mahdollisuutena ja motivoivana tekijänä. Toisaalta opetuksen koettiin tuovan päivään sisältöä, vaikkei mitään oppisikaan.

> *”Mulle se on jo tärkeetä, et aamuisin tulee lähdettyä johonkin, vaikkei nyt mitään opikkaan. Se on ihan mielenterveyden kannalta. Toi makaaminen on aika tappavaa hommaa.”(H5)*

Haastattelujen toteuttamisen aikoihin koulutus oli vastikään siirtynyt päivittäisen tuen osastoilta muihin tiloihin. Muutos koettiin sekä positiivisena, että negatiivisena. Opetuksen siirtymistä pois osastojen omista tiloista pidettiin toisaalta hyvänä ratkaisuna, koska osastoilta lähtemisen koettiin tuovan päivään rytmiä, rikkovan vankilan arjen rutiinia ja pitävän liikkeessä. Haastateltujen vankien mukaan opetukseen osallistuttiin aiempaa paremmin, sen muututtua enemmän koulumaisempaan suuntaan. Muutoksen koettiin myös selkiyttäneen opetuksen tavoitteita ja tuoneen opetukseen enemmän sisältöä.

> *”No eihän se käytännössä täällä ollu mitään opetusta silloin ku se oli täällä. ” (H5)*

> *”On tää nyt parempi, ku on tätä koulunkäyntiä vähäsen, jotain tekemistä. Eihän täällä aikaisemmin ollu yhtään mitään. Nuo opettajatkin oli tässä osastolla ja mut ei siinä ollu mitään sisältöö. (H4)*

Osa haastatelluista vangeista puolestaan koki koulutuksen aloituksen ja opetustilojen muutoksen tapahtuneen liian nopeaan tahtiin. Osallistumisvelvollisuuden tiukentaminen tuotiin myös haastatteluissa esille. Sääntöjen tarkentumisen myötä vangit toisaalta osallistuivat aiempaa paremmin, mutta tiukentuneet säännöt ja aikaiset aamuherätykset olivat aiheuttaneet toisille vangeille vaikeuksia osallistua toimintaan lainkaan. Aamuisin aikaisin heräämisen ja osastolta

opiskelutiloihin lähtemisen niin sanotun ”linjan” mukana, kuvattiin tuoneen kiireen tuntua, jonka osa vangeista oli kokenut negatiivisena asiana.

> *”Monilla on sellasia ongelmia et ne ei pysty menemään sinne, et on esimerkiksi paniikkihäiriöitä, et ei niinku moni ei pysty kerta kaikkiaan ees meneen sinne, et sit jää lomille selliinsä, et siinä mielessä se on tietysti huono (…) kai ne halus sitä sitten tiukentaa. (H3)*

> *”No täällä on yleensä aika pakko, se osallistuminen, ainakin noihin ryhmiin tällä hetkellä. Jos et lähe, ni sit saa jonkin varoituksen ja ku niitä kertyy tarpeeks, ni lentää osastolta pois tai sit voi lähtee lomat tai jotain tällästä ikävää. Et kyll täällä on hyvin osallistunu porukka.” (H4)*

Haastateltujen vankien mukaan koulutuksen sisällöt eivät olleet vielä selkiintyneet, eikä toiminta ollut täysin alkanut vielä haastattelujen toteuttamisaikaan. Opetuksen sisällön haastavuus ei vielä vastannut odotuksia. Tilanteen uskottiin parantuvan, kun toiminta lähtisi kunnolla käyntiin. Haastattelujen toteuttamishetkellä osastojen vangeille ei ollut vielä laadittu henkilökohtaista opetussuunnitelmaa, mutta osalla vangeista oli jo ajatuksia, mitä opintoja omaan suunnitelmaan haluttiin sisällyttää. Vaikuttamismahdollisuutta omaan opetussuunnitelmaan pidettiin tärkeänä. Monet haastatelluista vangeista nostivatkin opetussuunnitelmaan vaikuttamisen myönteiseksi asiaksi, johon asetettiin positiivisia odotuksia.

> *”Mä haluisin panostaa ATK:n perusteisiin wordiin ja tollasta, oppia käyttämään (…) ja peruskoulussa jäi matematiikka tosi huonolle mallille, eli perusteita matematiikasta (…) niinku työelämävalmiudet, se kuulostaa siltä mikä mua kiinnostaa…”(H8)*

Opetuksen sisällöistä keskusteltaessa, vangit arvioivat tietotekniikan taidoista sekä virastoasioinnissa tarvittavien kaavakkeiden ja lomakkeiden täyttämisen opettelusta olevan itselleen eniten hyötyä tulevaisuutta ajatellen. Myös elämänhallintaan ja arkielämään liittyvät taidot, kuten työelämävalmiudet ja matematiikka nostettiin esille keskusteltaessa taidoista, joita vangit arvioivat tarvitsevansa vankilan ulkopuolella.

> *”Nii no varmaan just tuota työelämän valmiutta mitä tos opiskelussa tulee. Mikä sinänsä on tosi hyödyllinen taito. Ku kuitenkin työntekoa kannattaa vakavasti harkita sitten ku tästä taas pääsee pois(...) Ja eikä mulla oo mitään muitakaan kouluaineita vastaan. Et kaikesta jotain hyötyy tulee olemaan.” (H4)*

Osa vangeista kertoi pystyvänsä opiskelun yhteydessä tuomaan esille omia mielipiteitään ja osallistumaan keskusteluihin. Haastatteluaineistosta esiin nostettiin myös koulutusta toteuttavien opettajien persoonan merkitys omalle oppimiselle ja opiskelumotivaatiolle. Vangit kokivat merkitykselliseksi, että opettajat tulevat ”talon” ulkopuolelta, eivätkä edusta vankilan omaa henkilökuntaa. Opettajien kuvailtiin myös huomioivan erilaiset persoonallisuudet ja heidän yksilölliset tarpeensa opetuksen suunnittelussa.

> ”(…) mut kuitenkin sellai hyvin et se on ku se järvenpään invalidisäätiö vetää ni ne on omaksunu sen et ne osaa niinku ihminen on oma persoonansa et ne aika hyvin ne räätälöi sen.”(H2)

6.1.2 Toiminnallinen kuntoutus

Haastatteluaineiston analyysin myötä yhdeksi osastojen viikko-ohjelman toimintojen alaluokaksi muodostuivat vankien näkökulmat toiminnallisesta kuntoutuksesta. Keskusteltaessa osaston viikko-ohjelman toiminnoista, erityisesti toiminnalliseen kuntoutukseen liittyvät asiat korostuivat vankien kerronnassa. Haastatellut vangit pitivät toiminnallista kuntoutusta mieluisana, vankilan arjen rutiinin katkaisevana toimintana. Osa haastatelluista vangeista oli sitä mieltä, että toiminnallista kuntoutusta voisi sisällyttää viikko-ohjelmaan enemmänkin, jos se olisi mahdollista.

> *”Mut mun mielestä sais olla kakskin kertaa viikossa, jos sen pystyis jotenkin sovittamaan siihen päivärytmiin. Se ois kyll hyvä.” (H10)*

Toiminnallisesta kuntoutuksesta vangit käyttivät eri nimityksiä. Toimintaa nimitettiin käsillä tekemiseksi, askarteluksi, kädentaitojen harjaannuttamiseksi, käsityöksi ja pajatoiminnaksi. Monet haastatelluista vangeista kuvailivat tarkasti, mitä kaikkea toiminnallisessa kuntoutuksessa oli mahdollista käsityönä tehdä ja mitä he olivat jo tehneet. Toiminnan sisällöistä mainittiin maalaus, puutyöt, korujen ja kirjojen tekeminen sekä kankaan painatustyöt.

> *”Sit on se paja, et se on monen mielestä varmasti kun päästään sinne, et saadaan käsillä tehdä kaikennäköistä. No lähinnä paitoja ja oman kirjan tehnyt siellä ja kaikennäköistä koruja ja tommosta.” (H3)*

Vaikka toiminnan sisältöä kuvailtiin yksinkertaiseksi käsillä tekemiseksi, koettiin sen olevan mielenkiintoista, mielekästä ja hyödyllistä puuhailua. Toimintaan osallistumisen avulla vangit kertoivat pystyvänsä unohtamaan vankilassaolon.

> *”Se niinku katkasee tän. Tavallaan unohtaa, että on edes vankilassa, kun tekee jotain ihan muuta, painattaa paitaa tai vaikka se on tollasta aika helppoo hommaa, mutta kyllä sen ajan pystyy unohtaan sen et on vankilassa, tosi mieluisaa kyl.” (H6)*

Keskusteltaessa toiminnallisesta kuntoutuksesta, monet vangeista totesivat ajan kuluvan nopeammin käsitöitä tehdessä. Ajan nopea kuluttaminen mielekkäällä tavalla koettiin merkitykselliseksi. Käsillä tekeminen sai ajatukset pois vankilakeskeisistä ajatuksista.

> *”Siin pääsee vähä niinku pois tästä. Osaston rutiineista ja se on, se on vaikee selittää. Se on sellanen hetki et siin niinku pääsee pois näistä ajatuksista mitä täällä miettii (…) Kun se aika menee siel niin nopeestikin ettet sä niinku huomaakkaan, se on hyväks.” (H10)*

Toimintaa, käsillä tekemistä ja askartelua kuvailtiin itsensä toteuttamiseksi sekä itsensä ilmaisuksi. Eräs vangeista kuvasi käsillä tekemisellä olevan itselleen terapeuttista merkitystä. Käsitöiden tekemistä kuvailtiin projekteina, joiden valmiiksi saaminen koettiin tärkeäksi. Mielekkyyttä lisäsi myös oman kädenjäljen näkyminen valmiista työstä. Käsillä tekemisen kuvailuissa korostettiin myös tiettyä vapautta tehdä mitä halusi.

> *”Et se ei oo taas niin vakavaa, et ei tarvi tehä niin tosissaan.”(H5)*

Yksi haastatelluista vangeista kuvaili toiminnallisen kuntoutuksen sisällön muuttuneen entisistä käsillä tehtävistä töistä askartelupainotteisemmaksi samalla, kun toiminta siirtynyt valmentavan koulutuksen yhteyteen. Kyseinen vanki ei pitänyt muutosta hyvänä, koska hän koki muutoksen tuoneen rajoituksia toiminnan sisältöön.

> *”Vankilassa pitäisi olla vankilan mukaista toimintaa eikä mitään mentaalipuolen kuntoutustoimintaa (…) mä olisin itekin halunnut oppia tekemään käsillä, ihan puutöitä ja tälleen.” (H4)*

Osa haastatelluista vangeista toi esille toiminnallisen kuntoutuksen ohjaajan positiivisen merkityksen, vaikka emme toiminnallisen kuntoutuksen ohjaajan roolista erikseen kyselleetkään.

> *”(…) on aika mukava ja ymmärtäväinen (…) jotain jos juttelee niin tuntuu et hän ymmärtää paremmin kuin nää muut täällä.” (H6)*

6.1.3 Strukturoidut menetelmät

Keskusteltaessa viikko-ohjelmaan sisältyvistä toiminnoista, tiedustelimme samalla vankien osallistumista erilaisiin strukturoituihin menetelmiin. Vankien näkökulmat ohjelmatyöstä, erilaisista ohjatuista ryhmistä ja kursseista muodostivat viikko-ohjelman toimintoja kuvaavaan pääluokkaan kuuluvan alaluokan.

Vangit puhuivat haastatteluissa suhteellisen vähän strukturoiduista menetelmistä: vankilassa järjestettävistä toimintaohjelmista, kursseista tai ryhmätyön muodoista. Haastatelluista vangeista kenenkään viikko-ohjelmaan ei haastatteluhetkellä sisältynyt osaston normaalin viikko-ohjelman toimintojen lisäksi strukturoituja menetelmiä, ohjelmia tai kursseja. Vapaaehtoisiin kursseihin ja tiettyihin toimintaohjelmiin tiedostettiin olevan mahdollista päästä, jos itsellä oli halua ja motivaatiota. Oman aktiivisuuden merkitystä korostettiin, jos halusi osallistua esimerkiksi toimintaohjelmiin.

> *”En oo missään sellasissa ollut. Ei oo kyllä kukaan ehdottanutkaan. Pitäis olla itekin aktiivisempi.”(H3)*

Vangit eivät kuitenkaan osanneet kovin yksityiskohtaisesti kertoa, mitä kursseja tai ohjelmia osaston viikko-ohjelmaan olisi mahdollista sisällyttää.

> *”Joo saa, en mä nyt, en osaa tarkkaan sanoa mihin kaikkeen on mahdollisuuksia, mut on jotain jos haluu.”(H6)*

Keskusteltaessa ohjatuista kursseista ja ohjelmista osa vangeista toi esille muita toimintoja, joita viikko-ohjelmaan on mahdollista sisällyttää. Vapaaehtoisista toiminnoista mainittiin keskustelumahdollisuus psykologin kanssa, AA-ryhmä sekä vertaistukena toteutettava päihdekuntoutuskurssi.

Osa haastatelluista toi esiin myös osastojen erityisohjaajan toteuttaman päihdekurssin. Kurssi toteutetaan ryhmämuotoisesti päivittäisen tuen osastoilla asuvien vankien kesken ja haastatteluhetkellä päihdekurssin kerrottiin olevan alkamassa. Vankien ajatukset päihdekurssin ja yleensäkin ryhmätyöskentelyn tarpeellisuudesta vaihtelivat suuresti. Ne haastatelluista, joilla oli aiempaa kokemusta vapaaehtoisista ohjelmista tai ohjatuista keskusteluista, kokivat yleisesti ottaen myös osaston oman päihdekurssin tarpeelliseksi.

> *”On niistä ollut tottakai. Se aina vahvistaa sitä omaa juttua. Kaikista keskusteluista on hyötyä, jos se ei näy heti nii kuitenkin se tuo itelle.” (H2)*

Toisaalta eräs haastatelluista puolestaan totesi, ettei ollut kokenut osastolla pidettyä päihdekurssia hyödylliseksi itselleen. Kurssin sisältö ei ollut tuonut mitään uutta hänelle, vaan oli ollut vanhan toistoa. Lisäksi vanki toi esiin, ettei psyykkisen sairautensa vuoksi koe ryhmämuotoista työskentelyä mieluisaksi. Osa vangeista kertoi päihdekurssin sisältyneen osaksi rangaistusajansuunnitelmaansa. Kaikki eivät silti kokeneet rangaistusajansuunnitelman (ransu) mukaiseen kurssiin osallistumisen hyödyttäneen itseään.

> *”Se vaan näytti ransussa hienolta, mut ei siin mitään muuta.”(H5)*

Toisaalta toinen haastateltu vanki puolestaan toi esiin toivovansa juuri ryhmämuotoisesti toteutettavia keskusteluja. Ryhmän vetäjiksi keskusteluihin hän ehdotti osaston erityisohjaajia. Keskustelumuotoista ryhmätyöskentelyä voisi hänen mielestään sisällyttää osaston viikko-ohjelmaan yhdestä kolmeen kertaa viikossa. Ryhmämuotoisesti toteutettavien keskustelujen aiheiden olisi hänen mukaansa hyvä olla muuttuvia.

> *”Ne keskustelut pitäs mun mielestä olla, niis pitäs olla se joku teema, ja mielellään aina eri teema, teemakeskustelu. Enemmän ajattelis siinä näit päihteitä (…) sit enemmän ryhmätyötä.” (H10)*

6.1.4 Liikunnalliset toiminnot

Osastojen viikko-ohjelmaan kuuluvista toiminnoista keskusteltaessa monet haastatelluista vangeista toivat esiin liikunnallisten toimintojen merkityksen itselleen. Viikko-ohjelman toimintoja kuvaavan pääluokan alaluokaksi muodostui liikunnallisiin toimintoihin liittyvät näkökulmat. Liikunnallisista toiminnoista vangit nostivat esille ulkoilumahdollisuudet, kuntosalin sekä vankilan liikuntahallin käytön.

Ensimmäisiä haastatteluja toteuttaessamme syyskuussa 2011 vangit nostivat keskusteluissa esille toiveensa mahdollisuudesta käyttää vankilan ja läheisen koulun yhteistä liikuntahallia. Liikuntahalli mahdollistaisi monipuolisemman liikunnan harrastamisen. Viimeisiä haastatteluja toteuttaessamme lokakuussa 2011, liikuntahallin käyttömahdollisuus kerran viikossa oli lisätty päivittäisen tuen osaston viikko-ohjelmaan.

Monet vangit kaipasivat liikuntamahdollisuuksia enemmän. Varsinkin tässä yhteydessä vangit esittivät toiveen saada liikuntahallin käytön sisällytettyä osaston viikko-ohjelmaan. Kuitenkin suurin osa haastatelluista vangeista koki liikuntamahdollisuuksia olevan jo ennen liikuntahallin käyttöön saamista riittävästi, mikäli itsellä on halua ja motivaatiota niitä hyödyntää.

> *”On jos haluu, tota mä mietin jos ton koulun ohella tonne liikuntahalliin, mut tääl on niin vähän henkilökuntaa ku ne kaikki osastot valvoo ni ei ne pysty järjestään. Meil on nyt siin ihan liipamisella et päästääks me sinne liikuntahalliin kerta viikossa. Kuntosali on kerran tos, mut ulkonahan voi kävellä ja juosta, hölkätä.” (H1)*

Kuntosalin varustustaso ja kiireiset aikataulut nousivat esille keskusteltaessa liikuntamahdollisuuksista. Kuntosalia pidettiin toisaalta nykyaikaisena, mutta yksi haastatelluista toivoi parempia kehonrakennusmahdollisuuksia. Kuntosalin tiloja kuvailtiin myös pieniksi.

> *”Kuntosali on, mut sit ei oo painonnosto mahollisuuksia.” (H5)*

Aikataulujen epätarkoituksenmukaisuus puolestaan nousi haastatteluissa esille ulkoilusta keskusteltaessa. Yleisesti ulkoiluajan koettiin olevan liian kiireinen, koska ulkoiluajan kuvailtiin olevan samaan aikaan ruokailun ja soittoajan kanssa. Tämän vuoksi vangit joutuivat suunnittelemaan ulos lähtemisen etukäteen.

> *”Kyll sitä ulos ehtii mut sitä pitää aina miettiä etukäteen, et minä päivänä haluaa soittaa ja minä päivänä haluaa lähteä pihalle. Ruuan ehtii just syödä, mutta se soittaminen jää jos ulos haluaa lähteä.” (H4)*

Yksi haastatelluista mainitsi iltaulkoilun kesäaikaan helpottavan tilannetta aikataulujen osalta. Osastojen vangit hyödynsivät ulkoilumahdollisuutta vaihtelevasti. Osa vangeista hyödynsi

ulkoilumahdollisuutta aktiivisesti, toiset eivät ulkoilleet kovinkaan usein. Ulkoilualueen pienuudesta huolimatta useimmat kokivat siellä pystyvän halutessaan kuntoilemaan. Ulkoilua ei välttämättä koettu mielekkääksi, jos ei harrastanut kuntoilua. Lähes kaikki haastatteluun osallistuneet vangit toivat esille liikunnan tärkeyden, vaikka kaikki eivät samalla tavalla liikuntamahdollisuuksia hyödyntäneetkään.

> *”Liikunta, se on hyvin tärkeetä. Et noi jätkät saa tuolta sängystä ylös. Vähä pelaamaan jotain tai kävelemään edes. Ei täst osastolta käy ulkonakaan juuri ketään.”(H5)*

> *”Kyllä liikunta on täällä aika tärkee, sen takia justiin ku muuten tulee vain makoiltua ja kunto vain huononee. Ei se oo hyvä asia sitten.”(H4)*

6.2 Näkökulmat henkilökunnasta

Päivittäisen tuen osastojen vankien kokemukset ja näkökulmat osastojen työntekijöistä muodostivat yhden aineiston pääluokista. Haastatteluaineistosta nousi eniten viitteitä osastojen erityisohjaajien merkityksestä vangeille sekä näkemyksiä yksilötyön toteutumisesta. Vangit toivat esille myös asioita, jotka heidän mielestään hankaloittivat yksilökeskustelujen toteutumista. Vangit eivät kuvailleet yksityiskohtaisemmin yksilötyöskentelyn sisältöjä. Haastatteluaineistosta löytyi myös mainintoja osastojen vartijoihin liittyen sekä kuvauksia viikko-ohjelman toimintojen toteutukseen osallistuvista erityistyöntekijöistä.

Seuraavassa olemme eritelleet vankien näkökulmia osastojen erityisohjaajien merkityksestä sekä vankien kuvausta ohjaajien toteuttamasta yksilötyöstä osastoilla. Tuomme myös esiin vankien kuvauksia vankilan vartijoihin ja viikko-ohjelman toteuttamiseen osallistuviin erityistyöntekijöihin liittyen.

6.2.1 Erityisohjaajien merkitys

Keskusteltaessa osastojen työntekijöiden merkityksestä vangeille, vastaukset keskittyivät lähinnä kuvailemaan osaston erityisohjaajien roolia ja heidän työnsä merkitystä vankien arjessa. Erityisohjaajat koettiin olennaisena ja tärkeänä osana päivittäisen tuen osastoja. Erityisohjaajien rooli osastojen toiminnassa koettiin olennaiseksi myös siitä syystä, ettei ohjaajien koettu edustavan niin vahvasti ”talon väkeä”, kuin esimerkiksi vartijoiden.

> *”Ehkä astetta niinku ihmisempiä kuin nää muut virkamiehet täällä.” (H8)*

> *”Kato ku ne on tuolta, ne ei oo niinku tän talon henkilökuntaa, ni se on niin erilaista.” (H10)*

Erityisohjaajien persoonan merkitystä korostettiin. Ohjaajia kuvailtiin mukaviksi, rennoiksi, avoimiksi ja ymmärtäväisiksi. Osa vangeista toi esiin olevansa kiitollinen erityisohjaajien tekemästä työstä ja avuliaasta suhtautumisesta vankeihin.

> ”Hyvin sellasia ymmärtäväisiä, siinä määrin kun näissä ympyröissä pystyy tietysti olla. Et kyl mä oon heille kiitollinen siitä avusta ja työstä mitä he meidän osaksi tekee.” (H3)

Kaikki haastatellut vangit kokivat tulevansa ohjaajien kanssa hyvin toimeen ja välien olevan vähintäänkin asialliset. Osa vangeista kuvaili suhteen erityisohjaajien kanssa olevan luottamuksellinen. Myös vuorovaikutus, sosiaalinen kanssakäyminen, yleinen ”oleminen” ohjaajien kanssa koettiin merkitykselliseksi.

> *”Tottakai sillä on merkitystä. On vähän sitä muutakin kanssakäymistä ku vaan näitten (vankien) kanssa. On sil totta kai iso merkitys. (H2)*

Erityisohjaajien persoonan ja myötäelämiskyvyn merkityksen ohella, myös ohjaajien ammattitaidon olennaisuus korostui vankien vastauksissa. Vangit odottivat ohjaajien kohtaavan heidät yksilöinä ja ihmisinä, ei pelkästään rikoksentekijöinä ja vankeina.

> *”Ohjaajien pitää olla aika ammattitaitoisia ja ymmärtää et mitä ne tekee, ottaa huomioon kaikki erilaiset tapaukset ja pitää vankia myös ihmisinä eikä ihan vaan semmosina häkkieläiminä. Et kuitenkin vangeilla on tunteet ja usein eläny ihan normaalia elämää ja on saattanut sit jostain syystä joutua sellaseen tilanteeseen, että on joutunut vankilaan.”(H4)*

6.2.2 Yksilötyön toteutuminen

Suurin osa haastatteluun osallistuneista vangeista koki saavansa erityisohjaajien kanssa käytäviin yksilökeskusteluihin halutessaan aikaa. Osa vangeista puolestaan toivoi enemmän erityisohjaajien huomiota, yksilökeskusteluja ja tukea.

> *”Itse asiassa aika vähän et niit ei kyl paljoo oo. Sitä vois kyllä olla lisää (…) Et just keskustelua ja tukee. Sitä siviiliä varten ja muutenkin.” (H3)*

Osalle vangeista puolestaan riitti tieto ohjaajien saatavilla olosta, jos tarvetta yksilölliselle ohjaukselle ja keskusteluille ilmenee. Erityisohjaajien huomion koettiin pääsääntöisesti jakautuvan tasaisesti kaikkien vankien kesken. Omalla aloitekyvyllä ja sosiaalisuudella kuitenkin koettiin olevan merkitystä, jos halusi ohjaajilta huomiota tai aikaa yksilökeskusteluille. Osa vangeista arveli vähemmän sosiaalisten vankien jäävän herkemmin huomiotta, jos ei ole omaaloitteinen.

> *”Jos ei itellä oo semmosta aloitekykyä, niin helposti jäät sit tonne selliin eikä kukaan sit huomioi. Itehän se pitäs olla aktiivinen, mut jos ihmisen luonne on semmonen et on hiljanen ja muuten vetäytyvä, niin osaako sitä sitten.” (H3)*

> *”Tällä osastolla on kuulemma heppuja, ketkä ei oo kovinkaan oma-aloitteisia, nii ne jää aika helposti paitsioon tässä.” (H5)*

Vangeilta edellytettiin omaa aktiivisuutta myös viranomaisasioiden hoitamisessa. Omien viranomaisasioiden kuvailtiin hoituvan hyvin ohjaajien kautta, mikäli huolehti myös itse osaltaan asiansa vireillä pitämisestä. Erityisohjaajien säännöllinen osastoilla oleminen korostui vankien vastauksissa ja ohjaajien tapaamista odotettiin. Erityisohjaajien saatavilla olon koettiin edesauttavan asioiden hoitamista ja tiedonkulkua.

> *”Ohjaajat käy tuossa osastolla melkein joka päivä ni pystyy heidän kanssa keskustelemaan jos on jotain tärkeetä asiaa, ilman et pitäis odottaa useita päiviä sen lapun kanssa.” (H4)*

Osa haastatelluista vangeista toi esiin ajatuksiaan siitä, miten yksilökeskusteluja voitaisiin toteuttaa. Osa vangeista oli sitä mieltä, että kahdenkeskisiä yksilöllisiä keskusteluja voisi olla säännöllisesti siten, että jokaiselle vangille varattaisiin oma aika, jotta vankien asioita voitaisiin kerralla käsitellä kokonaisvaltaisemmin. Vangit odottivat yksilökeskusteluilta myös kuulluksi tulemista.

> *”Joo enemmänkin ku ois ja ajan varaaminen tietylle vangille aina kerrallaan tois enemmän vangin asiaa. Enemmän ottaa asiakseen sitä vangin asiaa (…) keskustelut on ihan hyviä, ei siin, kuunnellaan kyllä, mutta ehkä just sitä että muutenkin kuullaan ku korvanlehillä kuunnellaan ni kuunneltais…”(H8)*

Vangit odottivat erityisohjaajilta myötäelämisen lisäksi myös konkreettisempaa tukea ja apua, varsinkin vapautumiseen ja vankilan ulkopuoliseen elämään liittyvien asioiden hoitamisessa.

> *”Vapautuville vangeille pitäs enemmän olla sitä tukea. Ja monilla ku ei oo asuntoa eikä mitään. Ne on tyhjän päällä sitten(…) jos miettii et ei oo mitään siellä. Niin ihminen on pakotettu tekemään taas rikoksia et pääsee takas tänne.”(H3)*

> *”…vaikka täs nyt käytetään semmosta, et käytetään tämmöstä empatiaa ja myötäelämiskykyä niinku vangin kohalla ja kuunnellaan vankia ja näin ni sit kuitenkin niin et vaihtuvuus sais olla vähän nopeempaa.”(H8)*

Erityisohjaajien työpanokseen oltiin yleisesti tyytyväisiä ja yksilötyön toteutumisen haasteet koettiin johtuvan pikemminkin vankilan arjen asettamista yleisistä reunaehdoista, kuten henkilökunnan vähyydestä verrattuna vankien määrään.

> *”Tietysti heilläkin on niin kiire kun on paljon vankeja (…) et enemmän sais olla sellasta, niin yksilökeskustelua justiinsa. Tietysti vankilan ni pitäis olla rangaistuspaikka, et tarviiko sitä sit hirveesti ollakaan ylimääräistä, mut jos ei*

niihin ongelmiin kukaan puutu, eikä kukaan auta ni kyllähän ne kasaantuu sitten."(H3)

6.2.3 Erityistyöntekijät ja vartijat

Muutamat haastatelluista vangeista kuvasivat myös vartijoiden toimintaa sekä vankien ja vartijoiden keskinäistä vuorovaikutusta. Vartijoita ei mielletty lähityöntekijöiksi, vaan haastatteluissa korostui vankien ja vartijoiden välinen "rutiini". Osa vangeista kuvaili välien kuitenkin olevan asialliset. Vartijoilta odotettiin asiallista suhtautumista vankeja kohtaan sekä "vastaan tulemista". Vartijoiden toivottiin myös rohkaisevan vankeja toimintoihin, käskyttämisen sijaan.

"Sais tulla kyl enemmän vastaan, mun mielestä ainakin ja varmasti monen muunkin mielestä." (H3)

"Ni pitäs enemminkin rohkasta tälläseen toimintaan. Eihän näin, eihän se oo sitä et vaikka onkin rikollinen vankilassa niin että ei olis ihminen sitten ja ihmisen tapoja, kyllä täällä vangilla voi olla tavatkin." (H8)

Vuorovaikutus vankilan omaan henkilökuntaan kuulumattomien erityistyöntekijöiden kanssa koettiin mielekkääksi, koska sen kuvailtiin myös osaltaan katkaisevan vankila-arjen rutiinin.

"Täs ei tuu sellasii jännitteitä, et se katkasee tavallaan tän vartija-vanki -touhun. Mun mielestä koska täs on, siviilist käy noi opettajat ja noin, se on niinku oma maailmansa. Kyl siel niinku, tuntee välillä ettei oo vanki. Sellai se katkaisee sen."(H1)

Osa vangeista mainitsi myös vankilan psykologin merkityksen itselleen. Psykologin luona koettiin voivan keskustella asioista, joista ei toisten vankien kanssa välttämättä pystynyt keskustelemaan. Syvällisemmistä asioista haluttiin keskustella erityisohjaajien tai psykologin kanssa.

"Toi psykologi on mulle ainut se joka katkas tavallaan sen kun puhuttiin (…) - hänelle voi tavallaan aukasta oman sielunsa…" (H6)

6.3 Näkökulmat yhteisöstä

Haastatteluaineiston analyysin myötä syntyneen vankiyhteisö pääluokan alle kokosimme haastatteluaineistosta kohdat, jotka sisälsivät haastateltujen vankien kuvausta osastoilla pidettävistä yhteisökokouksista, vankien välisistä suhteista sekä osastojen ilmapiiristä.

6.3.1 Yhteisökokoukset

Yhteisökokouksen sisältö koostui haastateltujen vankien mukaan viikko-ohjelman läpikäymisestä ja mahdollisista ohjelmaan liittyvistä muutoksista tiedottamisesta. Kokouksessa keskus-

tellaan yhteisesti, kuinka kuluva viikko on sujunut ja vangeilla on myös tilaisuus halutessaan tuoda asioitaan esille. Yhteisökokouksen merkitys osastojen viikko-ohjelmassa ei korostunut vankien kuvauksissa.

> *”Ei siin oo ku se päiväohjelma. Jos jollakin on jotain niin siinä sit keskustellaan. Se on lähinnä sitä et ohjaaja kertoo sen viikko-ohjelman, onko siinä mitään muutoksia. Siinäpä se sitten on.”(H3)*

Vangit kuvailivat yhteisökokouksissa käsiteltävän myös osaston työtehtäviin ja vankien vastuualueisiin liittyviä asioita.

> *”…niin meillä on jokaisella osastolla oma pieni tehtävä, joku siivoaa saunan, joku pesee lattiat ja joku hakee ruuan ja roskat vie toinen, ni sit aina välillä ollaan niitä sit vaihettu, ettei kukaan kyllästy omiinsa ni ne on yleensä siinä yhteisökokouksessa katottu.” (H4)*

Keskusteltaessa osastoilla pidettävän yhteisökokouksen merkityksestä, suurin osa haastatelluista vangeista koki kokouksen olevan lähinnä muodollisuus, koska sen sisältö oli aina samankaltainen. Toisaalta viikoittaisen yhteisökokouksen koettiin olevan tarpeellinen, koska se mahdollisti asioiden ja ajatusten esille tuomisen joko yhteisesti tai erityisohjaajan kanssa kahden.

> *”No se on aina sitä, ku ei oo, ku ei oo mitään muutoksia koskaan, ni se on aina samanlainen. Mut onhan se jos haluaa tuoda jotain asioita ilmi ni ihan hyvä olla siinä (...) Siinä voi sanoa jokainen jotain jos on jotain sitten ni.” (H9)*

> *”On pystynyt hyvin ja yleensä on kuunneltu aika tarkkaan jos jollain on ollut jotain sanottavaa tai valittamista jostain asiasta.” (H4)*

Haastattelujen perusteella osastojen vangit eivät erityisemmin hyödyntäneet yhteisökokousta asioiden esiin tuomisessa. Muutamat vangeista totesivat, ettei heillä ollut tavallisesti mitään asioita, joista kokouksissa voisi keskustella, koska ”kaikki on täs selvää kuitenkin”. Toiset haastatelluista vangeista kertoivat tuoneensa yhteisökokouksissa kehittämisajatuksiaan esille, mutta he eivät kokeneet asioiden esiin tuomisen erityisemmin hyödyttäneen. Haastatteluaineistosta ei ilmennyt, kuinka yhteisökokouksia voisi vankien mielestä kehittää.

> *”Mun mielestä on hyvä et on ees tuommonen, se ois aika paljon hankalampaa jos pitäis aina erikseen laputtaa joka asiasta, pitäis lähettää aina lappu jos joku asia ei toimi (...) Mut en mä tiedä et miten sitä erityisesti vois kehittää.” (H4)*

6.3.2 Vankien väliset suhteet

Osaston vankiyhteisöstä keskusteltaessa lähes kaikki haastatellut vangit ilmaisivat tulevansa hyvin toimeen toisten vankien kanssa. Haastatellut vangit kokivat myös saavansa apua ja tukea toisilta vangeilta tarvittaessa.

> *”Saan. Harvoin joutuu kysymään apua, mutta saan sitä sitten ku on asiaa (…) Ja jos joltain loppuu vaikka tupakat, kahvi tai jotain ni aina on joku auttamassa tommosissa päivittäisissä pikku asioissa.” (H5)*

Vankien väliset suhteet vaikuttivat haastattelujen perusteella olevan kunnossa ja osastojen arjessa vangit kuvailivat pyrkivänsä huomioimaan myös toiset vangit ja heidän tilanteensa. Toisten vankien huomioon ottaminen näkyi esimerkiksi kuvauksissa osaston vastuutehtävien jakamiseen liittyen.

> *”Jos joku on ollu vähän huonommassa kunnossa esimerkiks psyykkisesti ni hänelle ei anneta välttämättä sitä kaikista raskainta tehtävää (…) Ja muutenkin täällä on ollut semmonen et täällä niin vangit kuin ohjaajat on ottanut huomioon ne ihmiset jotka on ollut sairaana tai jotain muuta huolen aihetta.” (H4)*

Lähes kaikki haastatellut vangit kokivat, että osaston muista vangeista saa tarvittaessa juttuseuraa. Toisaalta vangit kuvailivat, että vankien väliset keskustelut rajoittuivat usein tiettyihin aiheisiin. Kovin syvällisiä tai henkilökohtaisia asioita ei välttämättä jaettu toisten vankien kanssa. Eräs vangeista kuvaili, ettei vankilamaailmassa ollut mahdollista luoda niin läheisiä ystävyyssuhteita, kuin mitä vankilan ulkopuolella oli mahdollista. Osa vangeista koki kuitenkin voivansa joidenkin vankien kanssa keskustella myös syvällisemmistä aiheista.

> *”Kyllä pystyy joittenkin vankien kanssa, joittenkin kanssa niinku on ehkä ystäviä jopa.” (H5)*

Keskusteltaessa yleisesti vankiyhteisön merkityksestä, osa vangeista totesi osastolla ”kuuluvansa johonkin”. Vangit toivat kuitenkin esiin, ettei yhteisön merkitys vankilassa ollut sama kuin yhteisö vankilan ulkopuolella.

> *”Mulla saattais olla aikalailla eri vastaus jos oisin tuolla vankilan ulkopuolella, mut tääl vankilan sisäpuolella niin onhan se, siis kyl muut vangit ovat sillä tavalla mulle tärkeitä, jos mä yksin täällä koko osastolla olisin, niin kyllä täällä aika tylsää olisi. En tiiä miten aika oikeen menisi eteenpäin.” (H4)*

Yhteisöön kuulumisen ja sosiaalisen kanssakäymisen koettiin ylläpitävän aktiviteettia ja pitävän liikkeessä.

”On on, ehdottomasti. Aktiviteetti pysyy ja sitte sosiaalisuus just niin ettet sä jää tonne koppiin. Et täs on se et oot tekemisissä. Tavallaan kuulut johonkin. Se pitää sua liikkeellä.”(H1)

6.3.3 Osastojen ilmapiiri

Osaston ilmapiiriä vangit kuvailivat positiiviseksi ja rennoksi. Osa haastatelluista vangeista totesi osaston ilmapiirin ja yhteishengen olevan parempi kuin muissa vankilaosastoilla, joissa he olivat olleet. Myös yksinäisyyden tunteen kuvailtiin vähentyneen päivittäisen tuen osastolle siirtymisen myötä. Osa vangeista, joilla oli kokemuksia muista vankilaosastoista, kuvailivat päivittäisen tuen osastoa rennommaksi verrattuna muihin osastoihin. Vankilan mentaliteetin ja hierarkian todettiin kuitenkin pätevän myös päivittäisen tuen osastoilla. Haastattelujen perusteella vangit antavat toisilleen omaa tilaa ja rauhaa, eivätkä puutu toistensa asioihin liiaksi.

”Se on vaan se henki jotenkin sellanen. Et jokaisella on omat ongelmansa ja tuomionsa, ei me niihin, kukaan ei niistä puutu.” (H3)

Monet haastatelluista vangeista kuvailivat asuinosastoaan rauhalliseksi. Rauhallisuudella vangit tarkoittivat muun muassa sitä, että osastolla sai itselleen omaa aikaa ja rauhaa tarvittaessa. Vangit kuvailivat osastolla voivan olla oma itsensä, eikä tarvinnut jäädä roolien taakse.

”Jos ajattelee kokonaisuutena, ni täällä pystyy olla se oma ittensä. Tääl ei tällä osastolla tarvii vetää sitä roolia niinku yleensä muilla osastoilla joutuu vetää. Tääl pystyy mennä rennol meiningillä. Tääl ei oo sitä kireyttä niinku yleensä muilla osastoilla on.” (H9)

Vaikka osastoille valitaan vankeja non-stop–tyyliin, yhteishengen kuvailtiin säilyvän vaihtuvuudesta huolimatta.

”Kyl se lähtee aika äkkiä toimimaan.” (H3)

Muutamat haastatelluista vangeista kertoivat päivittäisen tuen osastoista käytettävän nimitystä ”kädettömien osasto”. Vangit arvelivat toisilla vangeilla olevan ennakkoluuloja osastoja kohtaan, mutta ajatusten muuttuvan positiiviseen suuntaan, kun saa todenmukaista tietoa osastojen toiminnasta.

”Tää on semmonen rauhallinen paikka, että vaikka muut vangit sanoo, että tää on huuhaa – osasto ni sitte kun ne saa vähän tietoa tästä ja on ollu vähän aikaa täällä niin kyllä ne alkaa kehumaan tätä paikkaa.”(H8)

6.4 Näkökulmat päivittäisen tuen osastoista yleisesti

Yhden haastatteluaineiston keskeisen pääluokan muodostivat aineistoista nousseet vankien näkemykset osastojen toiminnasta yleisesti. Tutkimushaastatteluissa monet vangeista toivat esiin, mitkä tekijät heidän mielestään ovat tärkeitä päivittäisen tuen osastoilla. Tässä yhteydessä kuvailtiin usein myös kehittämisideoita ja - näkökulmia. Haastattelujen lopuksi annoimme haastateltaville mahdollisuuden vapaalle kerronnalle, jos mielessä oli jotain mitä emme osanneet kysyä. Seuraavaan olemme koonneet tutkimuskysymyksemme kannalta olennaiset ja haastatteluissa usein toistuneet näkökulmat osastojen toimintaan ja niiden tarpeellisuuteen liittyen sekä osastoihin liittyvät kehittämisajatukset.

6.4.1 Toiminnallisuus, sosiaalisuus ja uuden oppiminen

Keskusteltaessa päivittäisen tuen osastojen kuntouttavasta toimintamallista kokonaisuutena, keskeisimmiksi asioiksi vangit nostivat osastojen toiminnallisen päivärytmin, sosiaalisen kanssakäymisen ja mahdollisuuden uuden oppimiseen.

> *”Mua motivoi tossa, täs hommas et ainakin se, tavallaan uuden oppiminen ja sosiaalisuus.” (H1)*

Toiminnallisuutta oli vankien mielestä viikko-ohjelmassa suhteessa vapaa-aikaan sopivasti. Monet vangeista korostivatkin oman rauhan, levon ja vapaa-ajan merkitystä vastapainona osastojen toiminnallisuudelle.

> *”PTO:lla on paljon tukea tarvitsevia, nii et oikeessa suhteessa sitä lepoa ja sitten tota koulua…”(H5)*

Vangit, joilla oli aiempaa kokemusta suljetummista asuinosastoista, korostivat etenkin vapaampien asumisolosuhteiden merkitystä.

> *”Tääl on sellasta, muil osastoil ollaan vaan ovien takana. Tääl on vähän vapaampaa.”(H7)*

Uuden oppiminen ja vanhojen taitojen vahvistaminen koettiin mielekkääksi tavaksi kuluttaa aikaa ja valmistautua vankilan ulkopuoliseen elämään. Arkielämän taidoista mainittiin siisteyden, ruuanlaiton, rahankäytön ja virastoissa asioimisen opettelu.

> *”Perustaidoistahan se lähtee, siisteydestä, ruuanlaitosta, niinku yleensäkin pärjääminen elämässä. Et sä pystyt hoitaa asioitas, pystyt jotenkin ruokkii ittes, pidät paikat siistinä, sitä paremmin sä pärjäät siviilissä.”(H2)*

> *”Se voi olla et se kehittää näitä arkielämän taitoja ja tämmösii. No joku voi olla sulkeutunut ja tällee ni lähtee sit avaamaan sitä.”(H7)*

Viikko-ohjelman sisältöihin oltiin pääsääntöisesti tyytyväisiä. Toiminnallisuuden ja liikkeelläolon koettiin ehkäisevän passivoitumista sekä katkaisevan ”vartija-vanki-touhun”. Osastojen kuvailtiin olevan virikkeellisempiä verrattuna suljettuihin osastoihin, joiden tunnelmaa kuvailtiin pysähtyneeksi. Osa haastatelluista vangeista kuvaili asumisen muilla osastoilla olleen ”vaan lusimista”.

> *”Tässä se lusiminen katkee, se on se mikä motivoi.” (H1)*

> *”Ihmisil on se sosiaalisuus ja pysyy joku motivaatio ja jotain virikkeitä, miks ne niinku aamulla herää ylös, mut eihän tuolla vaikka sä pääset punttisalille tai ulkoiluun avataan ni jos se on ainut motivaatio liikkeelle lähtöön ni voithan sä juosta sellis paikallaankin.”(H1)*

6.4.2 Kehittämisnäkökulmia

Keskusteltaessa osastojen toiminnan kehittämisnäkökulmista, monet vangeista totesivat, ettei vanki voi toivoa enempää kuin mitä saa. Vankilan reunaehdot toimintojen järjestämiseen tiedostettiin hyvin ja monet haastatelluista vangeista toivatkin esille, ettei kehittämisajatusten toteuttaminen käytännössä ollut mahdollista. Monet vangeista eivät tästä syystä edes halunneet pohtia kehittämisajatuksia tai muutosehdotuksia viikko-ohjelmaansa.

> *”Sitä yrittää vaan niinku sopeutua siihen mitä on, eikä toivo mitään muuta. Et en mä kyllä toivo siihen oikeestaan mitään, se on hyvä näin.” (H6)*

> *”Kai sitä pitää itseään vähän niinku yhteiskunnan hylkiönä tietysti kun on vankilassa, että se minkä saa niin on kiitollinen tietysti sitten.” (H3)*

> *”En mä oo sillee ajatellu et mä kaipaisin. Ku tää on kuitenkin vankila, ni ei tääl voi sillee kaivata mitään tekemistä.” (H9)*

Osa vangeista viittasi henkilökunnan vähyyteen ja muihin vankilan arjen asettamiin reunaehtoihin, kuten aikatauluihin. Lähes kaikki tutkimukseen osallistuneista vangeista toivat esille vankila-arjen aikatauluihin liittyviä ajatuksiaan. Puhelumahdollisuuden ja ulkoilun kerrottiin olevan samaan aikaan ruokailun kanssa. Haastatellut vangit kuvailivat vangin oikeuden puheluun ja ulkoiluun päivittäin olevan näennäistä, koska aikataululllisista syistä ei ollut mahdollista syödä rauhassa, soittaa puhelua ja ulkoilla.

> *”Vankilassa pitäis olla joka päivä oikeus ulkoiluun ja puheluun, jos on puhelun varannut. Täällä se ei, se on näennäisesti mahdollista. Koska ulkoiluaika ja puheluaika on yhtä aikaa”(H8)*

Vankien osaston vastuualueisiin liittyvät tehtävät, esimerkiksi ruuan haku, veivät myös oman aikansa, jolloin esimerkiksi ulkoiluun lähtöön saattoi tulla kiire. Tiukkojen aikataulujen todettiin vievän mielekkyyttä muuten mukaviksi mielletyiltä asioilta ja aiheuttavan hermostuneisuutta.

”…niin minkä takia sit samalla vedetään näin kireelle niinku ihminen?” (H8)

Vangit totesivat, ettei vankilan arjen aikatauluihin voinut vaikuttaa. Monet vangeista kertoivatkin joutuneensa kehittelemään strategioita, miten saivat viikon aikana edes jonakin päivänä ulkoiltua ja soitettua.

”Kyl sen pystyy, eihän se oo kun järjestelykysymys.”(H1)

Vaikka vangit kokivatkin toiminnallisuutta olevan tarpeeksi, toiminnan sisältöön kaivattiin kuitenkin enemmän konkreettisempaa ja määrätietoisempaa, vaihe vaiheelta etenevää toimintaa, joka valmistaisi vankia vankilan ulkopuoliseen elämään.

”Enemmän konkreettista toimintaa, mikä tähtää just siihen siviilielämään. Miten siellä yleensä ollaan ja toimitaan (...) Et pitäis olla semmosta määrätietoista etenemistä, mihin kuuluu kokonaisvaltaisesti kaikki, ruuanlaitto ja kaikki yleensäkin elämään valmistautuminen. Niitä sais olla huomattavasti enemmän.” (H2)

Osa vangeista toi esille pohtivansa eteneekö tuomion suorittaminen rangaistusajansuunnitelman mukaisesti. Yksi haastatelluista vangeista puolestaan toivoi viikko-ohjelmaan enemmän vapaaehtoisuuteen perustuvia toimintoja, joihin vankeja rohkaistaisiin, sen sijaan että saneltaisiin ylhäältä päin mitä ei saa tehdä ja mitä on pakko tehdä.

”(…) et niinku lähetään siitä, että vanki ei niinku osaa, eikä pysty tämmöseen vapaaehtoiseen toimintaan ollenkaan, niin eihän siihen silloin rohkaistakaan.” (H8)

Toiset vangeista puolestaan pitivät selkeästi määrättyä ja jäsenneltyä toimintaa tarpeellisena itselleen, jotta saivat pidettyä yllä normaalia päivärytmiä. Toimintaan osallistumisvelvollisuuden katsottiin ehkäisevän passivoitumista.

”On se hyvä kuitenkin olla. Mäkin jos saisin ite päättää ni ei ois mitää toimintoja varmaan ja mäkin makaisin vain tuolla kopissa ja sekään ei oo hyvä kuitenkaan. Se on hyvä et on sillee määrättyä toimintaa.” (H9)

6.4.3 Tarpeellisuusnäkökulmia

Päivittäisen tuen osastoja pidettiin tarpeellisena, mikäli vangilla itsellään oli motivaatiota käyttää vankilassaoloaikansa muuhun kuin makaamiseen. Osastoilla asuminen nähtiin mahdollisuutena omien asioidensa ajamiseen ja järjestämiseen. Haastatteluista ilmeni, että osastojen toimintamalliin tuli olla sitoutunut ja motivoitunut. Lisäksi tarvittiin myös omaa halua muutokseen sekä kovaa työtä muutoksen eteen.

> *”Vaatii sen oman työn, että mitään ei saa niinku tosta vaan (…) Tavallaan tää osasto ei oo ratkaisu, tää osasto on apuväline. Ratkaisu on se vangin oma halu muutokseen.”(H6)*

Toiminnallisuudesta huolimatta, vangit kokivat myös huonokuntoisempien vankien voivan asua päivittäisen tuen osastoilla. Osastojen kuvailtiin myös sopivan vangeille, jotka eivät syystä tai toisesta koe kuuluvansa muille osastoille.

> *”Et mun mielestä jos esimerkiks jokaisessa vankilassa ois tällänen PTO- osasto (…) ni ehkä sais semmoset niinku erilaisemmatkin ihmiset semmosen sopivan osaston, ketkä eivät koe kuuluvansa ihan tollaseen normaaliin osastoon ja sit kuitenkin täs on hyvä tuo itsensä kehittäminen opiskelun kautta ja tääl pystyy olemaan vähän huonokuntoisemmatkin vangit.” (H4)*

Haastateltujen vankien näkökulmasta, toimivaan päivittäisen tuen osastoihin tarvitaan rentojen ja avointen ohjaajien lisäksi päivärytmiä ylläpitävä, selkeä ja toimiva ohjelma.

> *”joku tota ni tämmönen tietty ohjelma justiin, et tulee päivärutiini, mitä sun pitää noudattaa, se on tärkee, että oppii tonne siviilielämään sen taidon...” (H6)*

Olennaiseksi asiaksi haastatteluaineistosta nousi myös osastojen vankien valitseminen siten, että osastojen ilmapiiri säilyisi positiivisena ja kuntoutusmyönteisenä.

> *”Ku ei oo niin paljon hässäkkää, sitte ku tännekin on valittu hyvin koko ajan porukkaa, ni ei tuu semmosia niinku aggressiivisia ihmisiä.” (H9)*

Osa vangeista toi esiin pitävänsä tärkeänä, että päivittäisen tuen osastojen kaltaisia asuinosastoja ja toimintamallia kehiteltäisiin muihinkin vankiloihin.

> *”Olis varmaan ihan terveellistäkin siirtää tällästä mahollisuutta muuallekin. Vankilassa on kyl paljon ihmisiä, jotka tarvis tätä osastoa niinku sellasia oikeesti mitkä on tosi huonossa kunnossa. Niille se olis niinku tosi tärkeetä, että tällänen saatais muuallekkin.” (H10)*

7 Johtopäätökset

Tavoitteemme oli tutkia laadullisin menetelmin, mikä merkitys päivittäisen tuen osastojen kuntouttavalla toimintamallilla on osastoilla asuville vangeille. Aineistoa tutkimustamme varten keräsimme haastattelemalla kymmentä Riihimäen vankilan päivittäisen tuen osastoilla asuvaa miesvankia. Haastattelut toteutimme teemahaastattelumenetelmällä. Aineisto koostuu haastateltujen vankien kokemuksien tulkinnasta. Esittelemme johtopäätöksemme tutkimuskysymystemme mukaisesti.

7.1 Vankien kokemukset viikko-ohjelman toiminnoista

Päivittäisen tuen osastojen selkeän viikko-ohjelman ja säännöllisten toimintojen koettiin pitävän yllä päivärytmiä ja tuovan arkeen mielekästä tekemistä. Toiminnallisuutta viikko-ohjelmassa koettiin olevan sopivasti ja toimintojen sisältöihin oltiin yleisesti ottaen tyytyväisiä. Osa haastatelluista vangeista kaipasi kuitenkin enemmän myös vapaaehtoisuuteen perustuvaa toimintaa. Toisaalta osa vangeista koki tarvitsevansa myös ulkoista kontrollia pystyäkseen ylläpitämään normaalia päivärytmiä.

Toimintavelvollisuutta pidettiinkin yleisesti hyvänä asiana, koska sen koettiin pitävän liikkeessä. Osastojen viikko-ohjelman toiminnallisuuden kuvailtiin helpottavan ”lusimista”. Toimintojen avulla voitiin unohtaa vankilakeskeiset ajatukset ja irtaantua vangin roolista. Vangit arvioivat toimintaa myös ajan kuluttamisen näkökulmasta (Hemilä 2007). Tärkeäksi koettiin myös ajan kuluttaminen mielekkäällä tavalla, jolloin toiminnan sisällöllisen puolen merkitys korostui. Osa vangeista koki tärkeäksi toiminnan sijoittumisen fyysisesti muihin, kuin osastojen omiin tiloihin.

Kääriäisen (1994) mukaan useimmat vangit kokivat vankilan viralliseen työtoimintaan osallistumisen passiivisena ajan kuluttamisena. Tutkimustulostemme mukaan useimmat haastatelluista vangeista pitivät osallistumista viikko-ohjelman toimintoihin aktiivisena tapana kuluttaa aikaa. Toisaalta osastojen viikko-ohjelma tarjoaa Kääriäisen (1994) kuvaamaa työtoimintaa monipuolisemman toiminnallisen kokonaisuuden.

Osastojen viikko-ohjelman aikataulujen kiireellisyyden koettiin hankaloittavan vankien arkea ja toimintoihin osallistumista. Kiire ja tiukat aikataulut aiheuttivat vangeissa negatiivisia tunteita ja saattoivat vaikuttaa vankeihin passivoivasti. Muutokset viikko-ohjelmassa, kuten opiskelun siirtyminen osastojen tiloista erilliseen rakennukseen aiheuttivat huonokuntoisempien vankien jäämistä omiin asuinselleihinsä. Etenkin mielenterveysongelmista kärsivät vangit saattavat kokea sosiaaliset tilanteet, kiireiset aikataulut ja nopeat muutokset hankalina, jotka tulisi ottaa huomioon osastojen viikko-ohjelman sisältöjä suunniteltaessa ja toteutettaessa (Ruckensteinin & Tepon 2005).

Kuntoutuskokonaisuuksien tarkoituksenmukaiseen toteuttamiseen tarvitaan riittävät toimintaedellytykset ja selkeä toiminnallinen rakenne. Kuntoutustoimintojen järjestämistä hankaloittivat myös tämän tutkimuksen mukaan henkilökunnan kiire sekä muut vankilakulttuurin asettamat reunaehdot. (Kts. Tourunen & Perälä 2004.)

Ryhmätoiminta nähdään olennaisena osana kuntoutusyhteisöjen toimintaa (Ruisniemi 2006). Ryhmätyöskentely ei välttämättä sovellu mielenterveysongelmista ja sosiaalisten tilanteiden

peloista kärsiville vangeille (Karsikas 2005). Tutkimustulostemme mukaan osa haastatelluista vangeista kuitenkin kaipasi lisää juuri ryhmätyöskentelyä sekä ryhmässä toteutettavia keskusteluja. Toiset vangeista taas kokivat yksilötyöskentelyn erityisohjaajan kanssa tarkoituksenmukaisemmaksi. Olennaista olisi pyrkiä vastaamaan vankien moninaisiin ja yksilöllisiin kuntoutustarpeisiin sekä huomioida näiden olevan muuttuvia.

Rikosseuraamusalalla tehtävässä vankien kuntoutustyössä hyödynnetään enenevissä määrin vaikuttavaksi todettua ohjelmatyötä (Rikosseuraamuslaitos 2011). Kuitenkin niin sanottujen strukturoitujen menetelmien sisällyttäminen osastojen vankien viikko-ohjelmaan oli haastateltavien kertoman perusteella vähäistä. Haastateltavat eivät osanneet kovin tarkasti kertoa, mitä toimintaohjelmia tai muuta kurssimuotoista toimintaa viikko-ohjelmaan voisi olla mahdollista sisällyttää. Toimintaohjelmien sisällöistä ja muista vapaaehtoisista toiminnoista ja kursseista tiedottaminen voisi olla tarpeen.

Vangit tiedostivat hyvin, että heiltä edellytetään myös omaa aktiivisuutta, jos haluavat sisällyttää viikko-ohjelmaansa perusohjelman lisäksi muita toimintoja. Kaikilla ei kuitenkaan välttämättä ole edellytyksiä omaan aktiivisuuteen, jolloin heikommassa psyykkisessä kunnossa olevat tai sosiaalisesti passiivisemmat vangit saattavat jäädä tarvitsemiensa toimintojen ulkopuolelle.

Osastojen vangeille olisi hyvä selkeyttää, mitä kaikkea osastojen viikko-ohjelmaan on mahdollista yksilöllisesti sisällyttää ja mitä edellytyksiä vangeilta odotetaan, jotta osallistuminen niihin olisi mahdollista. Toiminnallisen rakenteen selkeys edesauttaa kuntoutuskokonaisuuksien tarkoituksenmukaista toteuttamista (Tourunen & Perälä 2004). Ohjelmatyön tuominen näkyvämmin mukaan sosiaaliseen kuntoutukseen painottuneeseen kuntoutuskokonaisuuteen, voisi osaltaan vastata vankien tarpeisiin saada enemmän konkreettisempaa, vaihe vaiheelta etenevää, rikoksettomaan elämään tähtäävää toimintaa. Toisaalta ohjelmiin osallistuminen edellyttää vangeilta riittävän hyvää psyykkistä kuntoa. Huonommassa psyykkisessä kunnossa olevat vangit hyötynevät väljemmin strukturoidusta sosiaalisesta kuntoutuksesta ohjelmatoimintaa enemmän.

Päivittäisen tuen osastojen viikko-ohjelmassa yhdistyy sosiaalisen, toiminnallisen ja yhteisökuntoutuksen elementtejä. Työhön ja itsenäiseen elämään valmentavan opetuksen ja ohjauksen voidaan nähdä sisältävän sekä sosiaalisen mutta myös ammatillisen kuntoutuksen ulottuvuuksia (Vilkkumaa 2011). Osastojen kuntoutuskokonaisuuteen sisältyy paljon sellaisia toimintoja, joiden on katsottu olevan merkityksellisiä vankien kuntoutumisen kannalta. Erilaiset toiminnot täydentävät toisiaan. Vankilan tuleekin järjestää vangeille riittävän monipuolisia kuntoutustoimintoja, joista vangeilla olisi mahdollisuus löytää aineksia oman kuntoutus- ja muutosprosessinsa tueksi (Granfelt 2008).

7.2 Vankien kokemukset henkilökunnasta

Myönteinen vuorovaikutus osastojen erityisohjaajien kanssa korostui haastateltavien kertomuksista. Osastojen erityisohjaajien läsnä ja saatavilla ololla koettiin olevan merkitystä osaston myönteisen ilmapiirin synnyssä. Erityisohjaajien persoonalla, työpanoksella sekä heidän suhtautumisellaan vankeihin oli vankien näkökulmasta merkitystä. Myös Tourusen & Perälän (2004) tutkimuksen mukaan kuntoutusosaston myönteinen, innostava ilmapiiri sekä vankien ja henkilökunnan sekä vankien välinen kannustava vuorovaikutus edesauttavat kuntoutuksen tavoitteiden saavuttamista.

Osastojen erityisohjaajien kiireen puolestaan koettiin haittaavan yksilötyön toteutumista ja syvällisempää vangin asioihin paneutumista. Yksilötyön sisältöön kaivattiin kuuntelemisen ja myötäelämisen lisäksi konkreettisempaa lähestymistapaa. Myös Karsikas (2005) ja Ranta-Nilkku (2010) toteavat vankien tarvitsevan henkisen tuen lisäksi käytännön apua, varsinkin vapautumiseen liittyvien asioidensa hoitamisessa. Työntekijän konkreettisen työotteen on, empaattisen ja aidon suhtautumisen lisäksi, todettu lisäävän auttamistyön vaikuttavuutta (Karsikas 2005).

Vangit kokivat heiltä edellytettävän oma-aloitteisuutta, mikäli kokivat tarvitsevansa erityisohjaajilta aikaa yksilökeskusteluille tai omien asioidensa käsittelylle. Haastateltavat arvioivatkin hiljaisempien ja vähemmän sosiaalisten vankien saattavan jäädä vähemmälle huomiolle. Yleisesti ottaen ohjaajien ajan koettiin kuitenkin jakautuvan suhteellisen tasapuolisesti vankien kesken.

Vankilahenkilökunnan ulkopuolisten erityistyöntekijöiden kanssa toimiminen nousi esiin tutkimustuloksista. Vuorovaikutuksessa erityistyöntekijöiden kanssa vangit pääsivät irtaantumaan vangin roolistaan, joka puolestaan helpotti ”lusimista”. Vankilan erityistyöntekijät ja -ohjaajat ovat osaltaan mukana luomassa kuntoutumista tukevaa toimintaympäristöä. Osastojen viikko-ohjelman toimintojen toteuttamiseen osallistuvien erityistyöntekijöiden tuli vankien mukaan olla osaavia, ammattitaitoisia, vankeja arvostavia ja avoimia.

Osastojen henkilökuntaa koskevissa tutkimustuloksissa vartijoiden rooli ei korostunut. Vartijoiden ja vankien väliseen vuorovaikutukseen toivottiin enemmän kannustavampaa sävyä käskyttämisen sijaan. Tärkeää vangeille on tapa, miten vankila-arjen vuorovaikutuksessa vartijat tuovat asiansa esille (Granfelt 2008). Olennaista olisi lisätä vartijoiden ja vankien välistä keskustelua, jonka avulla lievennettäisiin vartijoiden ja vankien välistä vastakkainasettelua (Hemilä 2007). Tutkimustulostemme mukaan vangit halusivat vartijoiden kohtelevan heitä ihmisinä, eikä pelkästään vankeina. Vartijoilta odotettiin myös vastaan tulemista, joka osaltaan

kertoo vastakkainasettelun olevan mahdollista lieventyä. Toisaalta vangit eivät mieltäneet vartijoita niin sanotuiksi lähityöntekijöiksi, vaan maininnat vartijoiden työnkuvasta painottuivat vankilan päivän kulkuun liittyviin asioihin.

Tourusen ja Perälän (2004) suljetussa vankilassa tekemän tutkimuksen mukaan vangit eivät kaivanneet vartijaa lähityöntekijäkseen tai auttajakseen, eivätkä toisaalta vartijatkaan olleet valmiita lisäkoulutukseen. Kuntoutusmyönteisen osaston rakentumisen kannalta vartijoiden ja vankien yhteistyö olisi olennaista (Granfelt 2008). Tutkimustulostemme perusteella osastoilla vaikutti vallitsevan kuntoutusmyönteinen ja rento ilmapiiri siitäkin huolimatta, etteivät vartijat osallistuneet lähityön tekemiseen.

7.3 Vankien kokemukset yhteisöstä

Yhteisöllisyys näkyy muun muassa osastojen toiminnassa yhdessä toimintoihin osallistumisena, osastojen vastuutehtävien jakamisena ja yhteisökokouksien pitämisenä. Yhteisöllisyydestä kertoo myös toisille omaa tilaa ja rauhaa mahdollistava ilmapiiri osastoilla.

Etenkin päihde- ja mielenterveys ongelmista kärsiville vangeille suunnattu yhteisökuntoutus on todettu toimivaksi ja vaikuttavan myönteisesti muun muassa uusintarikollisuuteen ja päihteidenkäyttöön (Taruvuori 2010). Granfeltin (2008) mukaan psyykkisesti vajaakuntoisille vangeille on kuitenkin haasteellista löytää sopivaa vankiosastoa sekä toimintoja. Yhteisöhoidolliset päihde- ja kuntoutusosastot eivät sosiaalisuutensa ja toiminnallisuutensa vuoksi välttämättä sovellu esimerkiksi sosiaalisiin tilanteisiin liittyvistä pelkotiloista kärsiville vangeille. (Granfelt 2008.)

Tutkimustulostemme mukaan vangit pitivät kuitenkin juuri sosiaalisuutta, toiminnallisuutta ja vapaampia asuinoloja merkityksellisinä, kunhan toiminnallisuuden ja sosiaalisuuden vastapainona oli riittävästi omaa aikaa ja rauhaa. Haastatellut vangit kokivat toiminnallisuutta ja vapaa-aikaa olevan osastoilla sopivassa suhteessa. Psyykkisesti vajaakuntoisten vankien kuntoutuminen edellyttää riittävästi omaa rauhaa ja tilaa toiminnallisuuden ja sosiaalisuuden vastapainoksi. Esimerkiksi mielenterveysongelmien vuoksi eristäytymisvaarassa oleville vangeille tarvitaankin heidän erityistarpeitaan vastaavia asuinosastoja ja toimintaa (Ruckenstein & Teppo 2005). Päivittäisen tuen osastot vaikuttavat vastaavan osaltaan tähän tarpeeseen. Myös osa haastatelluista vangeista arveli vankiloissa olevan paljon vankeja, jotka voisivat hyötyä päivittäisen tuen osastojen kaltaisesta toimintamallista.

Päivittäisen tuen osastot suljetun vankilan sisällä muodostavat omanlaisensa, erillisen kuntoutusympäristönsä. Osastoilla pystyi asumaan vankeja, jotka eivät syystä tai toisesta koe kuuluvansa muille vankiosastoille. Vangit kuvasivat myös erilaisten vankien voivan asua osastoilla.

Muusta vankiyhteisöstä erillään olevat vaihtoehtoyhteisöt voivat lisätä kuntoutustoiminnan vaikuttavuutta (Tourunen 2000). Vankiyhteisön sosiaalisten suhteiden ja kuntoutusmyönteisen ilmapiirin kannalta, osastolle soveltuvien vankien valitsemisprosessiin on hyvä kiinnittää huomiota, koska kuntoutusmyönteisen ilmapiirin ylläpitäminen, sosiaalinen oppiminen ja vertaistuen antaminen toteutunee pitkälti vankien välisissä suhteissa. Yhteisöllisyyttä edistää vankiaineksen valitseminen niin että vankiyhteisölle on mahdollista muodostua omanlaisensa identiteetti. Päivittäisen tuen osastojen erillisyys, asuinosastojen suhteellisen pieni koko ja osastojen myönteinen ilmapiiri osaltaan mahdollistavat myös mielenterveydellisistä ongelmista kärsivien vankien asumisen osastoilla.

Yhteisö ja yhteisöön kuuluminen voivat olla merkityksellisiä vangin kuntoutumisprosessin kannalta, vaikka vankilaympäristössä yhteisön merkitys vankilassa on vangeille erilainen, kuin mitä se vankilan ulkopuolella voisi olla. Yhteisöllisyys osastoilla näkyy yhteisökokouksien pitämisenä, yhdessä toimintoihin osallistumisena ja osaston vastuutehtävien jakamisena. Toiminnallisessa yhteisössä yhteisöllisyyden kokemus syntyy etenkin vuorovaikutuksellisessa yhteistoiminnassa (Jauhiainen & Eskola 1994). Vankiyhteisö ja suljettuja vankilaosastoja tavallista avoimemmat asuinolot mahdollistavat sosiaalisen tuen hakemisen toisilta vangeilta. Myös päivittäisen tuen osastojen toiminnallinen viikko-ohjelma osaltaan mahdollistaa vankien keskinäisen kanssakäymisen ja antaa tilaisuuden kokemuksien jakamiselle sekä vertaistuelle. Kuntoutusmyönteisen ilmapiirin ja vertaistuen mahdollistaminen onkin olennaista yhteisökuntoutuksessa (Taruvuori 2010).

Osastojen kuntoutusympäristö koettiin myönteiseksi, rauhalliseksi ja ilmapiiriltään rennoksi. Haastateltujen vankien kokemusten perusteella osastojen vankien väliset suhteet olivat kunnossa ja vangit saivat tarvittaessa apua ja tukea toisilta vangeilta. Vangit kuvailivat ottavansa toisiaan huomioon muun muassa osastojen vastuutehtäviin liittyvässä työnjaossa. Vankien myönteiset kokemukset sosiaalisuudesta, osallisuudesta ja yhteisössä toimimisesta vankilassaoloajalta voivat edistää vangit kiinnittymistä rikoksetonta elämäntapaa tukeviin sosiaalisiin yhteisöihin ja tukiverkostoihin myös vankilasta vapautumisen jälkeen.

Yhteisökokoukset ovat yhteisöllisyyteen perustuvien hoito- ja kuntoutusyhteisöjen perusta. Yhteisökokoukset turvaavat yhteisön sisäisen vuorovaikutuksen ja estävät yhteisön jäsenten etääntymistä toisistaan. Murron (1997a) mukaan yhteisöhoidosta ei voida lainkaan puhua, jollei yhteisössä pidetä toimivia yhteisökokouksia. Yhteisökokousten pitäminen ja niihin osallistuminen ilman avointa keskustelua ei yksin riitä (Kaipio 1999). Murto (1997) painottaa pyrkimystä avoimeen, kaksisuuntaiseen vuorovaikutukseen yhteisössä.

Kuntoutusta tukeva toimintaympäristö ja asenneilmapiiri edellyttävät myös Granfeltin (2008) mukaan vankien välisiä riittävän avoimia sosiaalisia vertaissuhteita ja vuorovaikutuksellista

kokemusten jakamista. ”Riittävän avoin” vankilaympäristössä tarkoittanee kuitenkin erilaista vuorovaikutuksen tasoa, kuin mitä vankilan ulkopuolisten yhteisöjen sisällä on mahdollista saavuttaa. Murto (1997) toteaakin, ettei yhteisökuntoutuksen periaatteita tule soveltaa turhan joustamattomasti. Tästä voisi päätellä ettei esimerkiksi vankilaympäristön yhteisöissä kaikki yhteisöllisyyden elementit ole niin olennaisessa osassa kuin mitä vankilan ulkopuolisissa yhteisöissä on mahdollista olla. Voidaankin kysyä kuinka pitkälle yhteisöllisyyden periaatteita on mahdollista hyödyntää vankilaympäristössä? (Tourunen & Perälä 2004.)

Yhteisökokouksessa jokaisen tulisi voida osallistua halutessaan omien sosiaalisten taitojensa mukaisesti. Onko tarkoituksenmukaista edellyttääkään mielenterveysongelmista kärsiviltä vangeilta aktiivista, avointa sosiaalista vuorovaikutusta ryhmän kesken, kun se vankilan ulkopuolisiin yhteisöihin kuuluviltakin on toisinaan hankalaa? Voisikin kysyä miksi hiljainen läsnäolo yhteisökokouksissa ei riitä? Hiljaisuuskin voi olla kannanotto ja tapa olla vuorovaikutuksessa.

Vaikka vangit totesivat kokouksen olevan lähinnä muodollisuus, he eivät kuitenkaan tuoneet esille sen olevan täysin turha. Haastateltavien mielestä yhteisökokouksissa pystyi tuomaan esille omia ajatuksiaan niin halutessaan. Haastateltavat kokivat yhteisökokouksille olevan tarvetta, mikäli he haluavat tuoda asioita esille. Vangit eivät tuoneet esille kehittämisajatuksia liittyen yhteisökokouksiin, mutta kokousten kehittämisen kannalta, vankien näkökulmat olisivat olennaisia. Toisaalta monet vangeista eivät halunneet pohtia tai tuoda esiin osastojen kehittämiseen liittyviä näkökulmia, koska eivät kokeneet vangeilla olevan oikeutta valittaa tai siitä ei koettu olevan hyötyä. (ks. Tourunen & Perälä 2004: 85.)

Yhteisökuntoutuksen merkitystä ei voi arvioida liiaksi yhteisökokousten merkityksen näkökulmasta. Eikä haastateltavien kokemuksista yhteisökokouksen merkityksestä voida tehdä kattavia johtopäätöksiä koko kuntouttavan yhteisön toimivuudesta. Yhteisöllisen kuntoutuksen sääntöjä ja käytäntöjä ei ole tarkoituksenmukaista toteuttaa liian tarkasti (Kaipio & Murto 1990). Tulee myös ottaa huomioon sosiaalinen ympäristö, jossa kuntoutusta pyritään toteuttamaan.

Vaikka vankilaympäristön koettiin rajoittavan sosiaalisten suhteiden muotoutumista ja avointa vuorovaikutusta, osastojen vankien kuvaukset osastojen hyvästä ilmapiiristä ja vankien välisistä suhteista puoltaisivat näkemystä, jonka mukaan vankiyhteisössä on kuntoutusmyönteinen ilmapiiri, siinä määrin mitä vankilan reunaehtojen asettamissa rajoissa on mahdollista syntyä. Yhteisöllisyyden onnistumista vankilaympäristössä arvioitaessa ei tulisi mielestämme liiaksi keskittyä huomioimaan, mitkä yhteisöllisen toimintarakenteen elementit osastoilta puuttuvat, vaan kehittää ja vahvistaa jo käytössä olevia. Vankiyhteisön myönteisiä, sosiaalisia voimavaroja tulisikin hyödyntää niin pitkälle kuin se on vankilassa mahdollista (Ranta-Nilkku 2010).

Yhteisöllisyyden periaatteet voisivat näkyvämmin olla esillä osastojen toiminnassa myös esimerkiksi yhteisökokouksien sisältöä kehittämällä.

8 Lopuksi

Tutkimuksemme ei ollut vaikuttavuus- tai arviointitutkimusta. Opinnäytetyössämme emme lähteneet tarkastelemaan päivittäisen tuen osastojen kuntoutusmallia uusintarikollisuuteen vaikuttamisen tai kuntoutuksen tuloksellisuuden näkökulmasta. Tutkimustuloksia voidaan kuitenkin tietyin varauksin tarkastella myös näistä näkökulmista. Kuntoutuksen tuloksellisuutta pohdittaessa, kuntoutuksen tavoitteen määrittäminen on olennaista. Tarkastellaanko kuntoutuksen tuloksia rikosseuraamusalan, ohjelmatyön tai sosiaalisen kuntoutuksen tavoitteista lähtöisin vai vankien näkökulmasta. Tarkastellaanko kuntoutustoimintaa uusintarikollisuuteen vaikuttamisen vai sosiaalisen kuntoutuksen tavoitteiden näkökulmasta? Lisäksi täytyy pohtia, onko vaikuttavuus subjektiivinen kokemus vai koeasetelmin mitattavissa oleva asia?

Haastatellut vangit vaikuttivat suhtautuvan osastojen kuntouttaviin toimintoihin ja osastoilla asumiseen myönteisesti. Osastojen toiminnallisuus ja yhteisöllisyys näyttäytyy kuitenkin jokaisen vangin sosiaalisessa todellisuudessa eri tavalla. Myönteinen suhtautuminen osaston kuntouttavaa toimintamallia kohtaan voi tarkoittaa, että toiminta on vankien näkökulmasta merkityksellistä ja vaikuttavaa. Voidaan ajatella vankien nostaneen haastatteluissa korostetummin esille niitä asioita, jotka he kokevat osastojen toiminnassa merkityksellisiksi itselleen. Tutkimustulosten perusteella osastojen tämänhetkinen kuntouttava toimintamalli vaikutti toimivalta ratkaisulta tässä tutkimusympäristössä, näiden erityistyöntekijöiden ja – ohjaajien toteuttamana ja haastatteluihin osallistuneiden vankien näkökulmasta.

Tutkimustuloksissa tuli luonnollisesti esiin myös osastojen toimintaa koskevia kehittämisnäkökulmia ja muutosehdotuksia, mutta pääasiassa vankien myönteiset kokemukset korostuivat. Vankien näkemykset toivat mielestämme hyvin esiin osastojen tämänhetkisen kuntoutustoiminnan vahvuuksia ja mahdollisia kehittämisen alueita. Tourusen (2000) mukaan uusien kuntoutustoimintojen kehittämisestä olisikin hyvä siirtyä käytettävissä olevien toimintojen sisältöjen kehittämiseen. Vankien näkökulmien esiin tuomisella on merkitystä kuntoutuskäytäntöjen kehittämisessä. Vankila kuntouttavana instituutiona olisi hyvä huomioida asiantuntijanäkökulman ohella vankien omakohtainen asiantuntijuus kuntoutus- ja muutosprosessistaan.

Kuntouttavien osastojen toimintoja suunniteltaessa on hyvä pyrkiä yhdistämään vankien viikko-ohjelmaan monipuolisesti erilaisia vangin kuntoutumisen kannalta vaikuttaviksi ja merkityksellisiksi todettuja toimintoja (Tourunen & Perälä 2004). Erilaiset yksilö-, ryhmä- ja yhteisötasolla toteutuvat kuntoutustoiminnot eivät poissulje toisiaan, vaan muodostavat toisiaan

tukevan ohjelmakokonaisuuden (Granfelt 2008). Kuntoutusyhteisön vertaistuki voi lisätä osaltaan ohjelmakokonaisuuden vaikuttavuutta (Karsikas 2005). Nämä kaikki elementit yhdistyvät päivittäisen tuen osastojen toimintamallissa.

Tutkimustulostemme mukaan vankien kuntoutustyössä tarvitaan myös laajemmin määriteltävissä olevaa sosiaalista kuntoutusta vastaamaan vankien moninaisiin kuntoutustarpeisiin. Ohjelmatyö ja monipuolinen sosiaalinen kuntoutus eivät poissulje toisiaan, vaan niiden on mahdollista muodostaa yhdessä toimiva kuntoutuskokonaisuus myös suljetussa vankilaympäristössä. Ohjelmatyö ei sovellu kaikille vangeille, joten monipuolisella sosiaalisella kuntoutuksella on selvä tarpeensa vankeinhoidossa. Sosiaalisen kuntoutuksen tavoitteena nähdään vangin arkielämän taitojen vahvistaminen ja sosiaalisen toimintakyvyn parantaminen, ei ainoastaan uusintarikollisuuteen vaikuttaminen. (Rikosseuraamuslaitos 2011.) Vangin ja erityistyöntekijän toimiva ja luottamuksellinen asiakassuhde sekä sosiaalinen kanssakäyminen tulisi myös nähdä yhtenä kuntoutuksen tuloksena. (Järvinen 2007.)

Seuraamusten täytäntöönpanon ja kuntoutustoimintojen sisältöjen vaikuttavuusvaatimukset korostuvat rikosseuraamusalalla tehtävässä kuntoutustyössä. (Rikosseuraamusalan strategia 2011-2020). Myös sosiaalisesta kuntoutustoiminnasta pyritään luomaan käsikirjamalleja ja tutkimaan toiminnan sisällön vaikuttavuutta uusintarikollisuuteen. Kaikista päivittäisen tuen osastojen kuntoutuskokonaisuuden sisällöistä ei voida luoda käsikirjamallia. Esimerkiksi erityisohjaajien persoonallisesta, yksilöllisestä työskentelytavasta ja läsnäolosta osastoilla on mahdotonta luoda selkeää toimintamanuaalia. Osastojen kuntoutusmalliin sisältyviä elementtejä voidaan kuitenkin hyödyntää laitoskohtaisesti suunniteltaessa kuntouttavia vankilaosastoja.

Vaikuttavuuden tutkiminen edellyttäisi monipuolista arviointi- ja seurantatutkimusta. Vaikuttavuustutkimuksen kannalta tarpeen olisi selvittää päivittäisen tuen osastoilla asuneiden vankien näkökulmaa osastojen kuntoutustoiminnasta vankilasta vapautumisen jälkeen, ovatko he kokeneet toiminnoista olleen hyötyä vankilan ulkopuolisessa elämässä? Kuntoutustoimintojen kehittämisen kannalta voisi olla tarpeellista tutkia myös kuntoutusta toteuttavien erityistyöntekijöiden näkökulmaa.

Lähteet

Andrews, D.A. & Dowden, C. 2006. Risk principle of case classification in correctional treatment: a meta-analytic investigation.

Cullen, F.T. 2010. Rehabilitation is the moral thing to do. Teoksessa: Priestley, P. & Vanstone, M. (Edited) Offenders or Citizenz? Readings in rehabilitation. USA. Willan Publishing.

Cullen, E. 1997. Can a Prison be a Therapeutic Community: The Grendon Template. Teoksessa: Therapeutic Communities for Offenders. Cullen, E., Jones, L. & Woodward, R. (Edited) England. John Wiley & Sons Ltd.

Day, A., Casey, S.,Vess, J. & Huisy, G. 2012. Assessing the Therapeutic Climate of Prisons. Criminal Justice and Behavior No2.

Eskola, J. & Vastamäki, J. 2010. Teemahaastattelu. Teoksessa: Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodin valinta ja aineistonkeruu: Virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä. Gummerus Kirjapaino Oy.

Granfelt, R. 1999. Psykososiaalinen orientaatio sosiaalityössä. Teoksessa: Monisärmäinen sosiaalityö. Jyväskylä. Gummerus kirjapaino Oy.

Granfelt, R. 2007. Oppisin elämään riippuvuuteni kanssa. Tutkimus naisvankien päihdekuntoutuksesta Vanajan vankilassa. Rikosseuraamusvirasto. Vammala. Vammalan kirjapaino Oy.

Granfelt. 2008. Osalliseksi omaan elämään – work out – ohjelma nuoren vangin tukena. Rikosseuraamusviraston julkaisuja 4/2008. Vammalan kirjapaino Oy. Vammala.

Haapasalo, J. 2008. Kriminaalipsykologia. Juva. PS-kustannus.

Hemilä, P. 2007. Lusiminen on kuntoutumisen vastakohta. Jyväskylän yliopisto. Erityispedagogiikan laitos. Pro gradu-tutkielma.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. Jyväskylä. Gummerus kirjapaino Oy.

Jauhiainen, R. & Eskola, M. 1994. Ryhmäilmiö: Perustietoa ryhmän käytöstä ja ryhmätyöstä sosiaalityöhön sovellettuna. Porvoo. WSOY.

Järvikoski, A. & Härkäpää, K. 2004. Kuntoutuksen perusteet. Helsinki. WSOY.

Järvikoski, A. & Härkäpää, K. 2011. Kuntoutuksen perusteet. Helsinki. WSOY.

Järvinen, M-K. 2007. Asiakas-työntekijäsuhteen dialoginen arviointi kriminaalihuollossa. Kriminaalihuollon julkaisuja 1/2007. Vammala. Vammalan kirjapaino Oy.

Kaipio & Murto 1990. Toimiva yhteisö. Jyväskylä. Jyväskylän koulutuskeskus Oy.

Kaipio, K. 1999. Kasvattava yhteisö. Jyväskylä. Jyväskylän koulutuskeskus Oy.

Karjalainen, V. 2011. Työttömien ammatillisen kuntoutuksen kysymys. Teoksessa: Järvikoski, A., Lindh, J. & Suikkanen, A. (toim.) Kuntoutus muutoksessa. Rovaniemi. Lapin yliopistokustannus.

Karsikas, V. 2005. Selvinpäin olosta tulee hyvä fiilis. Päihdeongelmaisten vankien voimaantuminen. Rikosseuraamusviraston julkaisuja 3/2005. Vammala. Vammalan kirjapaino Oy.

Karsikas, V. 2006. Kuntoutus vankeinhoidossa ja vankien kuntoutuminen. Kuntoutus-lehti 2/2006.

Keskitalo, H. 1998. Käsityön merkitys ja mielekkyys vangin kokemana. Hämeen lääninvankilan käsityötoimintaan osallistuneiden tutkinta- ja vankeusvankien mielipiteitä. Helsingin yliopisto.

Kettunen, R., Kähäri-Wiik, K., Vuori-Kemilä, A. & Ihalainen, J. 2009. Kuntoutumisen mahdollisuudet. Helsinki. WSOY.

Kirjallinen tiedoksianto. 2012a. Voutilainen, E. Sähköpostin liite 27.3.2012.

Kirjallinen tiedoksianto. 2012b. Voutilainen, E. Sähköpostin liite 8.6.2012.

Kiviniemi, K. 2007. Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa: Ikkunoita tutkimusmetodeihin. Juva. WS Bookwell Oy.

Konttila, A. 2008. Psykologia vankeinhoidossa. Teoksessa Santtila, P. & Weizmann-Henelius, G. (toim.) Oikeuspsykologia. Helsinki. Edita.

Koukkari, M. 2010. Tavoitteena kuntoutuminen. Kuntoutujien käsityksiä kokonaisvaltaisesta kuntoutuksesta ja kuntoutumisesta. Rovaniemi. Lapin Yliopistokustannus.

Kuntoutusselonteko. 2002. Valtioneuvoston kuntoutusselonteko eduskunnalle. Julkaisuja 2002:6. Kuntoutuksen käsite ja tavoitteet. Viitattu 15.5.2012. http://pre20031103.stm.fi/suomi/eho/julkaisut/kuntselonteko2002/luku2.htm

Kurki, L. 2010 Sosiokulttuurinen innostaminen vankilassa. Teoksessa: Kurki, L., Kurki-Suutarinen, M. & Taruvuori, K. 2010. Muurien sisällä. Sosiokulttuurinen innostaminen vankilassa. Tampere. University Press.

Kääriäinen, J. 1994. Seikkailijasta pummiksi. Vankeinhoidon koulutuskeskus. Helsinki.

Laine, M. 2007. Kriminologia ja rankaisun sosiologia. Jyväskylä. Gummerrus Kirjapaino Oy.

Liukko, E. 2006. Kuntouttavaa sosiaalityötä paikantamassa. Yliopistopaino.

Metsämuuronen, J. 2009. Laadullisen tutkimuksen perusteet. Metodologia –sarja 4. Jyväskylä. Gummerus kirjapaino Oy.

Motiuk, L. 2003. Rikollista käyttäytymistä selittävät teoriat. Teoksessa: Järvenpää, R. & Kempas, M. (toim.) What Works. Mikä toimii vankeinhoidossa? Vantaa. Dark Oy.

Murto, K. 1997a. Yhteisöhoidon suuntauksia. Jyväskylä. Jyväskylän koulutuskeskus.

Murto, K. 1997b. Parantava yhteisö. Jyväskylä. Jyväskylän koulutuskeskus.

Opetushallitus. 2000. Vammaisten opiskelijoiden valmentava ja kuntouttava opetus ja ohjaus ammatillisessa koulutuksessa. Opetussuunnitelman perusteet. Helsinki. Yliopistopaino Oy.

Päihdevalvonnan opas. 2008. Rikosseuraamusalan käsikirjoja 2/2008. Rikosseuraamusvirasto.

Ranta-Nilkku, M. 2010. Muurissa on portti siviiliin: rangaistuslaitoksen sosiaalityö vangin näkökulmasta. Pro gradu-tutkielma. Viitattu 25.6.2012. http://www.rskk.fi/kirjasto/elektroninen_aineisto/2010_2012/rantanilkku_minna.pdf

Rantanen, T. 2009. Kuntoutus, vaikuttavuus ja ”sosiaalinen”. Teoksessa: Rantanen, T. (toim.) Kuntoutus, vaikuttavuus ja kehittäminen. Vantaa. Edita Prima Oy.

Romakkaniemi, M. & Väyrynen, S. 2011. Päihde- ja mielenterveyskuntoutujien kokemuksia psykososiaalisesta kuntoutuksesta. Teoksessa: Järvikoski, A., Lindh, J. & Suikkanen, A. (toim.) Kuntoutus muutoksessa. Rovaniemi. Lapin yliopistokustannus.

Richter, M. 2002. Vankeinhoidon käytännöt. Teoksessa: Salminen, M. & Toivonen, K. (toim.) Vankeinhoidon perusteet. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisu 4/2002. Tietosanoma Oy.

Riihimäen vankilan aineistoa. 2011. Riihimäen vankilan toiminnasta kertoa esite.

Rikosseuraamuslaitos. 2011. Viitattu 28.4.2011. http://www.rikosseuraamus.fi/

Rikosseuraamuslaitoksen strategia 2011-2020. Rikosseuraamuslaitos. Viitattu 25.4.2012. http://www.rikosseuraamus.fi/uploads/ezg5sofwogs0.pdf

RIVA: Valmentava II. Koulukohtainen toteuttamissuunnitelma. Valmentava II. RIVA -työhön ja itsenäiseen elämään valmentava ja kuntouttava opetus ja ohjaus Riihimäellä. Invalidiliiton Järvenpään koulutuskeskus.

Ruckenstein, M. & Teppo, A. 2005. Vankien väliset suhteet ja väkivallan pelko suljetussa vankilassa. Rikosseuraamusviraston julkaisuja 1/2005.

Ruisniemi, A. 2006. Minäkuvan muutos päihderiippuvuudesta toipumisessa: tutkimus yhteisöllisestä päihdekuntoutuksesta. Tampere. Yliopistopaino.

Sosiaalihuoltolaki. 2000. N:o 812. Suomen säädöskokoelma. Finlex –ajantasainen lainsäädäntö. Viitattu 3.4.2011. http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2000/20000812

Särkelä, A. 1993. Sosiaalityön asiakas subjektina ja ei-subjektina. Helsinki. Helsingin yliopisto, Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus.

Särkelä, A. 2001. Välittäminen ammattina. Näkökulmia sosiaaliseen auttamistyöhön. Jyväskylä. Gummerus kirjapaino Oy.

Taruvuori, K. 2010. Arvoja ja elämänhallintaa vankilassa. Teoksessa: Kurki, L., Kurki-Suutarinen, M. & Taruvuori, K. 2010. Muurien sisällä. Sosiokulttuurinen innostaminen vankilassa. Tampere. University Press.

Toiminnallinen kuntoutus. Riihimäen vankilan esite toiminnallisesta kuntoutuksesta.

Tourunen, J. 2000. Epäilyksen polttopisteessä. Tutkimus päihdekuntoutusosastosta vankilassa. Saarijärvi. Gummerus kirjapaino Oy.

Tourunen, J. 2002. Vankiloiden sosiaalinen rakenne ja konfliktitilanteet. Teoksessa: Salminen, K. & Toivonen, K. (toim.) Vankeinhoidon perusteet. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisu 4/2002. Tietosanoma Oy.

Tourunen, J. & Perälä, J. 2004. Kohti kognitiivista yhteisöhoitoa? Helsingin vankilan päihteettömän osaston arviointi- ja kehittämistutkimus. Vammala. Rikosseuraamusviraston julkaisuja 2/2004.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä. Gummerrus kirjapaino Oy.

Vankeuslaki. 2005. N:o 767. Suomen säädöskokoelma. Finlex –ajantasainen lainsäädäntö. Viitattu 3.4.2011. http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2005/20050767

Vilkka, H. 2005. Tutki ja kehitä. Keuruu. Otavan kirjapaino Oy.

Vilkkumaa, I. 2004. Kolme tapaa nähdä sosiaalinen kuntoutuksessa. Teoksessa: Karjalainen, V. & Vilkumaa, I. Kuntoutus kanssamme: Ihmisen toimijuuden tukeminen. Helsinki. Stakes.

Ward, T. & Brown, M. 2010. The good lives model. Teoksessa: Priestley, P. & Vanstone, M. (Edited) Offenders or Citizenz? Readings in rehabilitation. USA. Willan Publishing.

Ward, T. & Maruna, S. 2007. Rehabilitation. Beyond the risk paradigm. New York. Routledge.

Wiman, R. 2004. Kumpaa pitäisi kuntouttaa ihmistä vai yhteiskuntaa. Teoksessa: Karjalainen, V. & Vilkumaa, I. Kuntoutus kanssamme: Ihmisen toimijuuden tukeminen. Helsinki. Stakes.

Liitteet

Liite 1. Tutkimuslupa

Päätös

RISE RIKOSSEURAAMUSLAITOS

14.6.2011 28/332/2011

Aino Heino
Juholankuja 4
12310 Ryttylä

Henna Luoma-aho
Piikuja 1 A 5
01600 Vantaa

Hakemuksenne 6.6.2011

Tutkimuslupahakemus

Olette hakeneet Rikosseuraamuslaitokselta tutkimuslupaa Laurea-ammattikorkeakoulun Rikosseuraamusalan koulutusohjelman opinnäytetyötä varten. Opinnäytteen ohjaajana toimii lehtori Jaana Leino.

Tutkimuksen aihe ja tarkoitus

Opinnäyte tehdään Riihimäen vankilan päivittäisen tuen osastosta. Tarkoituksena kartoittaa päivittäisen tuen osaston vankien kokemuksia osastolla toteutettavasta kuntouttavasta toimintakokonaisuudesta.

Tutkimuksen kohderyhmä

Riihimäen vankilan päivittäisen tuen osaston 15 vankia.

Tutkimuksen toteutus

Haastattelut syksyllä 2011.

Olette olleet yhteydessä Riihimäen vankilan apulaisjohtaja Heikki Suontaustaan ja päivittäisen tuen osaston ohjaaja Erja Voutilaiseen. He ovat suhtautunut myönteisesti opinnäytteen toteuttamiseen vankilassa.

Lupahakemus

Haette tutkimuslupaa haastatteluihin.

Päätös

Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö myöntää teille tutkimuslupan hakemuksenne mukaisesti.

Yhteyshenkilöinä toimivat apulaisjohtaja Heikki Suontausta ja ohjaaja Erja Voutilainen. Käytännön järjestelyt opinnäytteen toteuttamiseksi sovitaan heidän välityksellään.

Vankien osallistuminen tutkimukseen on vapaaehtoista ja heiltä tulee pyytää yksilöity suostumus. Tutkimuksen toteutus ja tutkimusaineiston keruu ei saa aiheuttaa kohtuutonta haittaa vankilaosastojen muulle toiminnalle.

Käyntiosoite Albertinkatu 25, 00180 HELSINKI
Postiosoite PL 319, 00181 HELSINKI
Puhelin 010 36 88500
Telekopio 010 36 88446
Sähköpostiosoite kirjaamo.rise@om.fi

Tutkimuksen tulokset on esitettävä niin, etteivät yksittäiset henkilöt ole tunnistettavissa. Tutkimusaineisto on säilytettävä siten, ettei se joudu ulkopuolisten käsiin. Tutkimusaineisto on tarkoitettu vain tutkimukselliseen käyttöön ja se on hävitettävä yksilötietojen osalta tutkimuksen valmistuttua.

Tutkimuksen valmistuttua siitä tulee lähettää kopio Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikköön, Riihimäen vankilaan sekä Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksen Kriminologiselle kirjastolle (Verrissakatu 2A, 01301 VANTAA). Hankkeesta tulee myös lähettää tiivistelmä Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikköön (peter.blomster@om.fi). Rikosseuraamuslaitos pidättää oikeuden julkaista tiivistelmän internet-sivuillaan.

Ari Juuti
ylitarkastaja,
kehitysjohtajan sijainen

Peter Blomster
tutkija

Tiedoksi

Etelä-Suomen rikosseuraamusalueen johtaja Katri Järvinen
Riihimäen vankilan johtaja Pasi Oksa
Riihimäen vankilan apulaisjohtaja Heikki Suontausta
Riihimäen vankilan ohjaaja Erja Voutilainen
Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksen kirjastonhoitaja Silja Rekomaa

Riihimäen vankila **A-2 Päivittäisen tuen osasto vko**

KLO	MAANANTAI	TIISTAI	KESKIVIIKKO	TORSTAI	PERJANTAI	LAUANTAI	SUNNUNTAI
7:00	Herätys ja aamupala	Herätys ja aamupala	Herätys ja aamupala	Herätys ja aamupala	Herätys ja aamupala	8:15 Herätys ja aamupala	8:15 Herätys ja aamupala
	Valmentava koulutus 07.30-10.40 Pun. talossa	Valmentava koulutus 07.30-10.40 Pun. talossa	Valmentava koulutus 07.30-10.40 Pun. talossa				
	KIRJASTO 11.30	KANTTIINI			YHTEISÖKOKOUS 09:00	13-14.30 ULKOILU Sauna	13-14.30 ULKOILU
10.45	LOUNAS	LOUNAS	LOUNAS	LOUNAS	LOUNAS		
	ULKOILU 11.00-12.00	ULKOILU 11.00-12.00	ULKOILU 11.00-12.00	ULKOILU 11.00-12.00	ULKOILU 11.00-12.00	14:30 Ruokailu	14:30 Ruokailu
	Valmentava koulutus 12.15-15.40 Pun.talossa	Valmentava koulutus 12.15-15.40 Pun.talossa	Valmentava koulutus 12.15-15.40 Pun.talossa	12:15-15:15 Valmentava koulutus/os. Erja /opettaja	siivoustarkastus (vartija)		
15:40	PÄIVÄLLINEN	PÄIVÄLLINEN	PÄIVÄLLINEN	PÄIVÄLLINEN	PÄIVÄLLINEN	15:00 Osasto suljetaan	16:45 Osasto suljetaan
			LIIKUNTAHALLI KLO: 16.10-17.20				

MA,KE,PE OSASTO SULJETAAN KLO 17:45 TI JA TO KLO 16:00 ILTAULKOILUT: MA JA PE KLO:16.10-16.50

MA,TI JA KE KOKO OSASTO LÄHTEE PUN.TALOON LINJAN MUKANA KLO 07.30, KE LIIKUNTAHALLI KLO:16.10-17.20

Riihimäen vankila **F-2 Päivittäisen tuen osasto vko**

3·A·N RYHMÄT/ A·
TOIMINNALLINEN KUNT. B·

KLO	MAANANTAI	TIISTAI	KESKIVIIKKO	TORSTAI	PERJANTAI	LAUANTAI	SUNNUNTAI
7:00	Herätys ja aamupala	Herätys ja aamupala	Herätys ja aamupala	Herätys ja aamupala	Herätys ja aamupala	8:15 Herätys ja aamupala	8:15 Herätys ja aamupala
		KUNTOSALI 09.15-10.15	Valmentava koulutus 07.30-10.40 Pun.talossa	Valmentava koulutus 07.30-10.40 Pun.talossa	Valmentava koulutus 07.30-10.40 Pun.talossa		
10:20	KIRJASTO	Käytävän kone-tus / saunan pesu				13-14 Ulkoilu Sauna	13-14 Ulkoilu
	LOUNAS	LOUNAS	LOUNAS	LOUNAS	LOUNAS		
	ULKOILU 11.00-12.00	ULKOILU 11.00-12.00	ULKOILU 11.00-12.00	ULKOILU 11.00-12.00	ULKOILU 11.00-12.00	14:30 Ruokailu	14:30 Ruokailu
	3 A /ryhmä A 12.15-15.00	3 A /ryhmä B 12.15-15.00	**Valmentava koulutus** 12.15-15.40 pun.talossa	Valmentava koulutus 12.15-15.40 Pun.talossa	Valmentava koulutus os./ Erja ja opet. 12:15-15:15		
14:20							
15:20			PÄIVÄLLINEN		PÄIVÄLLINEN	15.00 osasto suljetaan	16.45 osasto suljetaan
	PÄIVÄLLINEN	PÄIVÄLLINEN	Liikuntahalli klo:16.10-17.20	PÄIVÄLLINEN			

MA, KE JA PE OSASTO SULJETAAN KLO 17.45, TI JA TO KLO 16.00, ILTAULKOILUT: MA JA PE KLO: 16.20-16.50
KE, TO JA PE KOKO OSASTO LÄHTEE KLO07.30 LINJAN MUKANA PUN.TALOON, LIIKUNTAHALLI KE KLO:16.10-17.20

Liite 3. Teemahaastattelurunko

TEEMAHAASTATTELURUNKO

1. Taustatiedot

- Vangin ikä
- Vankilakertaisuus
- Nykyisen tuomion pituus
- Kuinka kauan vanki on asunut päivittäisen tuen osastolla

2. Osaston viikko-ohjelma ja toiminnot

- Mistä toiminnoista viikko-ohjelmasi päivittäisen tuen osastolla koostuu?
- Ovatko viikko-ohjelmasi toiminnot vastanneet odotuksiasi?
- Mitä toivoisit viikko-ohjelmaan lisää? / Mitä haluisit muuttaa?
- Voitko mielestäsi vaikuttaa viikko-ohjelmasi sisältöön tarpeeksi?
- Miten toimintapuolta voitaisiin parantaa?
- Oletko hyödyntänyt osastolla oppimiasi taitoja lomilla tai vankilassa?
- Koetko osastolla opituista taidoista olevan hyötyä tulevaisuutta ajatellen?

3. Osaston yhteisö ja asuminen

- Kuinka viihdyt päivittäisen tuen osastolla?
- Pystytkö tekemään osastolla asioita, joista pidät? Mitä ne ovat?
- Mitä osastolla asumisessa olisi parannettavaa?
- Mitä arjessa tarvittavia taitoja olet oppinut asuessasi osastolla?
- Onko päivittäisen tuen osastolla hyvä yhteishenki?
- Miten tulet toimeen toisten vankien ja henkilökunnan kanssa?

4. Osaston henkilökunta

- Mikä merkitys osaston ohjaajilla ja opettajilla on sinulle?
- Kenelle puhut, jos haluat keskustella?
- Miten ohjaajat ottavat yksilöt huomioon? Onko ohjaajien huomio tasapuolista?
- Saatko osaston henkilökunnalta tai toisilta vangeilta tukea ja apua tarvittaessa?

- Onko vielä jotain muuta mitä haluat osastoon ja sen toimintaan liittyen tuoda esille?

Liite 4. Informaatiolomake ja haastattelusopimus

Heino Aino & Luoma-aho Henna

HAASTATELTAVIEN INFORMOINTILOMAKE

Laurea-ammattikorkeakoulu
14.8.2011

Tutkimuksen aihe ja tarkoitus

Tutkimuksemme on Laurea-ammattikorkeakoululle tehtävä opinnäytetyö. Opinnäytetyön aiheena meillä on ”Riihimäen vankilan päivittäisen tuen osaston toimintamalli vankien näkökulmasta”.

Opinnäytetyö tehdään Riihimäen vankilan päivittäisen tuen osastosta. Opinnäytetyömme tavoitteenamme on tuoda näkyväksi vankien kokemustietoa päivittäisen tuen osastolla toteutettavasta kuntouttavasta toimintakokonaisuudesta.

Keskeiset tutkimuskysymyksemme ovat: Miten päivittäisen tuen osastolla asuvat tai siellä asuneet vangit ovat osaston kuntoutusmallin kokeneet? Mikä merkitys päivittäisen tuen osaston kuntouttavalla toimintamallilla on osastolla asuville tai osastolla asuneille vangeille erityisesti heidän sosiaalisen toimintakyvyn ja elämänhallinnan näkökulmasta?

Aineistonkeruun ja tutkimuksen toteutustapa

Aineistoa opinnäytetyöhömme keräämme haastattelemalla Riihimäen vankilan päivittäisen tuen osastolla asuvia vankeja. Haastattelujen tavoitteena on tuoda esille vankien näkökulmaa osaston toimintamallista ja tuoda esille heidän kokemustietoaan osaston kuntouttavien toimintojen kokonaisuudesta.

Haastattelut toteutetaan syksyn 2011 aikana.

HAASTATTELUSOPIMUS

Haastattelun antaminen on vapaaehtoista ja haastateltavilla on oikeus koska tahansa keskeyttää osallistuminen tutkimukseen. Haastateltavilla on oikeus kysyä lisätietoja tutkimuksesta.

Nauhoitamme haastattelut ja teemme haastattelun aikana mahdollisesti muistiinpanoja. Tutkimusaineiston analysoinnin jälkeen haastattelunauhoitteet ja muu materiaali hävitetään asianmukaisesti, eikä niitä käytetä muuhun tarkoitukseen kuin opinnäytetyömme aineistona.

Haastateltavien nimet tai muut henkilötiedot eivät tule esiin missään tutkimuksen vaiheessa. Haastatteluaineistoja käytetään vain opinnäytetyön aineistona. Haastatteluaineistoja ei käsittele kukaan muu kuin opinnäytetyön tekijät. Opinnäytetyömme raportissa käytämme mahdollisesti suoria lainauksia haastatteluista.

Tutkimus perustuu luottamuksellisuuteen. Tutkimuksen tulokset esitetään niin, etteivät yksittäiset henkilöt ole tunnistettavissa.

Haastateltavilta pyydetään ennen haastattelua kirjallinen suostumus haastateltavaksi ja että haastatteluaineistoa voidaan käyttää opinnäytetyön tekemiseen.

Minä _____suostun haastateltavaksi ja siihen, että haastatteluaineistoa voidaan käyttää opinnäytetyön tekemiseen.

Paikka ja päivämäärä: _____

Haastateltavan allekirjoitus:_____

Haastattelijan allekirjoitus: _____